

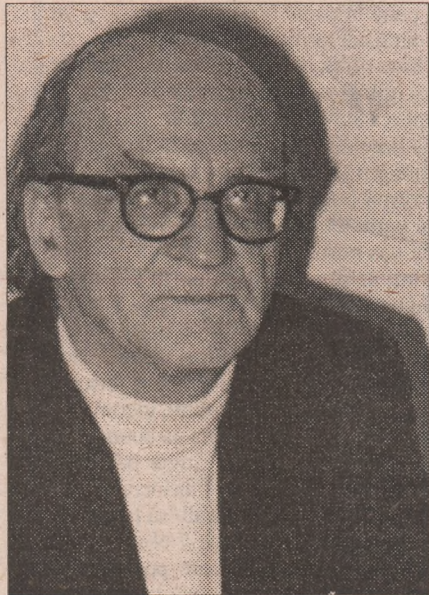
România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundatia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

6 - 12 septembrie 2000
(Anul XXXIII)

35

Un roman inedit de **MIRCEA ELIADE**

(pag. 12-13, 14)

**Cum să reabilităm
instituția premiilor literare**

(pag. 3)

Memoriile lui **MAURICE NADEAU**

(pag. 20-21)

Destinul postum al lui Grigore Cugler

(pag. 11)

Interviurile „României literare”

Cu **LUISA VALMARIN**
despre
trei decenii de
românistică la Roma

(pag. 22-23)

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

Poezia și codul penal

CÂND scriam, nu cu multe săptămâni înainte, despre polițistul francez din secolul al XVIII-lea care îi urmărea pe scriitori, nu mă gândeam că realitatea românească în tranziție îmi va oferi o continuare. Și ce continuare! În *România liberă* din 28 august, dl N. Prelipeanu face public un document uluitor: o scrisoare a Inspectoratului de Poliție al Județului Brașov către Uniunea Scriitorilor prin care sînt solicitate câteva informații “în interesul soluționării unei cauze penale aflate în lucru la I.P.J. Brașov.” Este vorba despre un apel al unor români din țară, dar și din SUA, Austria și Canada, publicat în *Gazeta de Transilvania* din 15 martie 2000, în care este reclamată “o campanie de denigrare a valorilor culturii naționale, de distorsionare a adevărului istoric și a tradițiilor strămoșești, promovând contracultura și creațiile obscene, decadente” și se cer măsuri contra vinovaților. În apel se specifică faptul că “această campanie este propagată în România îndeosebi de Grupul pentru Dialog Social (Generația 80) și în SUA prin intermediul Centrului Cultural din New York al Consulatului Român (ex. Festivalul dadaist *Zen Dada*).” Cetățenii cu pricina au solicitat parchetului “efectuarea de cercetări sub aspect infracțional și pedepsirea autorilor” Mihai Gălățanu, pentru poezia *O noapte cu patria*, și Marius Ianuș, pentru poezia *România*. Deși “cei doi autori nu au fost încă identificați”, șeful I.P.J. Brașov care iscălește adresele, colonelul Scurtu Constantin, e informat că poeziile lor au fost citite în două cenacluri.

Trec peste menționarea GDS în context, pe care n-o înțeleg (poate că autorii apelului ori colonelul cred că GDS și generația 80 sînt unul și același lucru), spre a veni la semnatarul textului. Nu cunosc toate numele, căci nu sînt un cititor al *Gazetei de Transilvania*. dl Prelipeanu dă numai trei nume în articolul său: dnii profesori universitari și scriitori Romulus Zaharia și Nicolae Novac, de peste granițe și dl prof. univ. Ilie Bădescu, de dincoace de ele. Nu știu nimic despre scriitorul Nicolae Novac, dar știu ceva mai multe despre ceilalți doi. De aceea văzând de la cine emanează, ca să zic așa, apelul, nu sînt deloc mirat. Nici felul în care I.P.J. Brașov se sesizează, probabil la solicitarea parchetului și dorește să soluționeze respectiva “cauză penală” nu mă umple de o uimire mai mare. Sigur că dacă mă gândesc la câte grave cauze penale zac prin sertarele procurorilor și polițistilor, în vreme “numitii” infractori se plimbă liberi printre noi, mă cuprinde o tristețe iremediabilă. Dnii Gălățanu și Ianuș n-au devalizat nici o bancă, n-au călcat pe nimeni cu mașina, n-au violat nici o octogenară, nu fac parte din nici o bandă de recuperatori și nici de automobile furate nu se ocupă. Îmi vine a crede că nici nu s-au dedulcit cu niscai acțiuni ale fabricii de la Bod, dar nu vreau să-și închipuie dl Scurtu că fac vreo aluzie la “numitul” Tartagă. Doamne ferește! Tristețea mea se datorează faptului că atâtea dosare rămân nesoluționate fiindcă I.P.J. Brașov vrea să trimită după gratii doi poeți. Nu cunosc competențele literare ale dlui Scurtu și nici nu văd numaidecât în d-sa capul răutăților. D-sa a primit un ordin și nu și-a dat seama ce i se cere. Îl bănuiesc doar că gândește literatura cam în același fel cu dnii Bădescu et. comp. Aici e miezul problemei. Când am reclamat într-un editorial educația naționalist-șovină a tinerilor din școlile SRI, primul adjunct al instituției mi-a telefonat să mă asigure că greșeam. Dar eu rămân la ideea că școlile de poliție sau militare se fac răspunzătoare de tot acest spirit cultural antioccidental care suflă ca un tai-fun miitit prin apelul româno-american, prin capul dlui Bădescu (faimosul autor al tezei după care Eminescu a fost marxist) și prin chi pielea unor înalți ofițeri M.I., M.A.P.N., S.R.I. sau S.I.E.

Recitiți pasajele din adresă (care reproduc probabil pasaje din apel) și veți vedea că duhul național-comunismului e treaz: considerarea dadaismului ca obscen, convingerea că libertățile de expresie pe care și le ia un poet sînt în stare să distrugă valorile morale ale neamului vin din rezervoarele, amestecate, de imbecilități comuniste și hitleriste. Extremele atingându-se, cum se știe, nu e de mirare că, în ultima parte a veacului nostru, s-a putut încheia un pact al stupidității culturale între urmașii lui Ribbentrop și Molotov. Nu poliția în contra literaturii, cum ar fi înclinați unii a crede, este ceea ce mă îngrijorează, ci modul de gândire pe care se bazează apelul și adresa, puntea “intelectuală” dintre profesorul Bădescu și colonelul Scurtu, boltită peste parchetul brașovean și peste alte instituții plătite din banii noștri să se ocupe nu de poeziile coruptibile de lui Gălățanu sau Ianuș, ci de proza coruptă a lui Tartagă.

CONTRAFORTde *Mircea Mihaies*

Vize albe, pensii negre

MAI devreme sau mai târziu, europenii vor suspenda vizele pentru români. Nu atât de repede încât să se poată împăuna cu nemaiauzita ispravă dl. Roman. Dar nici prea târziu ca să mai existe vreun român posesor de pașaport. După ce-au căscat gura de două-trei ori la vitrinele occidentale, după ce s-au convins că la Paris ori Londra câinii nu umblă cu covrigi în coadă, ei au reînceput să descopere "frumusețile patriei". După ce-au întălnit destui compatrioți ce trag mâța de coadă și după ce-au constatat și descreșterea constantă a entuziasmului propriilor rude față de vizitatorilor lor, tot mai mulți români renunță chiar să-și reînnoiască pașaportul.

Mai există o cauză: noi călătorim încă așa cum se călătorea în veacul al nouăsprezecelea. A pleca în străinătate înseamnă o veritabilă expediție. Călătoriile scurte, de afaceri, rămân apanajul unei clase pe cât de subțiri, pe atât de peștrițe: de la fotbaliști și "procuratori", la "experți" și prostituate de lux. Călătoria are la noi în continuare ceva magic și mistic: pleci în străinătate ca și cum "te-ai muta" într-o altă viață. Și asta din lipsa exercițiului: câți români, chiar din generația încă tânără, au avut pașaport până în 1989? Aș întreba chiar: câți români călătoresc după 1990?

Pentru a înțelege de ce vom ieși curând de pe lista neagră a vizelor, trebuie să înțelegem de ce ne aflăm pe ea astăzi. Nu de milă și nici din vreun sentiment, brusc descoperit, al echității ni se vor acorda facilitățile acestea. Ci, pur și simplu, pentru că în ultima perioadă în Occident s-au produs câteva mutații majore. Cea dintâi este schimbarea echilibrului demografic. Semnalele de alarmă trase de sociologi sunt luate foarte în serios de către politicienii occidentali. În absolut toate țările Uniunii Europene (ca și în Canada, de altfel) se remarcă un proces rapid de îmbătrânire a populației. Raportul de cinci la unu între "partea activă" și "pensionari" este primejduit de creșterea numărului mare de persoane "à la retraite". Consecințele sunt previzibile: de la creșterea impozitelor la scăderea pensiilor. Cum natalitatea e și ea în suferință, soluția cea mai la îndemână pare a fi liberalizarea emigrării. Sunt preferați, firește, est-europenii, pentru că ei prezintă avantajul unei educații școlare nu doar compatibile cu aceea din Occident, ci și mult superioară "invadatorilor" din Asia sau Africa.

Și iată cum din potențiala piață de desfacere — așa cum se visa și la noi prin 1990 — avem șansa de a deveni, în cel mai bun caz, sursa forței de muncă de care Occidentul începe să aibă tot mai multă nevoie. Personal, nu văd nimic rău în asta. Dacă americanul din New Jersey ia avionul și se mută la câteva mii de mile, în California, de ce nu s-ar strămuta și românul o mie cinci sute sau două mii de kilometri mai spre vest? Într-o Europă fără granițe, circulația de acest tip nu poate fi mai traumatizantă decât a vechiului absolvent de facultate din Bihor care se vedea repartizat la Vaslui sau la Bârlad.

Vor exista, firește, meserii privilegiate și meserii de prisos. Marii câștigători vor fi informaticienii (dar și micii meseriași: de la vopsitori la gunoieri, de la deratizatori la pădurari), marii perdanți intelectuali "umaniști", juriștii și economiștii. Germania — până mai ieri țara ingenuității tehnice absolute —, incapabilă azi să facă saltul în era internetului, se află într-o vânătoare masivă de creiere. Centrați aproape exclusiv pe integrarea est-germanilor și pe regândirea spațiului european (ei rămân în continuare principalul ve-

hicul al ideii de Europă unită), n-au calculat corect impactul uriaș al descoperirilor științifice petrecute în ultimii ani.

La același capitol al imigrării, o țară precum Canada (angajată cu o decizie extraordinară în noul război al bunăstării) nu a reușit să-și facă, în 1999, cota de "achiziții". Din cei două sute de mii de oameni cu calificare superioară de care aveau nevoie în acel an, au reușit să atragă doar o sută și treizeci de mii! Dacă luăm în considerare politica de ultimă oră a mai tuturor țărilor dezvoltate față de imigrare, vom înțelege că șansele României de a fi scoasă de pe lista neagră a vizelor cresc simțitor. Acordarea (sau păstrarea) acestor statut pentru țări precum Cehia, Polonia și Ungaria n-au provocat — așa cum se temeau occidentalii în 1990 — o emigrare masivă. Din contră. O politică inteligentă a investițiilor străine, o legislație solidă (în contradicție totală cu ceea ce gândeau pentru noi Iliescu — va mai aduceți aminte lozincă preferată a oamenilor săi: "Nu ne vindem țara!") — au făcut ca doar o infimă parte din cetățenii acestor țări să-și caute de lucru departe de casă. La ce bun să muncești în Austria sau Franța, când poți avea un salariu foarte bun stând liniștit lângă nevastă?

Din aceste motive, cred că occidentalii vor mai risca o dată. Atât Bulgaria, cât și România sunt țări de care trebuie ținut seama. Am avut prilejul să cunosc, în ultimii ani, destui bulgari și să mă conving că aroganța noastră tradițională în raport cu ei e absolut nemotivată și penibilă. Am motive să cred că școala bulgărească a fost, în timpul comunismului, cât de poate de serioasă. În orice caz, nu mai proastă decât cea românească. Prin urmare, vom fi capabili să furnizăm Occidentului sute de mii, dacă nu chiar milioane de tineri pentru funcționarea complicatului mecanism social și economic de dincolo de cortina de fier.

Mă întorc și întreb: există în România o cât de vagă preocupare similară? Se gândește vreun politician la "profilul" de peste câțiva ani al României? Spre ce ne îndreptăm? Din ce vom trăi? Cine va plăti pensiile? Ce altceva înseamnă împrumutul pentru plata pensiilor anunțat de către premierul Isărescu decât falimentul indubitabil al unui stat? Nimeni nu-și face probleme că suntem o țară îngrozitor de îmbătrânită, că raportul între populația activă și pensionari este de unu la unu! Dacă mai adăugăm la asta rata îngrijorătoare a șomajului, avem definiția perfectă a unei țări intrate într-un deficit cronic de vitalitate.

Comparați agitația din Occident, unde îmbătrânirea e înăbușită... în fașă, ca să zic așa, cu graba lui Iliescu de după 1990 de-a scoate la pensie oameni de cincizeci-cincizeci și cinci de ani! Firește, gândul său era să creeze securiștilor și activiștilor de partid o ieșire din scenă onorabilă. Însă pe lângă ei s-a revărsat o mare de oameni în puterea vârstei care au preferat muncii sau reconversiei sociale soluția comodă a "retragerii". Ei sunt și azi cei care votează pentru demagogii criminali ce le promit perpetuarea chiulului și a minciunii existențiale. Știu ce spun, pentru că printre rudele mele apropiate (ca să nu mai vorbesc de majoritatea vecinilor de bloc!) se numără astfel de profitori ai "bacșișurilor" neo-comuniste.

În aceste condiții, cu sau fără vize, viitorul românilor se anunță negru de tot. Nu-mi revin încă din șocul discuției cu un părinte al cărui fiu a intrat în această vară, ca și al meu, la Liceul de informatică din Timișoara: "Voi pe ce filieră mergeți? Spre Canada sau spre Germania?"

POST-RESTANTde *Constanța Buzea*

N-AR fi fost un capăt de țară să caut în colecție și să găsesc răs-punsul pe care vi l-am dat cândva. Memoria mea afectivă îmi dă semn însă că adolescentul ușor inflamabil care erați în acel moment n-a prea avut, atunci, motive de satisfacție. Întâmplarea face ca să vă citesc, acum, niște poeme trimise domnului Manolescu, căruia îi solicitați favoarea de a vă citi și publica în revistă, dacă, firește, versurile *corespund ideilor promovate de dvs.* Să nu ignorăm această formulare care, din păcate, vă umbrește, și care aruncă, tot din păcate, o lumină falsă asupra modului în care am trata relația noastră cu foarte tinerii colaboratori în devenire. Într-un timp ați publicat în *Archeus* (revistă băimăreană, în redacția căreia spuneți că sunteți... *intrați*) și ați terminat, desigur, și liceul cu profil teoretic din localitate. Aveți spre 19 ani, poemele (este vorba strict de ciclul *Poeme pe asfalt*, în număr de 11, plus un preambul cu galeria autorilor pe care îi admirați: Blaga, Trakl, Nichita Stănescu, Edgar Poe), sunt publicabile, dar asta nu înseamnă că sunt și fără cusur. Le-am citit cu plăcere (inteligent, talentat, vă susțineți puternic și până la capăt obsesiile), dar și cu un abur de mâhnire când textul alunecă în verbiag, deraiază teribilist pe mici porțiuni, ca să revină singur la traseul lui corect. Chiar dacă, între timp, norocul a făcut să vă apară poemele în vreo revistă și nu știm, conform unui obicei pe care eu îl consider bun și util, voi trece în revistă, dacă spațiul îmi va permite, câteva, cât mai multe, din piesele grupajului *Poeme pe asfalt*, comentând strâns ceea ce consider că este lucru bine făcut și ceea ce îndură ajustări de dragul perfecționării stilistice. Imaginea care apare obsesiv încă din titlu este *asfaltul de cerneală*. Primul poem începe cu cuvântul *pen-tru*, pe care eu îl înlocuiesc fără menajamente cu particula *pe*, care va servește corect logica primei terține. După aceea, strâmbând din nas numai la versul al cincilea, pot transcrie aproape liniștită: "pe un vârf de grafit/ imi învârt camea/ o calc în picioare// desculț printre cioburi de litere/ storc veninul clipei/ și citesc poezia ce/ mi-a lăsat-o/ pământul/ pe talpă". Spuneam că transcriu aproape liniștită, pentru că nu-mi place nici acel *invârt*, cuvânt urât, cu cei doi de *i*, care-l teșesc și îl închid, și nu-mi place nici îndelung fumata imagine cu *cioburile*. Dar chiar și așa, găsim similare ferice, la o recitare atentă, acest prim poem îmi apare totuși neservit, desmembrat, incomplet. El este numai în intenție valoros, numai în ceea ce sugerează că vrea să spună. Nu este puțin lucru să atingi această fază. Dar de ce să lași nefăcut acel singur pas decisiv care l-ar trece dincolo, peste neant. Dacă acest poem ar fi al meu, l-aș lucra la sânge. Cel de-al doilea poem: "De ieri seară îmi doream să trăiesc în asfalt/ să tremur la fiecare apăsare a noroiului/ la fiecare apăsare a călcâiului de cauciuc.// N-a vrut nimeni/ din nisipul piramidelor să inventeze hârtie -/ tencuiala pe care poetul/ gravitează inert/ unde/ trebuie să ai poemul tău/ să-ți iei, să-l arunci./ să-l cauți, să-l aduni./ să-l iubești, să-l adormi". Aici avem nu unul ci două poeme. Să punem umărul, și din primul, care ocupă terțina, fără nici un efort și cu conștiința împăcată să demontăm o parte versul al doilea și să recitim: "De ieri seară..." Dar ce este cu acest *de ieri seară*. Poetul nu suflă o vorbă despre ce catastrofă, ori minune, s-ar fi petrecut *ieri seară*, și care l-ar fi determinat să-și dorească o trăire teribilă, *în asfalt*. Cititorul va reține pentru sine doar atât, declarându-se mai mult decât mulțumit binevoitor, acceptând bizareria poetului: "Îmi doream să trăiesc în asfalt/ să tremur la fiecare apăsare/ a călcâiului de cauciuc." Sunt de acord cu autorul, care văzându-și terțina forfecată, va protesta. Decât să se inflameze, mai bine ar găsi încă vreo câteva versuri la fel de bizare, cu care să-și justifice până la capăt trăirea lirică, fie ea și în asfalt. Partea a doua a poemului, luată singură, ar face un poem de sine stătător, cu condiția de a-l piguli de surplusuri. Cum i-ar comenta un cititor cusurgiu găselnița cu hârtia *inventată* (de ce neapărat inventată?) din nisipul piramidelor? A ceea n-ar mai fi fost hârtie, ar fi fost o tencuială, probabil transparentă ca sticla. Este, poetic vorbind, frumos spus, *tencuiala pe care poetul gravitează inert*, numai că mișcarea lui nu ne-o prea putem reprezenta. Particula *pene* dă ameteală. Ne place însă ideea din sugesție, și-atunci ne-o traducem mental, cum putem. Adică, poetul incastrat împreună cu textul, cu poemul său în acea hârtie teribilă, neinventată încă, dar imaginată de poet, gravitează în jurul *a ceva*, nu se știe încă *ce*. Ultimelor cinci versuri, care rămân, fără nici o intervenție, partea cea mai frumoasă a poemului, ar trebui să li se dăruiască un început flexibil de maximă logică, și care să le justifice demonstrația. Ce spun la urma urmei aceste cinci versuri, altceva decât poetul care *are* un poem, pe care-l crede gata, trebuie să și-l ia mereu nemulțumit în stăpânire, mereu nemulțumit să-l arunce la coș, să-l rupă bucățele, ca apoi să și-l caute, să și-l adune la loc din fragmente, să-l transcrie și să-l repare, să-l desăvârșească și să adoarmă, sleit de puteri, cu poemul în brațe, cu una din variantele lui, de preferat cea mai bună. (*Mircea Crișan*, Baia Mare)

România literară

Director: **Nicolae Manolescu**

Redacția: Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Constanța Buzea (poezie, proză), Adriana Bittel (externe), Marina Constantinescu (teatru), Ioana Pârvulescu, Andreea Deciu (critică), Cristian Teodorescu (publicistică), Eugenia Vodă (cinema), Nina Pruteanu, Ecaterina Ionescu, Simona Galațchi (corectură).

Corespondenți din străinătate: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Rodica Binder (Koln).

Tehnoredactare computerizată: Fundația „România literară”, - Anca Firescu (secretar de redacție), Mihaela Ivan, Ionela Stanciu. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

Administrația: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 251100996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 251100296100089. Mihai Pascu (director executiv), Mirona Laudă (economist principal), Corneliu Ionescu (difuzare, tel. 650.33.69.), Mihai Minulescu.

e-mail: romlit@romlit.ro<http://www.romlit.ro>

Revista „România literară” este editată de Fundația „România literară” cu sprijin de la Uniunea Scriitorilor din România, Ministerul Culturii,

Fundația pentru o Societate Deschisă România

Centrul Cultural SINDAN

Ambasada SUA, secția cultură-presă

Cum să reabilităm instituția premiilor literare

Acest articol deschide o posibilă dezbatere despre modul de atribuire a premiilor literare, un subiect controversat în ultimii ani. Sunt așteptate și alte intervenții.

ULTIMII doi-trei ani au acutizat insatisfacția hrănită de modul cam neprofesionist de acordare a premiilor literare de către cele două instituții consacrate: Uniunea Scriitorilor din România și ASPRO. A provocat o adevărată furtună arbitrarul cu care juriul condus de Eugen Negrici a decis, în urma unei obtuzități flagrante, că în 1999 nici o carte de proză nu merită atenția unui premiu. Pe de altă parte, ASPRO persistă într-o practică bizară de a-și desemna aleșii prin votul comunicat telefonic, în două etape de selecție: prima în care se aleg nominalizații, iar a doua se votează unul din cinci. Nimeni nu poate spune cine asigură onestitatea contabilizării voturilor comunicate telefonic, așa încât rămâne spațiu deschis arbitrarului și suspiciunii. Ambele asociații de scriitori păcătuiesc printr-un sectarism mai mult sau mai puțin evident. A fost evidențiată perindarea sau succedarea premiilor în juriu și abonarea fostilor membri ai juriului dintr-un an anterior la premiul Uniunii Scriitorilor. Ambele organizații sau asociații de scriitori păcătuiesc printr-o mare secretomanie în jurul premiilor, când ele ar trebui să facă publică desfășurarea competiției dintre cărți, să conlucreze cu presa în cunoașterea etapelor de discuție sau de selecție. În altă ordine de idei, Consiliul Uniunii Scriitorilor se face vinovat de o desemnare neglijentă a unor membri în juriu, membri care nu-și pot proba prin nimic competența în cunoașterea producției literare a ultimului an. Sînt destule argumente care ne îndreptătesc temerea că Uniunea Scriitorilor și ASPRO se apropie, dacă vor proceda tot așa în continuare, de momentul în care va fi evidentă incompetența lor în jurizarea producției literare. Pe de altă parte, o serie de precizări din așa-zisele regulamente de acordare a premiilor micșorează ireponsabil posibilitatea de a se acorda premiul celor mai bune cărți, pentru că fie se cere ca autorul să fie membru al asociației sau uniunii respective, fie se precizează că un autor nu poate dobîndi doi ani la rînd același premiu (fiind în drept numai după trei ani). Asemenea restricții și altele viciază tabloul adevăratelor valori dintr-un an, prin tot felul de eliminări. În aceste condiții nefavorabile, trebuie căutată o altă instituție care să desemneze prin premii cărțile cele mai valoroase ale unui an.

Întrucît Uniunea Scriitorilor și ASPRO procedează din ce în ce mai neglijent și mai amatoristic în acordarea premiilor de creație, am impresia că speranța se poate îndrepta spre Asociația Editorilor din România, ca instituția organizatoare care să acumuleze cel mai mare credit. Propun ca ea să desemneze un juriu competent (de critici-cititori dovediți și iubitori ai literaturii contemporane) și să stabilească o singură regulă: participă toate cărțile dintr-un an și cîștigă cartea care obține cele mai multe voturi, indiferent dacă autorul e membru sau nu e membru al nu știu cărei organizații, indiferent dacă a mai primit premiul anul trecut sau acum doi ani. Deci nu se aplică nici un fel de restricție formală. Numai astfel poate lua naștere și se poate consolida un adevărat campionat național al cărților, fără bizara eliminare din start a scriitorilor care au mai cîștigat proba respectivă, sugerîndu-se periculos o rotație în acordarea premiilor. Asociația Editorilor din Româ-

nia ar putea colecta, printr-o solicitare adecvată, sponsorizările necesare în acordarea unei valori materiale premiilor.

Desemnarea juriului nu mai trebuie să lase loc versatilității, jocurilor de culise, reciprocității, sub masca desemnării unor scriitori versați, cu veche experiență, creditați pe degeaba ca obiectivi din moment ce nici măcar nu cunosc producția editorială a anului și nu au dat dovadă printr-o activitate susținută (în cronici, rubrici permanente din ziare, suplimente sau reviste) că o cunosc. Directorii de edituri (un consorțiu desemnat de președintele Asociației Editorilor) aleg prin vot secret sau prin opțiune deschisă, de la început, președintele juriului, unul din criticii experimentați ai momentului, activi în receptare: Nicolae Manolescu, Gabriel Dimisianu, Ion Pop, Cornel Ungureanu, Eugen Simion, Alex. Ștefănescu, Irina Petraș, Dan C. Mihăilescu, Ștefan

cite (două sint suficiente la fiecare categorie), se convine asupra numărului de nominalizări: să zicem de cinci ori mai mare (ca să fie suficient de larg) decît numărul de premii ce se vor acorda. Nominalizările sint făcute de către membrii juriului în prima ședință, în urma trecerii tuturor propunerilor printr-un vot secret, eventual în mai multe runde, dacă e necesar. Rămîn astfel, la fiecare categorie, zece (să zicem) nominalizări, a căror listă se dă imediat publicității. Această etapă se poate consuma pînă la sfîrșitul lui februarie (mai mult de atît nu e normal să fie așteptate cărțile întîrziate ca apariție din anul anterior). În prima jumătate a lunii martie poate avea loc finala mică, momentul unui alt filtru de selecție: din cele zece nominalizări se aleg, tot prin vot secret și în urma unor dezbateri ale juriului (dezbateri ce pot fi parțial publice, prin astfel de întîlniri comunicîndu-se o impresie generală a juriului asupra anului editorial și a caracteristicilor lui). Lista celor cinci cărți rămase în competiție la fiecare categorie e făcută din nou publică. Pînă la sfîrșitul lunii martie sau, cel tîrziu, în prima jumătate a lunii aprilie, poate avea loc marea finală: votul secret al celor șapte membri ai juriului, pentru a desemna cele două titluri cîștigătoare la fiecare gen. Procedura e, bineînțeles, perfectibilă în detaliu, la toate punctele și capitolele: desemnarea membrilor juriului, calendarul ședințelor, număr de premii acordate etc. Proiectul acestui regulament trebuie supus unei dezbatere publice. Unul din principiile care trebuie respectat de-a lungul selecției este transparența, comunicarea cu presa, care se poate implica astfel în dezbaterile despre valorile anului în discuție.

Pariez pe prezența în juriu a criticilor tineri, a junilor necorupți, care se vîd în paginile publicațiilor din ce în ce mai bine, de către cine vrea să-i vadă. Se renunță astfel la prescripția Uniunii ca din juriu să facă parte numai membri ai Uniunii Scriitorilor și la prescripția ASPRO să voteze telefonic numai membrii fondatori sau membrii mai apropiați de conducere sau pur și simplu cei care sînt găsiți întîmplător la telefon. De altfel trebuie să spun, oricît s-ar supăra cineva, că asistăm la o tot mai accentuată brașovenizare a ASPRO, a topului național de carte din *Observatorul cultural* și, în general, a întregii generații optzeciste. E interesant de observat și ciudata migrație a centrului generației '80 dinspre hulițul București spre idealizatul Brașov și de aici mai "departe", printr-o nevăzută buclă de întoarcere la orașul primei tinereți și al primelor cenacului, spre Pitești ca El Dorado editorial.

Îi vîd prezenți în juriu pe Iulian Boldea, Nicolae Bârna, Dan-Silviu Boerescu, Paul Cernat, Daniel Cristea-Enache, Andreea Deciu, Mircea A. Diaconu, Carmen Mușat, Ioana Părvulescu, Octavian Soviany, Ioan Stanomir, Robert Șerban, Nicoleta Sălcudeanu, Mihaela Ursa, Tudorel Urian - critici activi și onești receptori ai fenomenului literar actual.

O revigorare a instituției premiului literar se impune de urgență, deopotrivă cu o scoatere a ei din regimul de superficialitate, clientelism, coterie, secretomanie și inerție. O reabilitare ar putea-o asigura, așa cum vîd eu lucrurile, numai Asociația Editorilor din România, ca un centru suveran de putere simbolică, superior asociațiilor de scriitori implicate pînă acum și compromise printr-o practică a selecției din ce în ce mai neglijentă.

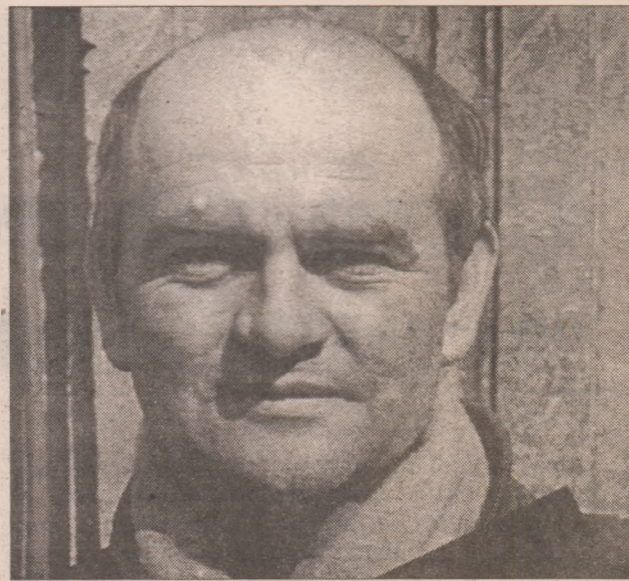
Ion Simuț

Desen de Steinberg

Borbély, Gheorghe Grigurcu, Al. Cistelecan, Florin Mihăilescu, Ioan Holban (am dat destule exemple, dintre cele mai bune și prestigioase) - pe cît se poate, critici care nu sînt implicați în procesul editorial. Știu că se vor ciocni interese de editură, dar să sperăm că un juriu bine ales se poate plasa deasupra lor și în afara presiunilor. Președintele juriului, împreună cu președintele Asociației Editorilor, desemnează prin consens (două persoane se pot înțelege relativ ușor), cinci sau, mai bine, șase membri ai juriului (să facă o sumă impară de șapte votanți). Juriul trebuie făcut cunoscut cel mai tîrziu la sfîrșitul lunii ianuarie.

Modul de lucru al juriului trebuie și el consemnat într-un regulament nou, diferit substanțial de strategia compromisă a juriilor Uniunii sau a falselor jurii ASPRO de pînă acum. Iată cîteva propuneri la acest capitol. După ce se stabilește ce premii se acordă și

Ioan Groșan și problema nemuririi sufletului (2)

Obsedantul deceniu, într-o nouă viziune

S-AR PUTEA face o experiență: să i se dea lui Ioan Groșan să scrie despre Troilus și Cresida, dar și despre Bill Clinton și Monica Lewinsky; să treacă de la romanticism la realism, de la realism la modernism, de la modernism la postmodernism; să cultive proza scurtă și să experimenteze apoi și romanul. În toate aceste ipostaze, el ar rămâne, în mod sigur, el însuși și ar fi recognoscibil. Atenția prietenoasă cu care îi examinează pe oameni, înduioșat și amuzat în același timp de rolurile pe care ei le joacă în eterna comedie a existenței, nu se stinge niciodată, indiferent de temă, tehnică narativă, gen literar.

De altfel experiența s-a și făcut. A făcut-o Ioan Groșan însuși, luându-și subiectele din cele mai diferite medii și epoci și utilizând toate formulele literare aflate la îndemână, de la stilul indirect liber, care îi plăcea atât de mult lui Marin Preda, și până la cel eseistic, în care s-a împotmolit până la urmă, ca într-o imensă halviță, Nicolae Breban. Iar acest proteism n-a dus nici pe departe la o alienare a prozatorului. Diversitatea situațiilor literare în care el s-a instalat n-a făcut decât să-i evidențieze individualitatea.

Ioan Groșan a scris o nuvelă și despre "obsedantul deceniu", *Caravana cinematografică*. Despre "obsedantul deceniu" (deceniul șase) au scris aproape toți prozatorii începând din a doua jumătate a deceniului șapte, când Ceaușescu, criticând ce s-a făcut în timpul lui Dej, a dat de înțeles că perioada respectivă nu se mai bucură de imunitate. S-a ajuns chiar la o standardizare spontană a prozei pe această temă. În mod invariabil, activiștii și securiștii erau reprezentați în cuprinsul ei ca personaje malefice, iar intelectualii trimiși în închisori sau țărani obligați să se colectivizeze - ca victime (reprezentare în mare măsură adevărată, dar neproductivă din punct de vedere literar). Și mai greu de suportat decât acest manieism era atmosfera invariabil sumbră.

În *Caravana cinematografică*, Ioan Groșan face să se audă mereu, în surdină, o muzică veselă și grațioasă, mozartiană. Descins într-un sat, Mogoș, un tânăr activist, "tovarășul Tavi" se îndrăgostește de o învățătoare din partea locului. Toată învățătura marxist-leninistă din capul lui se dovedește ineficientă în atingere cu farmecul natural al feminității.

"Caravana cinematografică" (instituție ambulantă ivită din admirația naivă a lui Lenin pentru cinematograful) pleca în turnee prin sate în perioada de pionierat a comunismului pentru a-i culturaliza pe săteni. Ea reprezenta o nouă formă de "poporism", având un scop nu numai didactic, ci și propagandistic. Activistul care în mod obișnuit o însoțea avea grijă ca filmele să fie înțelese "corect" din punct de vedere politic.

Ioan Groșan și l-a ales nu întâmplător ca personaj principal pe un asemenea propagandist, care, fiind ingenuu, ni se înfățișează ca un don Quijote caraghios, produs hilar al comunismului. El vine în sat să propovăduiască o ideologie pe care

n-o înțelege (și care nici nu are, de altfel, nimic de înțeles) pentru ca în cele din urmă să fie inițiat el însuși în ceva mai important, în iubire. Iată prima impresie pe care "tovarășul Tavi" i-o face învățătoarei (pagină antologică):

"[Ea]Închise ușa fără zgomot, aprinse lumina și se opri în fața oglinzii. Ascultă în liniște, mai știi, poate că o pândeste, dar îl auzi îndepărtându-se pe drum. «Locuți departe?» întrebă el ieșind din caravană și apucând-o înaintea tocmai când voise să-i spună că nu-i nevoie s-o conducă, stă aproape. «Nu, imediat...» zise ea derutată de hărnicia cu care pășea el, ca un întârziat grăbindu-se spre propria casă. Se și temuse un moment: «Dacă?...» Văzându-l însă cum merge, cu mâinile în buzunare, cu capul plecat, atent la drum, se liniștise repede, nu prea arăta el c-ar avea alte gânduri decât alea cu dezbateră, cu organizarea pe baze noi, parcă, a activității culturale, da, da, pe baze noi... Nu se înșelase: Când ajunseră în dreptul casei, ea își încetini pașii. «Aici?» «Da» răspunse ea. «Atunci, zise el, pe mâine! Noapte bună» și-i întinse zvăcnind brațul, strângându-i cu exactitate, tovarășește, mâna."

Este semnificativ faptul că un critic exigent și rafinat ca I. Negoșescu s-a declarat încântat citind *Caravana cinematografică*: "Povestea acestei convertiri la natură și la normal, a ceea ce e mecanic la ceea ce e viu, o consemnează autorul cu simplitate, cu discreție mereu, cu un fel de pudoare critică, dar și un autentic simț al comediei."

Nuvela care l-a intrigat pe Mihai Dulea

INTR-O prefață care este însăși o bucată literară plină de farmec, Ioan Groșan povestește cum a avut, în 1989, o întrevedere cu Mihai Dulea, "care semăna izbitor și fără nici un rost cu Panait Istrati" și "era un fel de

mână dreaptă în cultura a Elenei Ceaușescu". Acesta i-a atras însă atenția că, în volumul *Trenul de noapte*, pregătit pentru tipar, nuvela *Spovedania*, cu subiect preoteșc, ocupa prea multe pagini, și i-a cerut să "echilibreze" volumul, scriind și o povestire despre țărani.

(Pentru delectarea cititorilor, reproducem relatarea a ce s-a întâmplat în continuare:

"... Ce-aș spune eu de pildă dacă el m-ar sfătui să atac tema atât de frumoasă a noii revoluții agrare.

Ce să fi zis? N-am zis nimic. «Mai gândiți-vă», a surâs tovarășul Dulea, s-a ridicat și mi-a întins mâna. Am ieșit perplex și din furia pe propria-mi perplexitate am scris într-o zi și o noapte *O.Z.N.-ul*. N-o fi ea, povestirea, tocmai cu «noua revoluție agrară», dar se petrece pe tarale, prin păduri, la țară, oricum. Așa a putut apărea *Spovedania*.

Mai nou, aflu că *O.Z.N.-ul* a fost tradusă în Franța și Polonia. Al dracului tov. Dulea, a fost bun și el la ceva!..."

Nuvela care l-a intrigat atât pe Mihai Dulea, departe de a avea un subiect preoteșc, are unul... omenesc, ca aproape întreaga proză a lui Ioan Groșan. Protagonistul narațiunii este, într-adevăr, preot, dar putea fi și activist, ca "tovarășul Tavi", din *Caravana cinematografică*.

Preotul, tânăr, se numește Emilian Marcu și vine într-un sat cu gândul să ducă o viață tihnită (îi place, printre altele, să pescuiască). Iată însă că una dintre femeile care i se spovedesc, Ana, îl tulbură cu confesiunile ei despre destrăbălarea în care se complăce. În loc ca preotul să o convertească pe femeie la puritate, femeia îl convertește pe preot la dezmaț.

Această contaminare a preotului de păcat nu este blamată de autor de pe poziția autorității eclesiastice, așa cum se întâmplă în proza lui Gala Galaction, ci are parte de o privire comprehensivă, educată să primească ceea ce este omenesc. Ioan Groșan se dovedește a fi încă o dată cel mai bun autor român de proză rusească.

O poveste de dragoste pe înțelesul optzeciștilor

NUVELA *Marea amărăciune* este un *love story* scris în convenție optzecistă. Eroii nuvelei, profesorul Sebastian Pop, în vârstă de 33 de ani, și o nou-venită în școală, foarte tână profesora Ioana Eraclid, își scriu la început bilețele inofensive, legate strict de colaborarea lor didactică. Treptat ei descoperă, însă, că mesajele respective sunt un fel de anticipări scriptice ale acțiunii, în sensul că dacă "autorii" stabilesc să se suplonească unul pe celălalt la o oră chiar se suplinesc, iar dacă unul îl invită pe celălalt la o cafea, chiar își vor bea cafeaua împreună. De la această constatare le vine ideea unui joc: să prevadă, în scris, cum se va desfășura fiecare întâlnire a lor, să compună un fel de scenarii, care de la un moment dat vor cuprinde și replicile programate să fie rostite în cursul întâlnirii. Jocul culminează cu prescrierea *fugii în lume*, apoteoză a oricărei mari iubiri. Deși atât bărbatul, cât și femeia au alți parteneri conjugali, ei nu ezită să se supună textului și să se ducă undeva în munți, la o cabană. Acolo dragostea lor este trăită până la capăt și, epuizându-se resursele (livrești, sugerează autorul, existențiale, înțelegem noi), se stinge.

Nuvela a dat mari satisfacții optzeciștilor, prezentându-li-se ca o posibilă planșă didactică pentru lecția despre postmodernism. Ficțiunea care generează realitate, textul care se povestește pe sine, toate ideile fixe ale teoreticienilor postmodernismului par, într-adevăr, a fi ilustrate de *Marea amărăciune*. Valoarea nuvelei constă însă în altceva și anume în capacitatea autorului de a vedea irizația dragostei în viața unor personaje dintr-un mediu anost. Ele și-au inventat un joc livresc, dar puteau să inventeze și altfel de joc. De exemplu, să numere stele. Important era să *evadeze* dintr-o realitate iremediabil prozaică.

Scriind *Marea amărăciune*, Ioan Groșan nu s-a jucat de-a literatura, asemenea colegilor săi de generație. El s-a jucat de-a jucatul cu literatura, numai pentru a da satisfacție (cu o secretă ironie) celor obsedați de ingineria textuală.

Pe Ioan Groșan îl preocupă, mai mult decât orice altceva, sufletul omenesc. El dovedește, prin scrisul său, că sufletul omenesc este nemuritor, dacă nu ca entitate metafizică, atunci ca subiect pentru literatură.

Aceeași atitudine o au, de altfel, mulți scriitori valoroși, de la Marin Preda la Milan Kundera. Singurul lucru care îi lipsește lui Ioan Groșan pentru a intra în rândurile lor este *egoismul artistic*, formă nobilă de egoism, capabilă să-l apere pe un scriitor de risipirea talentului în tot felul de întreprinderi efemere.

Cărți primite la redacție

- Adrian Marino, *Cenzura în România*, schiță istorică introductivă, Craiova, Ed. Aius, 2000. 96 pag.
- Mircea Bărsilă, *O linie aproape neagră*, poeme, ediție bilingvă româno-franceză, versiunea franceză de Linda Maria Baros, București, La maison d'édition AMB, col. "Nobel", 2000. 112 pag.
- Gellu Dorian, *Poesia mirabilis*, Iași, Ed. Timpul, 2000 (versuri). 128 pag.
- Gellu Dorian, Emil Iordache, *Pașii poetului*, Iași, Ed. Timpul, 2000 (documentar referitor la biografia lui Mihai Eminescu). 372 pag.
- M. Cosmescu Delasabar, *Ion Luca, o jertfă creatoare*, studiu monografic, postfață de prof. Eugen Budău, Bacău, Ed. "Grigore Tăbăcaru", 2000. 222 pag.
- Diana Manole, *Vai, asta-i culmea!*, București, Ed. Muzeul Literaturii Române, 2000 (versuri). 72 pag.
- Alina Gănar, *Mașina de tocat imagini*, Timișoara, Ed. Augusta, 2000 (versuri). 64 pag.
- Silvia Opra, *Poliedru magic*, Timișoara, Ed. Helicon, col. "Liliput", 2000. 96 pag.
- Florentin Smarandache, *Sentimente fabricate în laborator*, poemele începuturilor literare (ediția a doua), Craiova, Ed. Aius, 2000. 132 pag.
- Florentin Smarandache, *Culegere de exerciții poetice*, prepoeme (ediția a doua), Craiova, Ed. Aius, 2000. 56 pag.
- Florentin Smarandache, *În șapte limbi*, poeme traduse, Craiova, Ed. Aius, 2000. 124 pag.
- Florentin Smarandache, *Destin* (nuvele, povești, teatru, eseuri, culegeri din folclor, interviuri, versuri), Timișoara, Ed. Aius, 2000. 248 pag.

Jurnalul lui Victor Felea (I)

A PROAPE uitat azi, poetul (remarcabil) și criticul (debonar) Victor Felea are, cu toate acestea, un loc bine marcat în istoria literaturii române contemporane, figurând în căsuța mendeleeviană a revistei *Steaua*. Explicația imaginii sale tot mai estompate o putem găsi nu doar în comentariile exclusiv binevoitoare (deși nu adulatoare) pe care le-a emis, "șterse" prin marea lor luminozitate, ci și în personajul pe care l-a construit, discret până la abulie, totalmente dezarmat, am putea zice oblomovian. Un personaj opus emulilor săi steliști, în primul rând redundanței lui A.E. Baconski, mult diferit însă și de diplomația locvace a lui Aurel Rău, ca și de retractilitatea ironică, nu lipsită de-o anume morgă, a lui Aurel Gurghianu. Omul era mai curînd scund, uscățiv, taciturn, cu mișcări puține, parcă mereu stînjinit de ieșirea sa în lume, aidoma unei păsări de noapte ce s-ar fi aventurat în lumina diurnă. Cu greu puteai obține din partea lui câteva cuvinte, schița unei atitudini. Doar privirea încordată ca și liniile cu ascuțituri ascetice ale fizionomiei trădau o mistuire launtrică ce dubla înfățișarea publică, indolent-insignifiantă. Cred că o mască similară o va fi purtat și G. Topîrceanu. N-am știut pînă la moartea lui Victor Felea că scriitorul a ținut un jurnal. Prezent, mai întii, fragmentar, în reviste și acum publicat în volum (deși, din păcate, incomplet), *Jurnalul unui poet lenes* divulga dualitatea acestei ciudate personalități. Pe de o parte, avem datele laturii sale devitalizate, stigmatizate de anodinitate. Neaspirînd la un loc "mai în frunte", Felea e încercat de sentimentul ratării: "Mereu umil, mereu neluat în seamă, mereu la «și alții». Dacă nu reușești măcar într-o direcție, sentimentul ratării generale devine inevitabil". Nu și poate găsi echilibrul între viața de societate și cea intimă: "Am nevoie și de societate și de solitudine la fel cum am nevoie de cele două faze ale respirației: *inspirația* și *expirația*. Adevărata plenitudine o simți numai atunci cînd *respirația* se petrece normal, într-un ritm nealterat. Din nefericire, starea biologică sau socială a fiecăruia dintre noi e de așa natură încît rareori putem realiza un balans fericit între cele două tendințe opuse ale firii noastre, spre exterior și spre interior". Autoanalitic, e ros de propria-i "modestie", pe care se străduiește a o autentifica drept un mijloc de defensivă, dar și ca o răsfrîngere a naturii sale reale: "Pe toți îi intrigă atitudinea-mi modestă. Toți declară că ea nu e compatibilă cu marea poezie. La mine, modestia e o

stare complexă, o «filosofie» despre modul de a fi în raport cu existența. Asta nu înseamnă că îmi lipsește orgoliul aspirațiilor deosebite. Numai că nici orgoliul singur nu justifică o poezie de valoare. Nu sînt modest, ci caut umilitatea, stoicismul, pentru că în ele sînt mai mult eu însumi, în ele pot găsi împăcarea cu lumea, cu tot ceea ce mă neliniștește sau mă înfricoșează". Visează, compensator, satisfacții care să-l plaseze într-un spațiu imaginar, asemenea unui adolescent perpetuu: "Mă refugiez în reverii banale, caut compensații imaginare, îmi inchipui cum ar fi dacă..., mă văd scriind o mulțime de lucruri; mă văd călătorind, cunoscînd oameni noi, procurîndu-mi cărți interesante, vizionînd filme recente și importante etc. Mă intritez apoi la gîndul că, în realitate, nimic din toate acestea nu mi-e accesibil, și reintru iar în micile mele ficțiuni și trăiesc în personajele-ipostaze care mă plasează, pentru moment, în situații de o salvatoare superioritate. La fel ca altădată, începînd din copilărie, viața mea se desfășoară mereu pe un dublu plan, unul real, celălalt imaginar. În spațiul imaginar mi-am luat întotdeauna revanșa față de eșecurile de pe tărîmul mediocru al realității cotidiene". Nu-i displace a se compara cu spiritele congenere: "Ibrăileanu avea anumite «plăceri divine» pe care, dacă mă gîndesc bine, constat că și eu le-am resimțit adeseori. De pildă: «Plăcere divină: a exulta de orgoliu și a purta în același timp masca celei mai desăvîrșite modestii, așa ca să pot mistifica pe ceilalți pînă acolo încît să se poarte cu tine condescendent și protector». Sau: «Plăcere divină: să te arăți mic și umil, cu sentimentul distanței dintre tine și ceilalți». Ori, în legătură cu Florin Mugur: «Pare a se descurca mai bine decît mine, dar în genere avem destule trăsături comune în privința timidității, a complexelor de inferioritate de nesiguranță. Cu toate acestea nu lipsesc diferențele. El este mai precis și mai tranșant în exprimarea unor păreri, mai deschis cînd vorbește despre sine. Deși bolnavicios, are o anume robustețe pe care nu i-o ghicești la prima vedere. Foarte sensibil, atent, prietenos, dar capabil și de unele durități (cînd e cazul!)». Se simte victima unui mediu neprielnic, a unei anomalii istorice pe care nu se sfiește, în anii totalitarismului, a o indica în realul său teratologic: "Asta e viața pe care o duc, banală și mizerabilă. Și în cutele acestei banalități stăruie drama prelungită a lipsei de libertate și dezgustul, uzate și ele în așteptare și neputință. Nu se poate explica și aparent e

neverosimilă senzația acestui infern gogolian și kafkian totodată care durează complicat și de neînving în preajma noastră. Singura luptă împotriva lui e încercarea de a-l ignora și de a crea o contrarealitate compensatorie care să amintească de formele și culorile unei lumi normale". Acum înțelegem mai bine de ce A.E. Baconski l-a poreclit pe inofensivul său confrate... Kafka!

Dar Victor Felea e capabil el însuși de "anume durități", într-un registru critic activ pe care nu l-am fi putut deduce, în rup-tul capului, din exegeza sa antumă, de-o politețe și de-o benevolență cvasigenerale. Personajul "șters", care se ferește a contraria, "poetul lenes" face loc unui spirit inconformist, acid. "Prea reticent" și "tăcut" între oameni, așa cum singur se amendează, devine decis, gata a da în vileag destule lucruri inacceptabile și a le judeca în consecință. Abulicul se defulează astfel în planul unor observații de-a dreptul primejdioase în era opresiunii comuniste, cînd erau așternute pe hîrtie (cazul Gheorghe Ursu e relevant). Nici o urmă de conformism, nici o notă de teamă în aprecierile "pe viu" ale poetului redactor, care se delimitează tranșant de mascarada ideologică, obligațiile sale de serviciu fiind denunțate ca o penibilă corvoadă: "40 de ani de regim socialist. Revistele au fost bine «dăscălite» să «oglindească» mărețele realizări ale ultimilor ani, îndeosebi, cei numiți «epoca Ceaușescu». Și, bineînțeles, toate sînt pline de «materiale» festive, ultraelogioase. Și totuși, zilele acestea, ideologii (prin reprezentantul lor, P. Enache) și-au manifestat nemulțumirea față de felul în care presa culturală sărbătorește evenimentul. Cîcă o face numai *formal*. De unde au tras concluzia asta? Se pare că ideologii au devenit mai subtili și observă mai mult decît e nevoie; observă, în ciuda avalanșei de manifestări scriptice literaro-gazetărești, că de fapt nimeni nu mai crede în ei și în vorbăria lor politică. Ei «dirijează» și coruri cîntă, cîntă cu glas tare, cîntă avîntat, dar ei simt că oamenii din «cor» îi detestă și asta îi îndispune. Acum s-au supărat de-a binelea și ne-au poruncit să alcătuim revista (revistele), de la început pînă la sfîrșit, numai din producții ideologico-politice, în spiritul... etc. și să trimitem pînă miine la CCES planurile celor opt numere de revistă pe care urmează să le tipărim pînă la data de 23 august". Viața politică îi solici-tă atenția, sub semnul unor aprecieri lipsite de compromisuri, mergînd pînă la blamarea unor lideri occidentali, cînd deslușește în comportamentul acestora trăsături de oportunism și lasitate: "În disperata sa campanie electorală, președintele Ford merge pînă acolo cu slugărnicia față de ruși încît e capabil să afirme că țări din est ca Polonia, România și Iugoslavia sînt state libere, unde rușii nu au nici un amestec. Același Ford se cramponează de scaunul de președinte într-atît încît a refuzat să îl primească la Casa Albă pe Soljenitin, fapt mai mult decît grăitor pentru «curajul» său politic". Însă cele mai multe adnotări privesc, firește, situația din țară. Starea de spirit e decepția, care face uz frecvent de un verb vitriolant: "Nimic îmbucurător nu se anunță sub semnul sumbru al «revoluției culturale». Maimuțărăm acum maosismul. Ieri concesiile degradante rușilor, azi concesiile chinezilor, nu mai puțin degradante - și totul pentru ca noua aristocrație a politicienilor și birocratilor să-și apere poziția. «Se clatină șandramaua» dar nu se dărîmă, căci mereu e proptită de cineva din afară. Sîntem niște «șmecheri» de soi, dar într-o zi tot o să ni se infunde. Modelul în care se face politica noastră națională urlă a prostie și minciună". Ori acest peisaj tenebros al crizei pe care o vedeă oarecum premonitoriu, ajungînd la proporții intolerabile, încă într-un an relativ favorabil,

VICTOR FELEA Jurnalul unui poet lenes

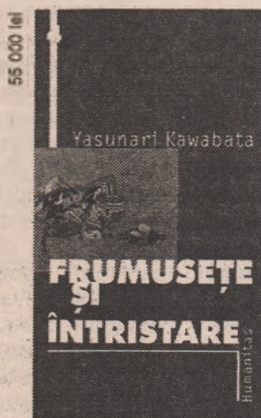

Victor Felea, *Jurnalul unui poet lenes*, ianuarie 1955-martie 1993, ediție îngrijită de Lidia Felea, Ed. Albatros, 2000, 834 pag., preț 128.600 lei

1969: "Decrete peste decrete. Cîrpi-m cu ele viața politică, speriați de eșecul generalizat. Ideologii aruncă răspunderea asupra cetățenilor și-i obligă să plătească din puț-nul lor venit oalele sparte. Caută responsabili, pretind conștiință, ba chiar elan și voie bună, cer jertfe și privațiuni, reducînd la minimum posibilitățile de cîștig și implicit nivelul de trai al populației. Fabuloase bunuri agricole rămîn pe cîmpuri; diriguitorii economiei preferă să le piardă decît să-i stimuleze pe țărani prin prețuri de achiziție cit de cit rezonabile. Cît o să mai dureze oare situația asta?". Absurdul socialismului real e sesizat și transcris cu o temerară fidelitate. Asemenea lui I.D. Sărbu și în mai mare măsură decît Mircea Zăciu, "poetul lenes" se arată apt a fixa atmosfera de "mistificare și totalitarism", de impostură și dispreț comunist față de omul simplu, față de individul care nu deține puterea. Figura lui Caliban devine emblematică: "Caliban s-a prefăcut că merge la școală, și-a dat singur diplome felurite și acum conduce cum îl taie capul și e foarte încîntat de sine. Și totuși e nesigur de scaunul pe care șade, face legi peste legi, își înmulțește paznicii, constringe, înabușe, țîpă, combate fantome, exaltă virtuțile de carton, vrea să fie adulat - dar toate strădaniile sale se pierd în gol, pentru că adevărul e în altă parte, în adînc, într-o realitate dramatică, amară, ce nu se lasă răstălmăcită". Ori această patetică dezicere de sistemul concentraționar, în tonuri drastice, echivalînd cu o incontestabilă concluzie: "Aș vrea să pot ieși măcar un timp din istoria care se face în jurul meu, regizată cu abilitate și cinism de către o speță de politicieni submediocri. Aș vrea să uit o vreme rușinea de a participa, împotriva conștiinței mele, la terfelirea demnității și la aservirea țării unor interese de castă. Sîntem ținuți cu nasul în propria noastră murdărie, sîntem puși să cîntăm și să ne veselim la un praz-nic inexistent, să ne felicităm public pentru lasitatea în care ne balăcim - metode ale unei satrapii orientale, prezentate sub o în-fățișare modernă". E retrospectiv incurajator faptul că, sub amenințarea Securității, un autor român a putut scrie astfel despre o epocă de întuneric, în chiar miezul ei. Nici împrejurările postdecembriste n-au scăpat analizei "poetului lenes", o analiză pomînd din dezgustul provocat de deșanțatul spectacol neocomunist: "În acest moment Ion Iliescu (tătucul națiunii) e prezent pe micul ecran spre a expune oamenilor țării minunatele sale activități prezidențiale și pentru a le explica dificultățile prin care trecem și a le oferi probabil noi «scenarii» înțelepte despre ce și cum urmează să trăim în perioada aceasta de trecere către o societate democratică. Mi-a fost pur și simplu silă să-l mai văd și am plecat de lingă televizor. Rolul său nefast în fruntea statului de la revoluție încoace și cramponarea lui cu orice preț de putere îl fac de-a dreptul de nesuportat. Nesimțirea comunistă de care dă dovadă, în ciuda acuzațiilor grave și bine întemeiate ce i se aduc, dezvăluie în el un personaj depășit și rudimentar, nedemn de locul pe care îl ocupă, obținut printr-o mare farsă (alegerile din 20 mai a.c.)".

HUMANITAS Cartea care dăinuie

Ce citim în vacanță?

Doă cărți
pasionante
de YASUNARI KAWABATA:
Frumusețe și întristare
O mie de cocori

Comandați aceste cărți și alte apariții Humanitas
— cu 10% reducere / titlu și taxe poștale gratuite —
serviciului CARTE HUMANITAS PRIN POȘTĂ:
Ed. Humanitas, Piața Presel Libere 1, 79734 București;
tel. 01/223 1501; e-mail: editors@agora.humanitas.ro

Din nou
Caragiale...

MIRCEA IORGULESCU nota un-deva că despre Caragiale nu se poate scrie decât bine sau foarte bine ori prost sau foarte prost; observație justă pertinentă, exactă, pe care dacă îți propui să o contrazici constai că nu ai la îndemână suficiente contraargumente. Dar cum excepțiile confirmă regula, cartea lui Constantin Cubleșan reușește să ne demonstreze contrariul: despre Caragiale se poate scrie, până la urmă și *cuminte*, plat, mediocru. S-ar putea obiecta că textele reunite în volumul de față nu se ocupă, de fapt, de opera lui Caragiale, ci de ecoul produs de aceasta în critica ultimului deceniu. Dar și în asemenea condiții, cine l-ar fi putut împiedica pe autor să gloseze cu mai mult aplomb pe marginea respectivelor eseuri, studii critice, biografii? Constantin Cubleșan pare însă dispus să își asume un rol modest, se efacează, deliberat, în spatele textelor discutate, din care citează frecvent fragmente lungi, comentariul personal fiind foarte redus, aproape nul. Aportul autorului se rezumă de regulă, la o succintă concluzie în care își precizează poziția. "Pusă în scheme excesive, pe porțiuni, și dezarticulată în scheme teoretice, opera lui Caragiale apare ca o întreagă serie de obiecte de laborator, mulaje de gips, butaforii perfecte, dar totalmente lipsite de viață (...)", notează el cu îndreptățire, în finalul capitolului consacrat lucrării lui Marian Victor Buciu, *Onto-retorica lui I.L. Caragiale*.

În general, capitolele au aspectul unor recenzii și sunt grupate în trei secțiuni: *Viața. Contribuții documentare, Opera. Teme, idei personaje și Interpretări și analize didactice*, dintre care cea de-a doua se dovedește mai interesantă, în bună măsură și datorită calităților intrinseci ale multora dintre studiile aduse în discuție. Sînt analizate printre altele *Secretul «Scrisorii pierdute»*, al lui Steinhardt, eseu lui Mircea Iorgulescu despre lumea lui Caragiale, studii și lucrări de Ștefan Cazimir, Ion Vartic, Liviu Papadima ș.a.m.d.

Fără nici un fel de orgolii sau ambiții, Constantin Cubleșan nu încearcă să impună o nouă perspectivă asupra operei lui Caragiale, nu își asumă riscul de a formula un punct de vedere personal, ci se mulțumește să treacă în revistă, conștiincios, teoriile altora. De altfel autorul își precizează încă de la început intențiile: "Strădania mea a fost tocmai aceea de a inventaria, pe cât mi-a stat în putință cu maximă obiectivitate, aceste demersuri critice ale istoriografiei noastre actuale, ca într-o veritabilă agendă de lucru a unui critic literar atent la tot ce se mișcă în jurul lui în acest pasionant perimetru al ideilor literare."

Cât despre specificul propriului demers, un punct de rezistență este, fără îndoială, permanenta raportare a operei lui Caragiale la prezent, redimensionarea ei prin prisma realității actuale, preocuparea de a surprinde în eseurile discutate tocmai ceea ce este simptomatic pentru o etapă sau alta din evoluția societății noastre.

În rest, volumul poate părea destul de anost, opțiunea pentru

formula aceasta, de tip compilație, trădează o doză considerabilă de prudență, iar "fascinanta tentație" a confruntării cu textul caragialian este sistematic reprimată. Aceasta nu înseamnă însă că demersul său este cu totul lipsit de utilitate; dimpotrivă, cartea poate prezenta interes pentru oricine dorește să se inițieze în vasta exegeză consacrată operei lui Caragiale (în primul rând pentru elevi și studenți), cu condiția să nu se oprească numai la atât. Meritul cel mai important al lucrării este tocmai acela că invită, implicit, la o (re)lectură a (meta)textului caragialian și oferă totodată un prilej de reflecție asupra realităților cu care se confruntă societatea noastră, aceleași astăzi ca și acum câteva decenii.

În plus, nu se poate tăgădui faptul că autorul însuși a întreprins o lectură atentă a respectivelor texte, iar dacă nu este întotdeauna convingător, faptul se datorează, în bună măsură, stilului plat, lipsit de savoare și vervă.

Catrinel Popa

Cartea poftelor

LA CAPĂTUL a peste o mie de pagini (527, în prezenta ediție) autorul își califică încercarea gastro-literară drept "o trăsnaie". Acest gen de relaxare ludică constituie probabil unul dintre motivele importante pentru care scriitura mioriticului urmaș al lui Brillat-Savarin poate trece cu naturalețe drept una dintre abordările cele mai inspirate ale acestui subiect... alimentar.

Un alt motiv, complementar, este din capul locului mai străveziu: Radu Anton Roman lasă impresia că știe într-adevăr, cu fiecare virgulă și papilă, despre ce vorbește. În incurcarea rețea de rețete tradiționale, de poftite legitime savant pentru vinuri și țuici, de mizanscene minuțios proiectate pentru diferite oșpețe, de anecdote, citate și interpretări literare, istorice, geografice, mitologice, etnografice și antropologice, de amintiri de călătorie, fotografii etc., R.A. Roman se mișcă în voie, ba chiar cu trăsnaia unei bune dispoziții molipsitoare. Cartea își trece pe lista calităților sale evidente un umor robust și suculent, o limbă românească cum destul de rar îți mai e dat să citești și s-auzi, și o combinație fericită dintre o cultură arborescentă (cu trimiteri sărind ca iepurii într-o sumedenie de direcții neașteptate) și o biografie aparent ineputabilă.

Ceea ce răsună peste toate acestea este pofta de... viață pe

care o aduce cu sine fiecare pagină. Începând chiar cu coperta care poartă o fotografie sugestivă (realizată de Mihai Oroveanu) a unei bărbi neptuniene și a unei guri abisale, continuând, la nivelul impresiilor exterioare, cu dimensiunile nesățioase ale tomului, iar la o eventuală răsfoire cu diversitatea orgiastică a informației, cu memoria exactă și afectuoasă a întâmplărilor și a împrejurărilor și cu o imaginație fără teamă și slobodă pe cât se poate, autorul este fără dubii un Pantagruel al zilelor noastre, care nu întârzie să-și dea în petic imaginând o serie de capitole scandaloase precum: *Arta murăturilor - curs liber și acrișor, Mese lângă îngeri, Sfântul porc, mielul cel blând și bun, precum și alte inefabile mese creștine, Capitla-reasa sau prescurărița, Declinarea drob, ciorbă, stufat, friptură, Munții noștri oaie poartă, Mic dicționar de stână, Filosofia ciorbei, Ardealul slăninii cel gustos, La chef cu secuii ș.a.* Pantagruelul de la Paideia nu se mulțumește însă doar cu o sumă de rostiri înecate în cerneală: ambițiile sale se ridică la nivelul unei strategii universale. După cum singur mărturisește, trimite scrisori la Biblioteca Academiei Române și la Arhivele Statului în care solicită "informații și documente oficiale legate de inventarea și dezvoltarea tehnologiei umplerii unor cilindri moi, de origine organică - mațe în limbaj curent - cu alte componente tot animale, tehnologie încheiată relativ rotund, cu un rezultat denumit în general cârnați". Nemulțumit de răspuns, cere la OSIM să i se înregistreze "cârnații de porc cu miroase și usturoi". În urma unui răspuns de asemeni traumatic, precum și a unor investigații periculoase și incurturi corupătoare cu registratoarea, nedreptățitul inventator trage următoarele învățăminte cruciale: "Cârnatul se cufundă în istoria nescrisă a lumii, fiind chiar mai vechi decât Arhivele Statului; marca «cârnat» are un proprietar chiar mai important decât holdingul Țiriac, deci /.../ n-ar mai putea fi decât de origine divină."

Realitatea e că luată în sine odiseea de față își produce o stare de sațietate - și chiar de ușoară indigestie a excesului - care face exagerată orice simplă tentativă de aplicare la bucătărie a savuroaselor rețete tradiționale culese de autor de prin diferite colțuri ale țării. Și dacă e adevărat că această carte de bucate mai mult se mănâncă - din ochi - decât se citește, dată fiind puterea de sugestie a descrierilor și a plasamentelor în decor, tot atât de

Radu Anton Roman, *Bucate, vinuri și obiceiuri românești*, Paideia, 1998, 527 pag., 147.000 lei la tarabă (iulie a.c.).

adevărat e că nu oricine are o putere de digestie pe măsură și că poți lesne ajunge după un asemenea festin, îngreunat, să nu-ți mai dorești decât un ingeresc ceai de mușețel - sau o ascetică lectură din vârful buzelor a acestor rețete (așa cum vor fi fost ele menite dintr-un început), ca formă slabă, mofturoasă și indispusă de participare la un ospăț epocal.

Dorin-Liviu Bîțfoi

Două
reviste/cărți

C ELE două reviste pe care le vom prezenta în continuare sînt din specia revistelor-carte, prima dintre ele cu o foarte îndelungată tradiție, a doua aflată la prima apariție.

VOLUMINOASĂ și substanțială ca întotdeauna, această ediție din *Secolul 20* are un subiect atît de dezbătut în presa noastră culturală din ultimii ani, încît te întrebi ce mai poate aduce nou. Subiectul e însă tot atît de ineputabil pe cît e interesul publicului românesc pentru el.

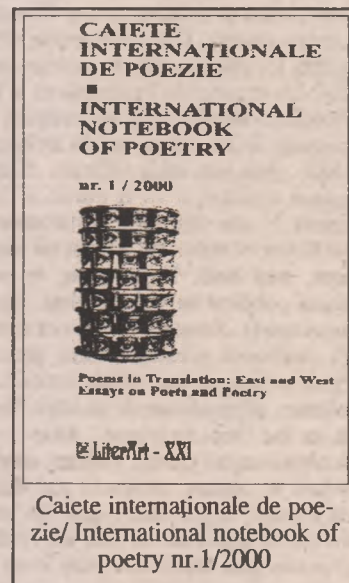
În primul rînd e vorba despre o ediție aproape bilingvă (româno-franceză), sumarul și majoritatea textelor apar în ambele versiuni.

Interviurile realizate de Alina Ledeanu (redactor-șef și responsabilul acestui număr) la Parlamentul European de la Strasbourg și la Centrul European al Culturii din Geneva în decembrie 1999 cu Nicole Fontaine, Mario Soares, Emma Nicholson, Gianni Vattimo, Catherine Lalmiere, Philippe Morillon, Jean-Fred Bourquin vor fi probabil citite primele. Nu mai puțin dialogul dintre Ștefan Aug. Doinaș și Michel Deguy. Ediția are și o foarte interesantă secțiune de documente istorice: un text al lui Nicolae Iorga din 1932 ("Ce înseamnă Europa?") citit și publicat în epocă la Roma cu ocazia unui congres pe tema Europei; un grupaj Grigore Gafencu exemplar pentru felul în care fostul diplomat român aflat la acea dată în exil milita pentru o Europă unită (documentele, de o valoare excepțională, sînt puse la dispoziția publicului român de către Arhivele Istorice ale Comunităților Europene de la Florența); citeva scrisori ale lui Paul Valery "A mes amis roumains" din 1945, însoțite de facsimile, de o introducere a lui François Valery, fiul scriitorului și de o lămurire semnată Alina Ledeanu: unul dintre texte se pare că i-a fost cerut lui Paul Valery de către Ilarie Voronca și a fost transmis radiofonic. Nu numai textele în

sine, printre ultimele ale scriitorului, dar și reproducerea manuscrisului sau a bruionului cu corecturile lui Valery fac din această secțiune a revistei un eveniment, efortul Alinei Ledeanu meritînd toată considerația.

Revista are peste 500 de pagini. Fiecare secțiune și fiecare articol merită toată atenția. În general, eseurile pe tema europeanității emană un aer cu adevărat european, de toleranță și civilitate. Într-un top personal, la cota cea mai înaltă s-ar afla articolul lui Adrian Marino, *Ideii "simple" despre Europa*, la o distanță considerabilă de un altul, foarte diferit ca tonalitate de toată ambianța revistei *Secolul 20*, *Definiția europeanului* (Eugen Simion).

Înainte de secțiunea finală deja intrată în tradiție, *20 spre 21*, care se ocupă de data aceasta de tema multiculturalismului (comentarii pe baza unui text de Charles Taylor), un grupaj cu adevărat impresionant despre alteritatea etnică din care am reținut mai ales dialogul dintre Eginald Schlattner și Elisabeta Lasconi.

Caiete internaționale de poezie/ International notebook of poetry nr.1/2000

ESTE VORBA despre o revistă care își propune să apară anual în România cu ajutorul LiterArtXXI și cu o difuzare de invidiat: Statele Unite, Canada, Franța, Germania, Elveția, Anglia etc. Sumarul cuprinde texte originale și traduceri, dar nu din tineri debutanți cum s-ar putea crede, ci mai ales din poeți cunoscuți, mai vechi sau mai noi: Eminescu, Arghezi, Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Gabriela Melinescu, Denisa Comănescu, Nicolae Prelipceanu, Constantin Abăluță, Miron Kiropol, George Astalos, Virgil Mihaiu, Gabriel Stănescu (redactorul-șef al acestei reviste și autorul unui editorial cam avîntat în romantismul sau desuet și în revolta ridicolă împotriva invenției "americane" a copy-right-ului. Cel puțin în România nu cred că e cazul să ne revoltăm, nici chiar retoric, împotriva a ceva ce vrea din goluri a se naște.)

Textele, traduse cu precădere în engleză, sînt alternate cu eseurile despre poezie, destul de inegale valoric. În ansamblu revista pare oarecum neorganizată, unele texte apar în versiuni bilingve, altele doar în română sau doar în traducere, unii poeți beneficiază de prezentări, alții nu, eseurile sînt câteodată motivate de prezența poezilor respectivi în vecinătate, alții te cam lasă nedumerit. Ideea acestui tip de revistă-antologie e excelentă, numai că ar trebui valorificată cu mai multă coerență.

Luminița Marcu

Un rămas bun

DE PE malurile Pacificului am primit astă-vară una din misivele cele mai stranii din toată existența mea. Nu era propriu-zis o scrisoare, mai curând un comunicat. De aceea îmi voi și îngădui să citez din el deoarece e destinat tuturor prietenilor expeditoarei. (Poate unii dintre Dvs. - supraviețuitorii generației decimate de comuniști - se și numără printre ei). În orice caz emițătoarea ar merita să aibe în România numai prieteni. Veți vedea imediat de ce.

O chema, când am cunoscut-o în adolescență, Luli August. Apoi s-a căsătorit și a adăugat numelui ei, Ioana Sturdza. Își semna picturile Luli August Sturdza. Semnătura ei o regăseai de fapt în felul ei de a picta, îmbinând desenul și culoarea cu obiectele și umorul. Exemplar din acest punct de vedere rămâne mai ales tabloul cu care figurează într-un dicționar al plasticienilor români "Venus la Isarlik". Referința la Ion Barbu definește destul de bine nu doar pictura ci și pe pictoriță, dezbrătată de orice urmă de convenționalism. Îmi aduc aminte că în timp ce noi, mai toți tinerii în vacanță la Mangalia, stăteam prin pensiuni și chiar și la unicul hotel din stațiune, (Delureanu), ea își instalase cortul în curte la Menaru (turcoaica noastră, prietena tuturor artiștilor cărora le citea destine fabuloase în palme și-n cafea). Luli vindea, pentru a se întreține, cordoane în lemn pictat, la capul digului de la Mangalia și părea (să fi fost un semn, în exil a stat la un moment dat chiar la Hollywood?) o imagine de film: tânără, suplă, sportivă, cu râsul cel autentic al lipsei de prejudecăți.

De la prima soție a lui Alecu Paleologu (Ina - azi Naumescu) am aflat că Luli trecuse apoi în rezistență împotriva comuniștilor făcând parte dintr-un grup, Zurăscu, și că o vreme o ascuseră la ei acasă. Nu se lăudase niciodată în exil, cu activitatea aceasta riscantă. Făcea parte din cei pentru care excepționalul constituie o datorie.

Nu-mi aduc precis aminte ce a proiectat-o într-un exil atât de îndepărtat ca cel de pe Oceanul Pacific dar ori de câte ori sunt întrebată dacă termenul "exil" mai are un sens și de ce nu ne întorcem cu toții, o revăd pe Luli venită tocmai din California ei de pripas, la Paris în luna ianuarie 1990. Ambasador la Paris fusese tocmai numit Alecu Paleologu. Spre el mai întâi s-a îndreptat Luli. Fabricase un drapel românesc, îl găurise și-l purta ca pe un șal, mereu pe umeri. La oricine altcineva ar fi fost ridicol, la ea nu. Sfidarea era atât de evidentă încât gluma sau surâsul ironic se chirceau pe buze și în minte. N-am întrebat-o dar sunt sigură că nu-și luase bilet dus-întors. Viitoarea etapă urma pentru ea să fie Bucureștiul, numai că se ivească o parte, o posibilitate, un semn că am fi bineveniți, că ar fi nevoie de noi. Nimeni nu ne-a chemat așa că s-a întors și ea în California. Nu mai știu dacă a luat înapoi și drapelul găurit sau l-a lăsat la Paris, împreună cu iluziile. Aș

sfătui însă pe oricine va mai pune o asemenea întrebare unui fost sau prezent exilat, să-și amintească exemplul de mai sus: spune mai tot.

Luli a trimis deci în văzduh un aviz de dispariție. Redactat cu o grafie elegantă și un suflet asemenea, merită să ajungă până la Dvs.

"Prietenii mei, dragii mei,

"cutia în care e ambalată atâta dragoste de viață, de Univers, de toate cele - și atâta căldură pentru voi - s-a hodorogit.

"Am purtat-o prin Timp, fără răgaz de odihnă. A fost o cutie de bună calitate: m-a slujit credincios, cu echilibru și modestie. Am folosit-o dincolo de limită într-un ritm care de multe ori i-a uimit pe cei din jurul meu.

"O cutie de ispravă care m-a slujit decade la rând prin grele încercări. Acum scârție. I s-a urât cu mine.

"Mulțumesc fiecărui om al cărui drum s-a întâlnit vreodată cu al meu: de la fiecare am învățat. Am învățat de la grădinile pe care le-am îngrijit, de la animalele care au trăit în preajma mea. Am învățat de la copacii sub care m-am odihnit. Câteva, fiindcă de puține ori mi-a fost dat să mă odihnesc.

"Plec cu regretul de a nu fi adăugat decât câteva surâsuri prin asprimea vremilor de izbeliște pe care le-am trăit. Am încercat să fiu un clown și-am reușit uneori. A fost unicul dar pe care un om sărac material toată viața l-a putut distribui cu generozitate.

"Dacă veți vrea să faceți o pomană pentru mine, stropiți o plantă însetată, hrăniți un câine flămând și învățați copiii să se uite la stele. Bogdaproste.

"Bucurați-vă de fiecare clipă".

Nu știam ce să cred. Trecea printr-o boală grea cu final iminent? Mai era încă în viață sau se și stinsese? Nu cred că vreun text mi-a creat atâtea dificultăți ca lungul șir de întrebări prin care îi răspundeam - totuși.

"Ești încă acolo și mai poți să-mi răspunzi cu scrisul tău - ce adăpostește și caligrafie rafinată și literatură de bună calitate - sau ți-ai luat scrisul în serios și ai plecat cu adevărat. Am dreptul să sper totuși în minuni sau timpul lor a trecut definitiv? Știu, plecăm cu toții, ne-a cam sosit vremea, dar supraviețuim încă în nesiguranța momentului. Faptul că tu îi și prevezi o dată m-a înghețat".

Am trimis scrisoarea la 29 iulie. N-aveam să aflu decât pe 12 august că Luli se stinsese din viață tocmai Sâmbătă 29 iulie la un spital din zona Los Angeles.

De la suprarealiști știu că nu există hazarduri nevinovate. Dar nu spre ele îmi îndrept nedumeririle ci spre destinul lui Luli, solitară în exilul său californian și în același timp exemplară tocmai prin acest exil. Nu cred că ne putem îngădui să nu ne gândim la ea, să n-o aducem într-un fel sau altul, *acasă*. În sfârșit.

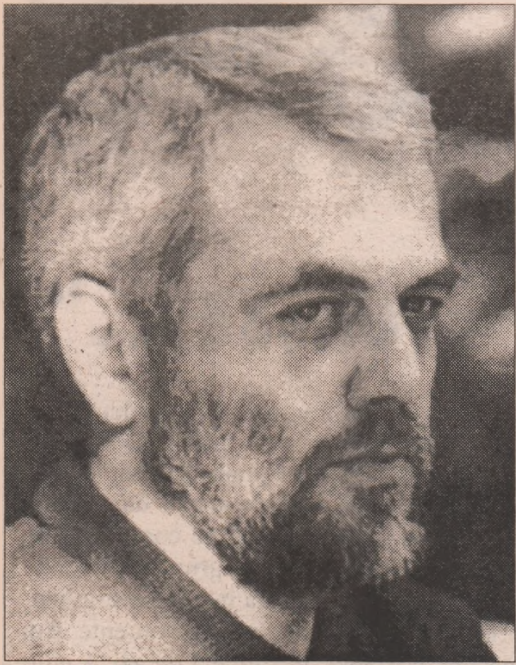

"A sa cronică..."

NEVOIA pe care o resimt mulți vorbitori, mai ales tineri, de a se diferenția prin limbaj, prin refuzul de a folosi limba neutră, standard, considerată banală și uniformizatoare, se asociază de obicei cu tendința aceluiași persoane de a urma moda grupului sau a generației. Opoziția față de constrângerile normei generale și marcarea apartenenței la un grup anume (care duc și la dezvoltarea argourilor) se manifestă în genere prin tentativa de a construi un "dublu" ironic al comunicării curente. Am mai vorbit, de altfel, despre existența, în româna de azi, a unui stil colocvial dominat de distanțarea metatextuală, de spiritul ludic și umoristic. El se caracterizează prin puternice trăsături de oralitate, dar și prin "reciclarea" unui material lingvistic marcat, aparținând altor registre (arhaisme, regionalisme, neologisme de ultimă oră), ca și prin apelul intertextual continuu la citate, aluzii și parafraze. La nivel lexical, rezultatul acestei tendințe e specializarea ironică a unor cuvinte - *plod, odrasla, june, amor, amic, politichie, muzichie* etc. - , prin fixarea conotațiilor lor mai mult sau mai puțin depreciative. Preferința pentru termenul (ușor) învechit sau popular e foarte puternică în anumite zone semantico-pragmatice: în exprimarea indefinitului, a impreciziei (*oarece, niscai, niscaiva*) ori a temporalității (*deunăzi, mai an, anțart, estimp* - de exemplu: "fără să ne trezim că, *estimp*, cineva ne golește băncile" - *Academia Cațavencu* = AC 23, 2000, 5). "Registrul ironic" (care stabilizează inovațiile contextuale) nu se limitează însă la nivelul lexical: există chiar structuri sintactice, marcate cultural de apartenența la o epocă trecută și la un stil înalt, care se văd reluate cu intenție ironică în vorbirea curentă și familiară. Una dintre acestea e construcția cu dativul posesiv, în care pronumele apare ca determinant al unui substantiv: "s-a agitat în permanentă, *în stilu-i* deja cunoscut" (*Evenimentul zilei* = EZ 2 iunie 2000); într-un alt exemplu, alături de dativul posesiv găsim și forma veche a prepoziției *pe*: "o societate non-profit, *cică, pe numele-i* Consorțiul Pro-Arieșeni" (AC 27, 1999, 3).

Destul de puternic marcate stilistic sînt și schimbările de topică, modificările ordinii tipice a cuvintelor, inversările arhaice. Mai multe exemple - culese în ultima vreme din periodice diferite dar din rubrici asemănătoare (de informații de culise, pentru tineret, din muzică, sport, din viața vedetelor etc.) - conțin grupuri nominale în care adjectivul posesiv precedă substantivul determinat: "surprins și analizat pe larg la vremea respectivă de B.G. în *a sa cronică TV*" (*Dilema*, 269, 1998); "P.M. și *ale sale* puștisme noctambule" (EZ 2308, 2000, 10); "fata n-a prea vrut să facă pasul dorit de *al său tată*" (VIP, 28, 2000, 9); nu e exclusă apariția construcției nici în cronică politică: "I-a muștruluit zdravăn pe *ai noștri aleși*" (EM 48, 1992, 4). Arătînd că poziția posesivului după determinant e cea normală, obișnuită, curentă, gramaticile noastre moderne furnizează uneori și indicații stilistice asupra excepțiilor. La interval de 30 de ani, principala restricție a rămas aceeași: "Așezarea posesivului înaintea substantivului se întîlnește numai în poezie" (Iorgu Iordan, Valeria Guțu Romalo, Alexandru Niculescu, *Structura morfologică a limbii române contemporane*, 1967, p. 137); "Antepunerea adjectivului posesiv (*al nostru steag*) este permisă numai în poezie" (Mioara Avram, *Gramatica pentru toți*, 1997, p. 173). S-ar părea însă că exemplele actuale încep să contrazică această indicație stilistică; poziția inversată apare chiar în dialoguri săltărețe, voit "istețe": "De cînd fumezi? - De la 15 ani. - *Ai tăi părinți* cînd au aflat? - Pe parcurs." (*Atac la persoană*, 20, 2000, 17).

Aceeași tendință de utilizare ironică a unor structuri sintactice se observă în antepunerea unor adjective cu sens obiectiv sau non-calificativ: "să-ți urmeze *lingvisticul* exemplu" (EZ 2408, 2000, 14), "lansarea *împricinăteii* reviste" (VIP 32, 2000, 21). Este reînviată și inversarea poziției auxiliarului, la timpuri verbale compuse: "*Afla-vom* în curînd cine" (EZ 2313, 2000, 12), tot așa cum reappare și construcția arhaică cu substantivul în vocativ urmat de un pronume de politețe: "Ați înțele, *ingineri dvs.*, cum stă devălmășia" (AC 23, 2000, 3). Supraviețuirea în uz și revalorificarea stilistică a acestor construcții se produc probabil sub influența "stilului înalt" propus de textele (mai vechi sau cu intenție arhaizante) pe care vorbitorii le studiază în școală.

Bogdan GHIU

DRAGĂ DUMNEZEU

Falsa casă

Și pierderea, aici, undeva, lângă mine,
singura, virtuoză și eficientă, care-mi rămâne
aproape,
productivă de viață în urmă, izvor
nesecat, forță în mare formă.

O odaie în care locuiesc cei care pleacă.
Există, departe și, tocmai, numai pentru
uzul departelui, pentru funcția necesară
și blîndă, neobservată, discretă și feroce, a
îndepărtării, falsa casă, casa pentru cei care
au plecat de acasă și dau peste ea în
mijlocul (mai la dreapta
sau mai la stînga) pustietății (o articulezi,
abstract, cu un drum, și ea se răzbună).
În falsa casă, cel care vine (întotdeauna co-
hortă: numai pluralul se simte amenințat
și fragil, devine puternic înăuntrul său - foarte,
atît de puternic) nu înfilnește pe nimeni.
Nimeni nu îl primește, nu îl înfîmînă. Casa-i
de-ajuns pentru asta.
Intră - s-a bucurat deja, la distanță,
cu ochiul, acum se teme cu urechea - și cade
la pămînt fără să se întrebe.
Dacă ar rămîne ar fi nimic, iar drumul
nu rămîne niciodată singur, degeaba, mai bine el
decît fantoma sa, mai bine să fie el
însuși fantoma - din timp, se scoală devreme
să nu-ncărunească, acum.
Nu te poți teme niciodată prea mult. Puterea
nu-i decît puterea spaimei.

- Stai calm! Este camera de evacuare.
Înăuntrul casei nu-i dincolo de pereți,
ci departe, mereu în altă parte.
Aici se produce exteriorul, niciodată nu
ești departe. Gîndește-te, și doar la probleme:
în ultimul secol, ai luat zilnic bani cu-m-
prumut. Cui ai să-i dai înapoi? Și cum
au fost atît de mulți cei care te-au
crezut - o cetate?

Ai fost convingător, șefule, sau le-a fost
milă de tine. Hotărăște-te! Trebuie să afli.

Și îți dai drumul.

(Mă culc să adorm.)
Somnule, trezește-mă devreme.

Nu e un memo,
e un poem.

Dragă Dumnezeu

Depășit pe dedesubt

Ne depășește pe sus, pe jos,
prin dreapta, prin stînga,
peste tot
sîntem călare pe ea,
lumea (adică asta) - înaintea noastră,
a ajuns demult,
continuă să ajungă din abundență,
cu prisosință
la scop.
Hop!
Se împlinește neconținut și năvalnic
fără să se desăvîrșească.
Perfecțiunea-i mereu atinsă,
ajunsă din urmă,
învinsă.

Scrie drept, cu atingere.

Nu te feri de vorbe goale.
Simți nevoia să scrii? Trage linii,
desenează ceva, fă
socoteli,
împrăstie-te.
Nu te feri de ce trece prin tine,
se uită unii în ochii tăi ca
la televizor - cu evlavie -
holbați.
Dai sînge întotdeauna cuiva, nici
nu știi. Ești bun, ești de ajutor,
ești mult, mult mai moral decît
crezi: faci bine,
creezi binișorul.
Pe corpul tău trece lumea, ușor.
Pe tine se derulează chiar acum un deznodămînt
și faci neîncetat corp comun.

Ești limpede, degeaba te tulburi.
Degeaba te frămînti și te îmbolnăvești.
Degeaba plîngi, scrișnești,
îți înfigi unghiile în carne,
blestemi.
Ai artă. Undeva asta-i o artă
de neatins.
Ești limpede. Totul se vede mai bine.
Tu reglezi lumea.

Sunt undeva, prin preajmă. Ei spun,
nu eu. "Ești pe-aproape. Rămii așa!"
Curăță locul, dacă ești bun.
Oprește ușa care se închide.
Îngrijește-te.

Nu-i nimeni, să poți apărea.

CERSETORUL
DE CAFEA

de Emil
Brumaru

Scrisorile lui Julien Ospitalierul

1. În mînă c-o fresie
Îți scriu o poezie.

Nu-i vorba de-o plîngere,
lubitule îngere.

Și nici de-o afacere
Ce-ar fi să ne macere

În zori pîn'la suflete,
Ci numai de-un fluture,

Dormind pe o scîndură,
Ce-adînc mă îngîndură...

2. Trăiesc la barieră
Mari fluturi ce disperă

Că nu mai pot să treacă
La noi din lumea greacă.

Ci și pă-acolo singuri
Pînă ce morți de friguri

Sînt îngropați sub șine,
Printre traverse line,

Pe unde trec marfare
Cu scînduri răpitoare

Și-s palide cantoane
Muiate-n bulioane....

Cineva - să apar.

Să fiu măcar departe,
dacă-aș putea.

Aș rămîne în colțul meu
toată ziua, m-aș

îngriji mult mai mult,
aș umple timpul

cu momente și schițe.

Aș înceta asediul
cu carne.

M-aș opri.

Aș întinde pînzele

și aș sufla, puternic, în ele.

Gri

Gri poate fi doar o cămașă

sau o pereche de ciorapi,
dacă așa vrei tu.

Încolo, totul e colorat,

din ce în ce mai colorat

(și mai mărunț, mai plăcut,
dacă-ți place).

Lucrurile sînt tot mai multe,

tot mai ușor de adunat

într-o plasă.

Program (incomplet)

Începe brusc ce nu s-a întrerupt niciodată.

Nu-s ceruri, sînt televizoare.

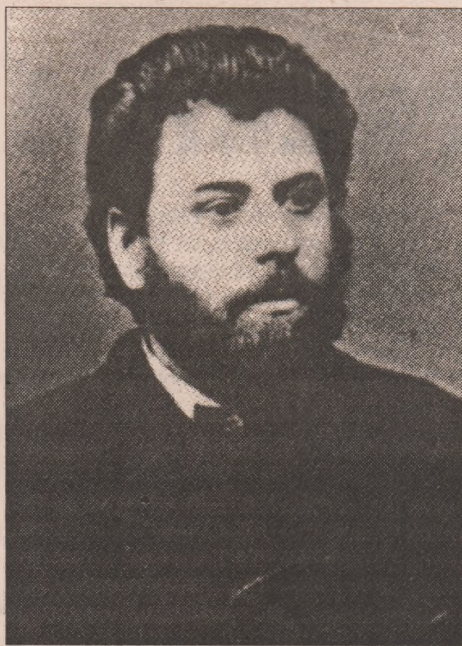
Departe și sus e prea simplu,
e imposibil.

Departe și sus crezi tu, acum,

că poți să te

ocolști, să te eviți, să te

cuprinzi cu mîinile curate.

GENEALOGIE LITERARĂ

DESCEDENȚA transilvană a lui Ion Creangă nu e deloc o noutate în istoriografia noastră literară. Despre asta a vorbit chiar scriitorul: "Cînd am venit eu cu tata și cu frații mei Petrea și Vasile și Nică, din Ardeal în Pipirig, acum șazeci de ani trecuți, unde se pomeneau școli ca a lui Balos în Moldova? Doar în Iași să fi fost așa ceva și la mănăstirea Neamțului, pe vremea lui mitropolit Iacob, care era oleacă de cimotie cu noi, de pe Ciubuc Clopotarul de la Mănăstirea Neamțului, bunicul mine-ta, Smaranda, al cărui nume stă scris și astăzi pe clopotul bisericii din Pipirig. Ciubuc Clopotarul tot din Ardeal știa puțină carte, ca și mine, și apoi a pribegit de-acolo, ca și noi, s-a tras cu bucatele încoace, ca și moș Dediu din Vinători și alți mocani, din pricina papistășiei mai mult, pe cite știu eu". În ciuda multor amănunte date în acest pasaj, autorul incurcă vizibil lucrurile. De fapt, demonstrează dl Teodor Tanco în cartea sa *Lumea transilvană a lui Ion Creangă*, bine hrănită documentar, din această mărturisire a scriitorului valabil e numai descendența transilvană. Așezarea Crengăștilor în Moldova e mult mai îndepărtată în timp, scriitorul fiind a șasea generație din cei care, la început, au trecut munții. Și Calinescu, în cartea sa despre viața și opera lui Creangă, afirmase că "strămoșii lui Creangă, dinspre mamă, s-au tras încoace de prin Maramureș pe la sfîrșitul veacului al XVIII-lea. Familii întregi de mocani din Ardeal s-au strămutat pe Valea Bistriței, în care multe sate sînt de componență transilvană". Și Vladimir Streinu aprecia că "cel mai vechi Creangă, Mihai sau Ștefan, venise din Transilvania probabil, de undeva de pe partea cealaltă a munților, de îndată ce se stabilește dincoace tot în ținutul muntos". Au mai relatat despre asta Gh. Ungureanu, autor al unui remarcabil volum de documente Creangă, și Petru Rezuș, autor al unei monografii închinată marelui prozator.

Dl Teodor Tanco trece în revistă unele dintre aceste aprecieri pentru a le contesta. Sigur, în toate aceste mențiuni e recunoașterea descendenței transilvane a scriitorului. Dar contestă ideea că originea inițială a scriitorului ar fi din munții Maramureșului, pe care cam toți exegeții au afirmat-o. Autorul nostru, după multe căutări prin arhivele Bistriței, unde s-au mai păstrat copii sau alte acte întoc-

mite de Centrul ținutului (ideal, mărturișeste cercetătorul nostru, ar fi cotrobăirea prin arhivele budapestane), a făcut o descoperire fericită, găsind niște originale ale unor conscripții alcătuite la dispoziția autorităților fiscale imperiale în limba latină. Ele atestă originea familiei Creangă în zona Ilva Mare, deci în despărțămîntul năsăudean al județului Bistrița. Ceea ce demonstrează că strămoșii scriitorului nu au venit în Moldova nici din Maramureș, nici din sudul Transilvaniei, ci din nordul ei. Populația veche românească din zona năsăudeană a Bistriței era supusă unor aspre condiții de viață, nerecunoscîndu-i-se, deși majoritară, aceleași drepturi ca națiunilor legale (ungurii, sașii și secuii). Aceasta era o situație împilatoare tuturor românilor din principatul Transilvaniei. Dar în zona Năsăudului, acestei situații general împilatoare i se mai adăuga una specială, determinată de statutul regimentelor grănicerești. Pe timpul și din inițiativa împărătesei Maria Tereza a avut loc o militarizare a românilor în mai multe regiuni, inclusiv cea a Năsăudului. Condiția principală a unităților militare constituite era ca ostașii să fi aderat la greco-catolicism (de aici vorbea scriitorul, în pasajul citat mai înainte de ceea ce numea "din pricina papistășiei"). Dar decizia imperială a devenit fapt. Satele din care se recrutau militarii de graniță au izbutit să-și dobîndească autonomie administrativă, scăpînd de iobăgie. Apoi, după moartea împărătesei, pe vremea domniei fiului ei Iosif al II-lea, catolicismul a cam încetat să fie principiu obligatoriu pentru apartenența la regimentele militare. Purtătorii uniformelor armatei de graniță își cuciseră, cum spuneam, un statut privilegiat. Dar deodată aceste privilegii ale militarilor de graniță, țărani transilvani, nu mai sînt recunoscute de oficialitate (eliberarea de poverile fiscale, nici dreptul la libertate al țăranilor militarizați). Atunci, ca semn de protest, regimentul românesc din Năsăud se răzvrătește, refuzînd să depună jurămîntul pentru care se deplasaseră aici înalți reprezentanți ai oficialității, printre care și episcopul român greco-catolic de la Blaj Petru Pavel Aron (Inochentie Micu Klain era de mult poprit la Roma). Jurămîntul din mai 1763 nu s-a depus și s-a declarat revoltă armată, strașnic pedepsită de autorități, mulți grăniceri fiind condamnați la moarte și ceilalți aspru prigoniți. Băjenirea a devenit, în consecință, unica alternativă salvatoare, avînd pe lingă motivațiile economice și, indiscutabil, și pe cele politice.

Dl Teodor Tanco se războiește nevoie mare cu mai toți cercetătorii care au crezut că Crengăștii au o altă descendență decît aceea descoperită de d-sa. Și, ținînd seama de ipoteza pe care o propune, are dreptate. D-sa a descoperit, în arhivele Bistriței, două volume ale conscripției fiscale Transilvania. Primul volum e al conscripției fiscale din 1750 (aflat în fragment de copie autenticată după original în arhiva din Bistrița). În acest prim volum apare pentru prima oară, vorba d-sale, "ca nucleul în atom",

Teodor Tanco, *Lumea transilvană a lui Ion Creangă*. Originile unei biografii. Prefață de Petru Poantă. Editura Virtus Romana Rediviva P.F., 1999.

inceputul neamului Crengăștilor. Între locuitorii din Rodna e menționată o *Titiana A Kranki*, cu dările pe care e obligată să le plătească. Această contribuabilă e incontestabil un locuitor mai vechi în Rodna pentru că e regăsită și în documentele fiscale din cei doi ani precedenți. Ea apare în documentul din 1750 cu statutul de văduvă și menționarea numelui ei cu *K*, ca și ciudatul nume (*A Kranki*) se datorează modalității de transcriere de către slujbașul habsburgic, în latinește, a numelui românesc. De altfel, litera *k* era curent folosită atunci în actele oficiale. Alt document, tot o conscripție financiară, dar din 1754, conține alte două nume de Crengăști viitori. E *Stephan Kranga* și *Tuoder Kranga*. Autorul comentînd originea acestui nume, de astă dată mai limpede și mai apropiat celui presupus a fi la origine, Cranga, dacă nu chiar Creanga sau Creangă, observă: "Creangă putea, ca nume, să fie un toponimic, să fie denumirea unui loc, a unui cîmp, a unei păduri. În lipsa oricărei dovezi, în discuție rămîne substantivul «creangă», ceea ce înseamnă după dicționarul lingvistic «Ramură a unui copac», dar mai înseamnă și «Ramură a unei familii de oameni»." Autorul adaugă că numele celor doi din conscripția din 1754 sînt scrise de alți funcționari decît cei ce au scris conscripția financiară din 1750, fapt reieșit din proba grafiei. Care, se întreabă autorul nostru, este relația dintre cele trei persoane și chiar, eventual, înrudirea lor? Comun celor trei purtători ai aceluiași nume e că sînt, toate trei, din localitatea Rodna, sînt, toți, proprietari de case, pămînturi și animale pentru care plăteau la fisc și, tot important, erau români stabili (despre ei se spunea că sînt din "Vallahi Distriktus") și nu extranei, pripășiți prin comună. Autorul nostru crede că Toader și Ștefan ar fi, de fapt, fie și moștenitorii ereditari ai pomenitei Titiana A Kranki, dacă nu decedată în 1754, își va fi împărțit pămînturile celor doi fii. Dl Teodor Tanco, examinînd, atent, cum altfel?, menționarea celor două nume în anii diferiți ai conscripției (pînă prin 1762/1763), le descoperă mereu relativ aproape, cu grafia germanizată la "Stephan" și "Thodjer", iar "Kranka" scris, tot așa, mereu la fel. Ducîndu-și ipotezele mai departe, autorul nostru apreciază că dacă, în acest document, *ă* are valoarea diftongului *ea*, ne apropiem de forma cu care avea să fie înregistrat, mai tîrziu cu un veac, în documentele moldovene. Potrivit tabelului pe anul 1762/1763 Ștefan Creangă a devenit soldat, infanterist grănicer în plutonul Ilva Mare. Drepturile cuvenite militarilor grăniceri continuau să nu fie acordate. Revenim, așadar, la nesupunerea la jurămîntul din 1763 a regimentului românesc din Năsăud, ceea ce însemna o revoltă, o răscoală a militarilor. Prigoana autorităților se dezlănțuie. Se întocmește, ca titlu de pedeapsă, un nou tabel statistic cu scop financiar (și nu numai!). Pe acest tabel din 1763/1764 Stephan Kranka apare ca militar și, apoi, cu mențiunea expresă "auf in mold.", prescurtare de la "Aufugitivus in Moldaviam", adică "fugit în Moldova". Studiînd bine această tabelă, cercetătorul nostru constată existența mai multor familii din Ilva Mare fugiți în Moldova, aproape o treime din populația satului. "Era, conchide dl Tan-

co, cel mai răscolitor eveniment trăit de populația acestui ținut, adăugîndu-se represiunilor pentru jurămîntul refuzat și nedepus la 10 mai 1763, uciderii conducătorilor răscoalei și îngrozitoarelor pedepse care s-au aplicat celorlalți, pînă la nivelul frunzașilor satelor și multora dintre militarii români, sancționați de trupele imperiale".

Astfel s-a băjenit, peste Carpați, Ștefan Creangă, oprindu-se în Pipirig, cu turmele sale, parcurgînd, din Ilva Mare, numai 100 km. Au fost bine primiți și s-au așezat. Vrednicul cercetător ieșean Gh. Ungureanu a descoperit, în Catagrafia moldovenească din 1774, pe Ștefan Creangă, cu adaosul profesional birsanul, și pe ceilalți Crengăști. Autorul cărții pe care o comentez stabilește, pomînd de la întemeietoria familiei Titiana Creangă șase urmași (Ștefan, Mihai, Ioana, David, Smaranda, Ion scriitorul), toți de prin părțile Neamțului, numele scriitorului humuleștean provenind din familia mamei Smaranda (numai ea fiind o Creangă, fiica lui David), numele tatălui fiind, cum se știe, Petrea Ciubotariul. Dar, o vreme, Ștefan Creangă sau Crengăștii indeobște n-au stat mult în Pipirig. Vremurile erau aspre, încît au plecat mai departe, în Bucovina, în localitatea Botoșana. Această zonă a Bucovinei fusese răpită Moldovei de către Imperiul austriac, la 1775 prin Pacea de la Kuciuk-Kainargi. Aici era guvernator peste toată Bucovina, chiar generalul Enzenberg, fost înainte comandant al regimentului grăniceresc din Năsăud. Faptul stabilirii Crengăștilor în Botoșana o dovedesc consignațiile din 1778, în care Ștefan și Toader Creangă sînt menționați. Se stabiliseră, aici, în Botoșana, mai mulți Crengăști, încît Ștefan s-a apropiat de rude. Apoi teama de a fi extrădat în Transilvania, datorită condiției sale de militar dezertor, l-a determinat, cu siguranță, să revină, cu turma sa, în Pipirig, despărțîndu-se, astfel, de rudele sale transilvane spre care plecase pentru a fi împreună. Dl Tanco polemizează cu acele opinii care acreditează ideea că Ștefan Creangă s-ar fi stabilit, odată pornit în bejenie, mai întîi la Botoșana și, apoi, coborînd, a ajuns la Pipirig. Argumentul că așa-numitul "drum împărătesc" peste Carpați, din Năsăud în Bucovina s-a deschis, de fapt, mai tîrziu e bine utilizat și, de aceea, creditabil. Incursiunile în istoria altor Crengăști (Vasile, Chirilă) mi se par, în ordinea chestiunii urmărite, cam bine inutile. Dar temeiurile încuscrierii a lui David Creangă și Petrea Ciubotariul, prin căsătoria lui Ștefan (al treilea după fondatorul Ștefan) cu Smaranda sînt bine surprinse. David Creangă, bunicul după mamă al scriitorului s-a născut, arătase înca arhivistul Gh. Ungureanu, în 1796, în satul Pipirig. Memoria scriitorului, venită fals din familie cum se vede și din mărturisirea pomenită la începutul acestei cronici, cam incurcă lucrurile despre strămoșii săi.

Ne-am dezobișnuit cu astfel de investigații de istoriografie literară, plasate în pur biografic și chiar genealogic. Încît cartea d-lui Teodor Tanco ne oferă un bun exemplu pentru utilitatea lor documentară. Îl felicit și îi mulțumesc. Poate - cine știe? - reînnoadă o tradiție azi cu totul pierdută.

 PRIOR BOOKS DISTRIBUTORS

anunță deschiderea expoziției „Marile enciclopedii ale lumii“, în data de 6 septembrie, la adresa: Clubul Cărții Străine - str. Răspântiilor nr. 32, ap. 2, sector 2, București
Tel./fax: 210.89.08; 211.89.57; 212.35.61
E-mail: prior@diol.kappa.ro
http://www.prior-books.ro

Candidatul de rezervă

CU TOATE că și-au ales ca simbol săgeata, liberalii au și ei o floare a lor. Ea nu e garoafa, cum ar fi putut să fie, ci crinul. Care nu-i ca trandafirul. E o floare regală. Chiar dacă numele ei nu e purtat, în-deobște, pe la adevăratele Case Regale.

Nu știu dacă între neuitatul Crin Halaicu și Crin Antonescu mai există și altă legătură decât aceea că ambii ne-au fost dăruși de PNL. Oricum, celui de-al doilea nu i se poate reproșa faptul că n-a rezolvat marea problemă a gunoiului din București. Siguranța cu care spune că d-l ministru de Finanțe ar fi *un gunoi politic* ne pune totuși pe gânduri mai mult decât tot ce-a făcut și ce n-a făcut tizul său când era primar al Capitalei.

Ca purtător de cuvânt, d-l Crin Antonescu este, în mod indiscutabil, sub nivelul d-nei Gabriela Vrinceanu-Firea, care nu are pretențiile lui, dar îl reprezintă așa cum se cuvine pe concurentul lui Stolo la președinție.

Din păcate, nici cu *seniorii* pe care-i insultă domnul Crin lucrurile nu stau mai bine. Iluzia dumnealor că ar putea refăce *adevăratul* Partid Liberal e la fel de tristă. Partidul Brătienilor nu poate fi refăcut fără Brătieni, așa cum crede d-l Remeș. Modul de manifestare al dumnealui te poate pune pe gânduri ca și al colegului său de la Justiție. Ne pare foarte rău dacă adversarii politici i-au mîncat într-adevăr ficății, dar n-avem ce face decât să-l încurajăm amintindu-i că ficatul lui Prometeu se refăcea de la sine.

În ce mă privește, cred că este de preferat atitudinea *seniorului* Paleologu, care nu se ceartă cu aripa Stoica pentru aripa Remeș, sau viceversa, dar își exprimă clar opțiunea sa pentru Mugur Isărescu. Fiindcă nu scrie nicăieri că un liberal trebuie să voteze neapărat pentru Stolo. Dacă la ora actuală atitudinea sa l-ar putea deranja pe amicul său Valeriu Stoica, n-ar fi exclus să vină și vremea când acesta s-ar putea justifica prin rămî-nerea lui Alexandru Paleologu pe poziția

sa. Ori cînd PNL s-ar putea revendica de la demisia de onoare a lui Nicolae Manolescu. Cu atît mai mult cu cît *adevărării intelectuali* ar fi semnat mai curînd pentru candidatura acestuia, decît pe lista sa de susținere a premierului.

Spun asta chiar dacă eu nu aș fi dat *statutul meu de independent* ca să și-l poată păstra altcineva pe al lui. Fie el Isărescu ori Stolo. Cine vrea solo, n-are decît să rămînă pînă la capăt solo. Nu poți să faci politică de unul singur ori să te înscrii azi într-un partid ca să fii mîine candidatul acestuia la președinție. Oricîte merite ai avea. Dar în cazul candidatului PNL, pentru care s-a declanșat un adevărat război, nu de merite mai mari decît ale contracandidatului său este vorba. Fiindcă, dacă ar fi, ni s-ar povesti despre ele, nu ni s-ar spune că am avea de-a face cu un caz ieșit din comun, fiindcă pe distinsul tehnocrat costumul nu stă niciodată prea bine. Ori pentru că ar vorbi foarte puțin. De vorbit nu vorbește mai mult nici premierul. Iar costumul nu stă cum *trebe* nici măcar pe liderul PD. În fotografia de la congresul la care ne-a anunțat că *el poate*, apărută în toate ziarele, seamănă mai curînd cu statuia aviatorilor decît cu cel de pe vremea cînd a cucerit toată nația într-un pulovăr. Cu toate astea, în încrîncenarea generală care a cuprins clasa politică, veselia sa mi se pare binevenită. După așteptate certuri, trebuie să mai și zîmbească cineva și să înalte baloane colorate, ca să nu mai pară totul atît de trist. De aceea, cred că se cuvine să-i urăm succes. Nu pentru că am avea o mie de motive să fim de partea sa, ca d-na deputat Paula Ivănescu. Ori pentru că am crede că e cel mai bun, cum spune d-l primar Traian Bănescu. Ci pentru că de-a lungul anilor a învățat ce înseamnă să fii candidat de rezervă și să te porți ca și cum ai avea toate șansele de a câștiga. Și știe la fel de bine și ce înseamnă să poți sprijini în turul II pe altcineva, așa cum l-a sprijinit domnia-sa pe Emil să-l învingă pe Iliescu.

Dacă d-l Valeriu Stoica și-a propus să joace rolul antrenorului Pițurcă sau pe al căpitanului Hagi, Don Pedro rămîne Don Pedro, și trebuie să recunoaștem că asta e totuși ceva. Chiar dacă lumea e infinit mai preocupată de ce se întîmplă cu liberalii. Sau de faptul că retragerea lui Emil ar fi făcut ca presa să rămînă fără țap ispășitor.

Eu nu sînt analistă ori politoloagă, ca să mor de grija celei de-a patra puteri. Dacă s-a descurcat ea cu Ilici, care e convins că gazetarilor trebuie să li se mai dea din cînd în cînd peste bot, și cu Emil, pe care îl apuca scîrba nitam-nisam, sînt sigură că se va descurca și fără ei. Ceea ce mă preocupă cu adevărat e ce se va întîmpla cu cetățeanul turmentat de tot ce se întîmplă cu el sau în jurul lui, care nu peste mult va fi chemat să întocmească buletinul de vot. Fiindcă, în rest, se poate aranja tot. Fie înainte de alegeri, fie după aceea. Și cheia nu se află la candidatul cu cele mai multe șanse, cum ar putea să creadă naivii, ci la cel de rezervă. Iar pentru rolul acesta nu e nimeni mai potrivit decît liderul PD. Dacă nu ar fi existat, el ar fi trebuit să fie inventat. Cu atît mai mult cu cît întoarcerea lui Mele la vatră ne arată că seniorii liberali știu ei ce știu cînd s-au lepădat de garoafa ca Adam de Rai. Numai că, din păcate, au rămas cu Crinul. Și cu Stolo. Care o fi el tot tehnocrat și mason, dar nu-i ca Isărescu. E altfel. Și dacă ar fi vorba numai de el... Dar știm cu toții că adevărata bălăie nu se va da între cei doi tehnocrați, ci între președintele Constantinescu și ministrul Justiției, care l-a trădat.

Să ne bucurăm totuși că nu există o singură soluție, cum ni se spunea pînă nu demult. Fiindcă oricui este posibil să i se întîmple ceva, așa cum i s-a întîmplat lui Emil, care n-a mai putut candida. Și trebuie să mai existe totuși și cineva care *poate*. Și care vrea. Pentru că politica nu se face cu de-a sila.

Oricît v-aș contraria, eu cred că *sentimentul aproape visceral* al d-lui profesor Petre Roman că va învinge e de preferat

scîrbei d-lui profesor Emil Constantinescu, pentru care am optat în 1996. Numai că dînsul ocupă locul candidatului de rezervă și baloanele colorate înălțate în preajma sa nu rezolvă situația.

De ziua Tăierii Capului Sfîntului Ioan, adepții necondiționați ai d-lui Stoica au hotărît să le taie capul seniorilor grupați în jurul d-lui Remeș. Noroc că *adevărării liberali* sînt așteptați cu drag la țăraniști, așa cum au fost așteptați și *adevărării țăraniști* în partidul dumnealor. Pentru că, dacă n-ar fi totul o comedie, ar fi, fără îndoială, o mare tragedie.

P.S. Fiind plecată din București, am citit cu înfîziere *Dreptul la replică* al d-nei Sanda Stolojan din nr. 32, referitor la cronica mea despre jurnalul său, apărută în nr. 26. Îmi pare sincer rău că am reușit să o supăr atît de tare. Am crezut că o autoare care vorbește cu seninătate despre pustiul spiritual al Estului și nu se sfieste să scrie negru pe alb că intelectualii din România sînt oportuniști iar poporul e retrograd nu se aștepta că toată lumea o va aplauda. Întrucît se întrebă ce s-o fi întîmplat (pentru că ne văzusem nu demult la București și nimic nu părea să anunțe *inexplicabila ieșire* a mea) țin s-o asigur că nu s-a întîmplat nimic. I-am citit pur și simplu jurnalul și am fost îngrozită de faptul că prin intermediul lui poate fi făcută publică orice discuție particulară despre oricine, fie că autoarea a luat parte la ea, fie că i-a fost relatăta de altcineva. Fiindcă eu cred că o carte adevărată nu e un mijloc de colportare.

Nu pot încheia fără a aminti că titlul meu era *Ce mă desparte de doamna S* iar al d-nei Stolojan *Ce mă desparte de Ileana Malancioiu*. Faptul că m-a preluat nu m-ar deranja, ci dimpotrivă. Pentru a nu-i deruta pe cititori, cred totuși că era necesar să fie puse ghilimelele de rigoare. Altfel rolurile noastre s-ar putea inversa. Ceea ce, în nici un caz, n-ar constitui un avantaj pentru mine și poate că nici pentru domnia-sa.

CALENDAR

26.08.1881 - s-a născut Panait Cerna (m. 1913)
26.08.1946 - a murit Livia Maiorescu-Dymysza (n. 1863)
26.08.1953 - s-a născut Ion Simuț
26.08.1991 - a murit Nicolae Smeureanu (n. 1923)
27.08.1897 - s-a născut Tomcsa Sándor (m. 1963)
27.08.1917 - a murit Ion Gramadă (n. 1886)
27.08.1917 - a murit Anton Naum (n. 1829)
27.08.1918 - s-a născut Leon Levițchi (m. 1991)
27.08.1924 - s-a născut Mariana Dumitrescu (m. 1967)
27.08.1928 - s-a născut Mircea Zăciu (m. 2000)
27.08.1930 - s-a născut Z. Ornea
27.08.1938 - s-a născut Mircea Braga
27.08.1942 - s-a născut Dumitru Dinulescu
27.08.1942 - s-a născut Ovidiu Ghidirmic
27.08.1943 - a murit George Ulieru (n. 1884)
27.08.1965 - a murit Eusebiu Camilar (n. 1910)
28.08.1909 - s-a născut Asztalos István (m. 1960)
28.08.1910 - s-a născut Constantin Salcia (m. 1994)
28.08.1915 - s-a născut Irene Mokka (m. 1973)
28.08.1917 - a murit Calistrat Hogaș (n. 1847)
28.08.1919 - s-a născut Mikó Erwin (m. 1997)

28.08.1932 - s-a născut Valentina Dima
28.08.1944 - s-a născut Marin Mincu
29.08.1881 - s-a născut N. Dunăreanu (m. 1973)
29.08.1946 - s-a născut Ivan Covaci
29.08.1961 - a murit George Mărgărit (n. 1923)
29.08.1975 - a murit Theodor Constantin (n. 1910)
30.08.1910 - s-a născut Augustin Z.N. Pop (m. 1989)
30.08.1922 - s-a născut Maria Zimniceanu
30.08.1936 - s-a născut D. Matală
30.08.1942 - s-a născut Alex. Protopopescu (m. 1994)
31.08.1915 - s-a născut Andrei A. Lilin (m. 1985)
31.08.1926 - s-a născut Octavian Grigore Goga
31.08.1927 - s-a născut Dan Deșliu (m. 1992)
31.08.1927 - s-a născut Radu Petrescu (m. 1982)
31.08.1933 - s-a născut George Genoiu
1.09.1847 - s-a născut Simion Fl. Marian (m. 1907)
1.09.1901 - s-a născut Marin Iorda (m. 1972)
1.09.1922 - s-a născut Gabriel Teodorescu
1.09.1941 - s-a născut Alexandru Grigore (m. 1981)
1.09.1944 - a murit Liviu Rebreanu (n. 1885)

1.09.1947 - s-a născut Ion Mircea
1.09.1952 - a murit Corneliu Moldovanu (n. 1883)
1.09.1966 - a murit Teodor Murășanu (n. 1891)
1.09.1972 - a murit Anișoara Odeanu (n. 1912)
1.09.1974 - a murit Coca Farago (n. 1913)
1.09.1977 - a murit Ștefan Tita (n. 1905)
1.09.1989 - a murit Tr. Ionescu-Nișcov (n. 1898)
2.09.1895 - s-a născut D.I. Suchianu (m. 1985)
2.09.1900 - a murit Aron Densusianu (n. 1837)
2.09.1916 - s-a născut Ion Potopin (m. 1998)
2.09.1920 - s-a născut Florin Murgescu (m. 1993)
2.09.1928 - s-a născut Alexandru Duțu (m. 1998)
2.09.1935 - s-a născut Damian Ureche (m. 1994)
2.09.1940 - s-a născut Viorel Știrbu
2.09.1962 - a murit Natalia Negru (n. 1882)
2.09.1996 - a murit Jean Liveșcu (n. 1906)
3.09.1887 - a murit Timotei Cipariu (n. 1805)
3.09.1907 - s-a născut Pavel Dan (m. 1937)
3.09.1919 - s-a născut Ovidiu Drimba
3.09.1923 - s-a născut Nicolae Smeureanu (m. 1991)
3.09.1935 - s-a născut Vasile Spoială (m. 1993)
3.09.1939 - s-a născut Horia Ungureanu

4.09.1881 - s-a născut George Bacovia (m. 1957)
4.09.1891 - s-a născut Alexandru Vițianu (m. 1985)
4.09.1941 - a murit Sergiu Ludescu (n. 1911)
4.09.1992 - a murit Dan Deșliu (n. 1927)
4.09.1996 - a murit Anda Boldur (n. 1924)
5.09.1857 - s-a născut Maica Smara (m. 1944)
5.09.1858 - s-a născut Alexandru Vlahuță (m. 1919)
5.09.1862 - s-a născut Mihai Lupescu (m. 1922)
5.09.1921 - s-a născut Adrian Marino
5.09.1925 - s-a născut Rodica Ciocârdel-Teodorescu
5.09.1929 - s-a născut Catinca Ralea (m. 1981)
5.09.1935 - s-a născut Ion Butnaru
5.09.1947 - s-a născut Al. Dobrescu
5.09.1959 - a murit Marta D. Radulescu (n. 1912)
5.09.1986 - a murit Nicuța Tănase (n. 1924)
5.09.1986 - a murit Al. Voitin (n. 1915)
6.09.1817 - s-a născut Mihail Kogălniceanu (m. 1891)
6.09.1819 - s-a născut Nicolae Filimon (m. 1865)
6.09.1910 - s-a născut Dumitru Corbea
6.09.1915 - s-a născut Nicolae D. Părvu
6.09.1972 - a murit George Baiculescu (n. 1900)

André Scrima

PREZENȚĂ pe cît de discretă și de greu de descifrat, pe atît de firesc disponibilă și prietenoasă, Andrei Scrima (n. 5 decembrie 1930) a trecut „la cele veșnice”. Plecat din rîndul celor care aveau să fie cunoscuți sub numele de „Grupul de la Antim”, André Scrima a trăit în marea familie a spiritelor înrudite din toată lumea (Geneva, Paris, Muntele Athos, Benares, Deir-el-Harf, Vatican, Chicago, Houston, New Delhi, București). Întors în România, publică în 1996 o carte esențială: *Timpul Rugului Aprins. Maestrul spiritual în tradiția răsăriteană* (Ed. Humanitas, colecția „Terra lucida”), cu o prefață de Andrei Pleșu, în care este dezvăluit un uluit portret în continuă metamorfoză: „Cînd l-am întilnit, în 1991, la Mînăstirea Sîmbăta, părintele Andrei Scrima mi s-a părut întruchiparea unei utopii. [...] Aveam despre el, din auzite, o reprezentare nebuloasă, în care anecdoticul, legendarul și enigma conviețuiau deconcertant. Trebuie să spun, de la bun început, că întilnirea «față în față» n-a modificat substanțial această reprezentare. Omul căpăta, dintr-o dată, mai multă materie, dar nu neapărat mai mult contur. Aveam dinainte un personaj greu de «sistemizat», o fizionomie alcătuită din scilipiri evanescente, ca lacurile lui Monet. Cosmopolit și totuși român, călugăr și totuși om de lume, ortodox, dar cu o anumită aromă ieziuită, Andrei Scrima recită îndelung din Djalal ed-din Rumi și din Rilke, din Emily Dickinson și Ion Barbu, din Upanișade și din Evanghelie [...]”. În ultimii ani ai vieții, André Scrima a fost aproape de cîteva din generațiile Colegiului Noua Europă. Părintele Scrima a fost înmormîntat la Mînăstirea Cernica, nu departe de mormîntul Părintelui Benedict Ghiuș.

Ioana Părvulescu

Destinul postum al lui Grigore Cugler

SE ȘTIE că Grigore Cugler, neconformistul părinte al lui Apunake, readus în atenția cititorului român în ultimii ani prin mai multe contribuții ale d-nei Monica Lovinescu și ale d-lor Barbu Brezianu, Mircea Popa și Geo Șerban (după ce fusese comentat de cițiva scriitori ai exilului, între care Mihai Niculescu și Horia Stamatu), a murit în exilul său peruan, la Lima, la 30 septembrie 1972. Prin bunăvoința d-lui profesor Eugen Coșeriu, care a primit din partea văduvei scriitorului un material inedit destul de amplu în vederea realizării unei ediții de opere, am avut acces la o serie de informații și texte apărute în presa peruană după moartea scriitorului.

Necunoscut în noua sa patrie în timpul vieții, unde a funcționat ca violonist în orchestra simfonică și ca agent de asigurări, ca sursă suplimentară de venituri – cel puțin într-o perioadă a vieții – scriitorul începe o existență postumă care prezintă oarecare interes pentru istoricul literar, între altele pentru că ele par să introducă pe autor într-un fel de mit, nu fără legătură cu chiar lumea eroilor săi. La o lună după moartea sa, o autoare care pare română – după nume, dar ne este complet necunoscută, Zizi Ghenea, publică în ziarul *La Prensa* din Lima (din 1 noiembrie 1972, p. 14) un articol despre scriitorul dispărut, semnalând cititorilor personalitatea complexă a acestuia și locul eminent pe care el îl ocupa în ierarhia literară din țara lui de origine: *Grigore Cugler, músico y humanista*: “De origine română și naționalitate peruana, trăia în lumea noastră de mulți ani și activa în Orchestra Simfonică Națională. Avea o cultură largă, mari calități umane și se bucura de aprecierea tuturor. Fost diplomat în țara lui de origine, îndeplinise misiuni importante la Berna, Berlin, Bratislava, Copenhaga, Stockholm și Oslo... Destinul său muzical se dezvoltă sub auspiciile în chip special favorabile. A obținut, înainte de a avea 15 ani, marele premiu George Enescu... Compozitor de muzică de cameră, cuartetele sale fură cîntate cu diferite ocazii de orchestra noastră națională, precum și la Roma, Viena, Stockholm și București. A compus muzică pentru Orfeu, folosită de Opera din Stockholm. Era un maestru la pian și violă... Pierzînd două degete de la mîna stîngă în primul război mondial, inventă o tehnică specială care îi permite să continue să cînte schimbînd mîinile.

Neliniștile lui artistice l-au făcut să abordeze din frageda tinerețe domeniul literaturii, instalîndu-se în dadaismul și suprarealismul primei epoci. Toată producția care urmă a fost puternic impregnată de un umor negru care, totuși, nu i-a alterat profundele calități umane.” etc.

La un an de la dispariția sa, Cesar Levano scrie un alt articol în revista *Caretas* (no. 484, din sept.-oct. 1973, p. 24-25): *El rumano escondido* (Românul ascuns, secret). Lucrurile sînt prezentate acum mai coerent, într-o schiță care pune în valoare complexitatea omului și a artistului: “Grigore Cugler

cînta la violă în Orchestra simfonică națională. Pentru acest motiv, figura lui nu era cu totul necunoscută în Perù. Cei care îl cunoșteau, aveau mereu impresia unui personaj plin de suflet și liniștit, care se dedicase complet muzicii... Pentru toți ar fi fost o surpriză să afle că acest om, stabilit de treizeci de ani în Perù, era un clasic al literaturii române. Scriitor dintre cei mai dotați din țara sa și din acel timp, Gr. Cugler a publicat, într-adevăr, în anii douăzeci, o carte stranie intitulată *Apunake*, din care un fragment apare în *Antologia literaturii române de avangardă* și care, la un moment dat, era citită în cadrul programelor române de la BBC din Londra. Nu e de mirare că unii îl consideră pe Cugler un precursor al lui Ionescu, un alt scriitor de origine română.” Și mai departe, după episodul din război și cel referitor la pierderea celor două degete: “Odată terminat marele război, el se încadrează în rîndurile literare ale dadaismului și suprarealismului. E curios că un alt scriitor de origine română, Tristan Tzara, a fost fondatorul mișcării Dada. Una dintre povestirile lui Cugler cele mai colorate de umor negru este *Superbardul*, populată, pare-se, de fantasma lui Tzara” etc. Și mai departe, vorbind de literatura lui, pentru care Levano dovedește o înțelegere surprinzătoare: “Prin creațiile sale de obicei pline de absurd și de visare, Cugler nu șovăie să spargă sintaxa, să fabrice diverse neologisme, jucîndu-se cu sensul dublu al cuvintelor (poema lui *Odette*, de pildă, pare să trimită la un nume feminin; în realitate este diminutivul de la odă în franceză, limba în care este scrisă). Compozitor de muzică de cameră celebră în Europa, în vers și în proză el evită muzicalitatea frazei, grandilocvența. Toată opera lui respiră ca un fel de religiozitate a pămîntescului și o subtilă preocupare pentru destinul omului zilelor noastre, deseori prizonier al propriilor sale obiecte. În ultimele sale opere – scrise și ignorate la Lima, dar în curs de tipărire în Hawaii – nu răsuna plîngerii. Acest dezrădăcinat nu părea să fi suferit din cauza exilului”.

Revista publică pe aceeași pagină traducerea în castiliană a micii poeme *Odette*, pomenită în textul ziaristului peruan (“Amo el metro que me ocultă la urbe/ Calles y muros fríos en que yo estoy demas./ Amo yo los jardines bajo el inmovil cielo./ Amo la urbe/ poerque me ocultă el metro”), al cărei original este scris în franceză; el se află în culegerea de proză și versuri *L'Archisucce. Nouvelles*, încă inedită, încredințată profesorului Eugen Coșeriu pentru a fi inclusă în ediția “operelor” lui Gr. Cugler: “J'aime le metro qui me cache la ville./ Les murs froids et les rues où je me sens de trop./ J'aime les jardins sous le ciel immobile/ J'aime la ville/ qui me cache le metro”. Tot acolo se publică traducerea textului în proză *Dos hermanas* (Două surori): “Cînd cele două surori înțelesă că s-au îndrăgostit de același bărbat, s-au întristat într-un fel care, la prima vedere, părea definitiv...” Grupajul din revista *Caretas* este însoțit de o fotografie a lui

Gr. Cugler – care pare identică cu aceea care a apărut în *Manuscriptum* din 1998, un colaj în mijlocul căruia apare iar figura lui Cugler și coperta volumului *Apunake și alte fenomene*, în care (spune textul explicativ) “mulți văd un premergător al teatrului absurdului”.

Este evident că figura scriitorului pare să fi trezit măcar oarecare curiozitate, pentru că aceeași revistă (nr. 503, p. 23) publică puțin mai tîrziu o altă traducere a unei proze scurte de factură kafkiană (*El prisionero*, Prizonierul): “Opinia publică l-a declarat vinovat: vinovat de a se fi amăgit singur...” etc. Însoțit de două desene “absurde” ale autorului, textul mai este precedat și de o coloană explicativă, care atestă începutul constituirii unui profil public al acestui multiplu creator, considerat pînă nu demult, cum am văzut, o ființă “secretă” în țara sa de adopție: “La 30 septembrie se împlinesc un an de la moartea lui Grigore Cugler, muzicianul Orchestrei Simfonice Naționale care a fost compozitor, poet, pictor și, între altele, unul din clasicii literaturii române din sec. XX. Precum Tristan Tzara sau Ionescu, Cugler s-a născut într-adevăr în România, mixtură în care se unesc moștenirile latină și slavă, claritatea și profunzimea patetică. Aceste rădăcini hrănesc poveștile sale de exilat, aceste narațiuni în care se întrepătrund inocența și zbuciumul, lăsînd un loc prin care pătrunde lumina ironiei...”

Este evident că scriitorul, ajutat de discreția absolută care îi înconjurase existența pînă la moarte, devine treptat un mit, pe care presa peruană îl adoptă și-l nutrește bucuroasă; în noiembrie 1978, aceeași revistă revine cu un scurt articol despre “Apunake” și cu un material ilustrativ inedit (un desen și o fotografie împreună cu soția și una din fete) pe care nu-l putea furniza decît familia: “Zice legeda că, atunci cînd arcușul unui violonist se oprește pentru totdeauna, nu numai viorile plîng, ci și muzica însăși. Iar cînd acest violonist este în același timp un desenator cu crîmpeie de genialitate, un scriitor cu un umor tăios și o invenție ageră, un om în sensul cel mai larg al cuvîntului, ele vor plînge mulți ani apoi, precum pentru Grigore Cugler, “Apunake”, care, devenit o legendă în sine în patria sa de origine, România, este resimțit ca o pierdere ireparabilă...”

În fine, în nr. 716 din 27 noiembrie 1982, Zenaida Mateos revine asupra figurii lui “Apunake”, reluînd și amplificînd figura utilizată de Cesar Levano cu zece ani înainte, căci articolul său se intitulează acum “Apunake”, *el genio escondido*, cu subtitlul “Amintirea unui român neobișnuit” și este introdus printr-un cartuș care reamintește cititorului figura artistului și destinul său neobișnuit: “La zece ani de la moartea muzicianului-compozitor-desenator-scriitor român Grigore Cugler, cei care l-au cunoscut și-l amintesc ca pe cineva jovial, un cititor lucid și atent, înconjurat întotdeauna de ceea ce el considera a fi lucrul cel mai important: soția și cele trei fiice. Diplomat de carieră, era la Oslo cînd, în august [sic!] 1947, Regele Mihai abdică. Ne-

putînd reprezenta un guvern cu care nu era de acord, el decise să se refugieze într-o altă țară din lume. «Să luăm un atlas» își amintește văduva sa Ulrica Dyrssen «și degetul nostru căzu pe Perù». Astfel, la începutul lui 1948, Grigore Cugler și familia sa s-au stabilit definitiv în Perù. La 30 septembrie se împlinesc zece ani de la moartea acestui român exceptional, care a iubit Perù ca pe patria sa adoptivă”.

Articolul reia mare parte din informațiile cunoscute, despre cariera diplomatică și cea artistică a autorului, la care adaugă – desigur din partea soției – altele care arată continua sa relație cu țara, de care amintește și Monica Lovinescu în paginile pe care i le dedică în cartea din 1992, dar contribuie în același timp la consolidarea imaginii sale de personalitate secretă și geniu ascuns în anonim, care trebuie să fi fascinat pe cititorul peruan: “În anii '60, cînta la Lima prima dată o orchestră compusă în mare majoritate de dizidenți români: premiera și recepția de rigoare. În acea seară, un personaj liniștit și zămbitor, devine în chip neașteptat centrul atenției generale. Era momentul prezentărilor și Grigore Cugler, «Riri» pentru cei apropiați, a fost recunoscut de către unul dintre compatrioți: «Nu sînteți cumva rudă cu acel Cugler care a scris celebrul *Apunake*?» «Autorul nu e ruda mea. Autorul sînt eu însumi», mărturisii el. Așa, acest obișnuit funcționar al unei companii de asigurări pe care unii îl cunoșteau din reprezentațiile sale ca violonist în Orchestra Simfonică Națională, apărea, după doisprezece ani de uitare prăfuită, în adevăratele lui dimensiuni”.

Autoarea pare să distingă o anumită evoluție în operele tîrzii ale scriitorului, punînd probabil la contribuție și alte texte oferite de familie, dar făcînd referință specială la acel aparat, în traducere spaniolă, cu cițiva ani înainte: “Operele sale din acești ani sînt parcă pline de absurd, de o indecisă impresie între absurd și visare și nu șovăie, ca să recreeze atmosfera, să rupă tiparele tradiționale: jocurile sintactice, neologismele, dublul înțeles. În ultimii ani, fără dubiu, Cugler intră pas cu pas în drumul către profunzimea misterioasă ale sufletului. În povestirea *Dos hermanas* respiră cenușii subtil al incertitudinii, ușoara descurajare care se exprimă nesigur și care pătrunde, picătura cu picătură, în sufletul cititorului...”

Grigore Cugler devine astfel, după moartea sa și desigur fără ca el să se fi gîndit o singură clipă, într-un moment cînd era cu totul uitat la el acasă, un personaj care trezește interesul și intrigă peste ocean, aproape un membru de drept al peisajului literar peruan. Dar desigur că un asemenea destin nu i-ar fi displicut acestui personaj într-adevăr neobișnuit și iubitor de contrasensuri uriașe, și el este într-adevăr în spiritul – dacă pot folosi și eu un cuvînt cu dublu înțeles – creatorului lui *Apunake*.

Mircea Anghelescu

Mircea Eliade

tre gazdă. N-a mai venit nici acesta a
oară. O lună întreagă, în afară de cele
teva ore ale guvernantei streine, Madame
su n-a avut decât pe mica Rosenzweig,
venea să-și învețe gamele de trei ori pe
ptamină.

Cu puțin înainte de Crăciun, s-a prezen-
t un băiat de liceu, cu o servietă sub braț,
re a întrebat de la început cite ore poate
ersa "fără să deranjeze familia", și dacă
ate veni și în timpul vacanței.

- Părinții mei locuiesc în provincie, a
us el cu un glas mai subțire decât îl arata
rsta. Dar anul acesta n-o să stau cu ei
ecit în zilele de Crăciun. Vreau să câștig
n timpul pierdut...

Madam Zisu aproape că nu-i venea să
eadă. Tinărul părea a fi serios. Era un
iat de vreo 17-18 ani, destul de înalt, dar
ab, cu umerii mici, puțin aduși înainte, cu
ta severă (poate și pentru că nu se bār-
erea, și tullele brune îi adinceau oasele
razului), purtând o pereche de ochelari
nce-nez, cu sticla ușor albastrie, care-i
cruntau parcă și mai mult privirile. Părul
gru îl avea tuns scolarește, dar se vedea
nu renunță la speranța de a alcătui totuși
cărare deasupra frunții înguste, ușor
zdate de efortul de a nu clătina *pince-*
z-ul.

- Numele meu e Spiridon Vasilescu,
use el mai tîrziu. Familia mea e din
ovincie. Sunt elev într-a șaptea modernă
Șincai. Dar vreau să dau și pe a opta la
ră în particular. Pot spune c-am pierdut
an, dar am să dau și bacalaureatul, să
anscriu la toamnă la Universitate.

Apoi, după ce s-a învoit la preț - șapte
ora cînd rămîne mai mult de trei ore pe
opt lei cînd face numai două ore - s-a
ta înviorat în dreapta și-n stînga, abia
apînindu-se, și a întrebat:

- Nu știu la ce oră luați dumneavoastră
asa?! Eu obișnuiesc să mînc foarte
ziu. Acum e ceasul cinci. Cîte ore pot
ersa astăzi?!

Și-și strînsese mai puternic servietă pe
re o păstrase sub braț. Madame Zisu
vâi mai mult din pricina emoției pe care
pricinuisse această vizită neașteptată.

- Poate că pianul nu e prea acordat, se
ară ea.

- Asta n-are nici o importanță, o întrep-
se nervos Spiridon. Se poate repara mai
ziu. Vreau doar să-mi desmortesc mîi-
le. N-am mai cîntat de mult. Am să fac
mai niște game. Nu vă supăra gamele,
e așa?, se întoarse zîmbind către gazdă.
ci pe copii, îmi place să cred. Gamele
nt purgatoriul artei pianului. Ca să ajungi
paradisul sunetelor armonioase trebuie
nădușești din greu în purgatoriul ga-
elor...

Încerca să ridă, dar fie din cauza ochel-
ilor care-i stînjeneau orice mișcare mai
e a feții, fie datorită emoției și nerăbdării,
ul lui părea cu totul artificial. Vorbise
alt, apăsînd fiecare cuvînt, într-un ritm
roape monoton. Dar cînd Madame Zisu
rătă pianul, repetînd că nici măcar lumi-
nu e prea bună, și invitîndu-l să-l în-
ce înainte de a se hotărî pentru orele de
a seară, tinărul rămase neclintit, frecî-
și doar servietă de coaste. În cele din
na se hotărî înghițînd cu greu de mai
alte ori.

- Vă rog să nu vă supărați, dar eu nu pot
ita decât dacă sunt singur. Mai ales pe un
in pe care nu-l cunosc, adăugă el repede.
și tîrziu, se schimbă lucrurile...

Puține secunde după ce gazda închise
a salonului, tinărul se așeză la pian, își
base ochelarii, îi puse cu luare aminte
r-o cutioară de metal pe care o bagă în

buzunarul de sus al tunicei și începu cu fer-
mitate, o gamă în sol major. Toți cei care
ascultau în odaia alăturată se priviră unii pe
alții cu o plăcută mirare. Gamele lui Spiri-
don nu semănau deloc cu cele pe care le înc-
erca mica Rosenzweig. Sunetele se urmau
la intervale scurte și egale, fără nici o șo-
văială, și parcă pianul căpătase o rezonanță
nouă, necunoscută. Madame Zisu își relua
lucrul cu un zîmbet misterios și melanco-
lic. Așteptau acum ca tinărul să-și înceteze
gamele și să înceapă o melodie oarecare.
Dar după gama în sol major, urmară altele,
cu aceeași clară fermitate, pînă cînd se auzi
un geamăt repede sugrumat. Cîteva minute
de tăcere, și apoi o gamă complicată, mult
mai rar, făcută numai cu mîna stîngă. Un-
deva, o ureche avertizată ar fi ghicit o ciu-
dată împiedicare, pentru că Spiridon se în-
trerupea mereu și relua cu aceeași monoto-
nă încăpătînire, de cinci, de zece, de cinci-
zeci de ori. În atelier Madame Zisu își con-
tinua lucrul fără zîmbet, absentă. Enervarea
contagioasă însă le cuprinse pe ucenice,
căci începură să privească, uneori îm-
bufnate către ușa salonului. Dar tinărul
părea că nu-și pierde atît de repede răb-
darea. O jumătate de ceas frămîntă gama
pentru mîna stîngă fără ca măcar să se audă
un singur oftat de oboseală, fără ca să
apese o singură clapă mai deznădăjduit.
Mîna stîngă începea, înainta, se oprea și
reîncepea imediat, cu o feroce monotonie,
în același ritm, cu aceeași fermitate. Tîrziu,
Madame Zisu nu se mai putu stăpîni și ieși
afară din atelier. Ucenicele pufniră în ris.
Una din ele se apropie de ușa salonului și
privi pe gaura cheii.

- Și-a scos ochelarii!, vesti ea cu însu-
fletire.

A MĂNUNTUL acesta făcu mai su-
portabilă gama pentru mîna stîngă.
Cînd se întoarse Madame Zisu, părea că
lucrurile se schimbă, căci de unde pînă a-
tunci clapele erau apăsate cu o vădită inten-
ție de a le separa sunetele, acum gama se
lăsa antrenată într-un tempo din ce în ce
mai viu. Curînd, se auzi și mîna dreaptă.
Fetele furișau priviri piezișe către ușa sa-
lonului, nu cumva să se mai întîmple vreo
greșeală și să reînceapă calvarul. Dar totul
mergea bine. Gamele se schimbau acum la
intervale suportabile și, aproape de ora șap-
te, se auziră primele arpegii. Zadarnic au
așteptat și o melodie oarecare. Arpegiiile
întretăiate de game, și chiar de game pen-
tru mîna stîngă, au durat pînă la ora opt.
Atunci, după o scurtă pauză, în care timp
au auzit pentru prima oară pașii tinărului pe
dușumeaua veche a salonului, ușa s-a des-
chis și Spiridon a apărut, cu ochelarii *pin-*
ce-nez încruntîndu-i fruntea, cu servietă țî-
pută sub braț, avîndu-și deja pregătiți banii
pentru cele trei ore de exercițiu. Fetele l-au
privit cu o nelămurită admirație, și el s-a
îndreptat către gazdă fără ca măcar să arun-
ce o ocheadă în juru-i. Călca rigid, aproape
țepăn cu capul sus.

- Pianul e într-adevăr dezacordat. Sper
că nu v-am deranjat prea mult, spuse așe-
zînd banii pe colțul mașinii de cusut unde
lucra Madame Zisu. N-am mai exersat de
cîteva săptămîni, și arta pianului se uită
repede.

- Nici un deranj, vai de mine!, se apăra
ea ridicîndu-se încurcată, căci nu se aștepta
ca tinărul să-i plătească chiar de la cele
dintîi ore.

- Miine pot veni mai devreme? întrebă
Spiridon. Pe seară trebuie să mă întîlnesc
cu niște prieteni... La ce oră terminați cu
masa de prînz? Nu vreau să vă deranjez....
Sau poate e angajată ora pentru altcineva,

adaugă cu o ușoară teamă în
glas.

- Se liniști cînd află că ceilalți
n-au ore fixe.

După plecarea lui Spiridon,
odaia se învioră. Madame Zisu
rîdea din senin și ritmul mașinii
de cusut părea acum mai viu,
căpătînd parcă o secretă ironie
în fluieratul ei metalic.

Tinărul a venit, a doua zi,
îndată după ce strînseseră far-
furiile în colțul atelierului, care
servea și de sufragerie. Purta
aceeași servietă și aceiași ochel-
ari și a dat să intre repede în
salon după ce a spus un bună
ziua cuprinzător. Ninsese mult
în ajun, dar nefiind prea frig,
zăpada se topise în bună parte
și străzile arătau pe alocuri desfundate.
Spiridon n-avea galoși, cum, de altfel, nu
prea avea nimeni în această casă din strada
Sfinților. Se ștersese pe picioare cît putuse
mai mult de vechiul preș rupt din fața ușii,
dar ghetetele îi rămăseseră ude și paltonul îi
era stropit.

- Dați-mi-l mie, îi spusese Madame
Zisu, să-l pun aici lingă sobă, să se usuce.

În atelier era o sobă de tuci și ușa sala-
nului fusese lăsată deschisă ca să încăl-
zească ambele încăperi. Tinărul șovăi o
clipă, apoi se învoi. Dar cînd își scotea pal-
tonul, trudindu-se să tragă mai repede mî-
neca, observă că gazda îi privește cu ne-
dumerire mîna stîngă, și roși, încruntîndu-
se. Intră apoi repede în salon și-și începu
gamele.

- Fetelor, vouă nu vi s-a părut că Dom-
nul Spiridon are parcă ceva la mîna
stîngă?, întrebă în șoaptă Madame Zisu.
Parcă ar avea două degete țepene...

Dar în clipa aceea pianul de alături în-
ceta și le amuți, cufundîndu-se în lucru. Nu
trecu mult și în loc de game și arpegii se
auzi un început de sonată. Toată lumea în-
toarse capul spre ușa salonului, nevenindu-
le să-și creadă urechilor, căci nimic nu pre-
gătise aparția melodiei. Sonata era simplă,
destul de ușoară și cu toate acestea Spiri-
don se întrerupse brusc după cîteva minute.

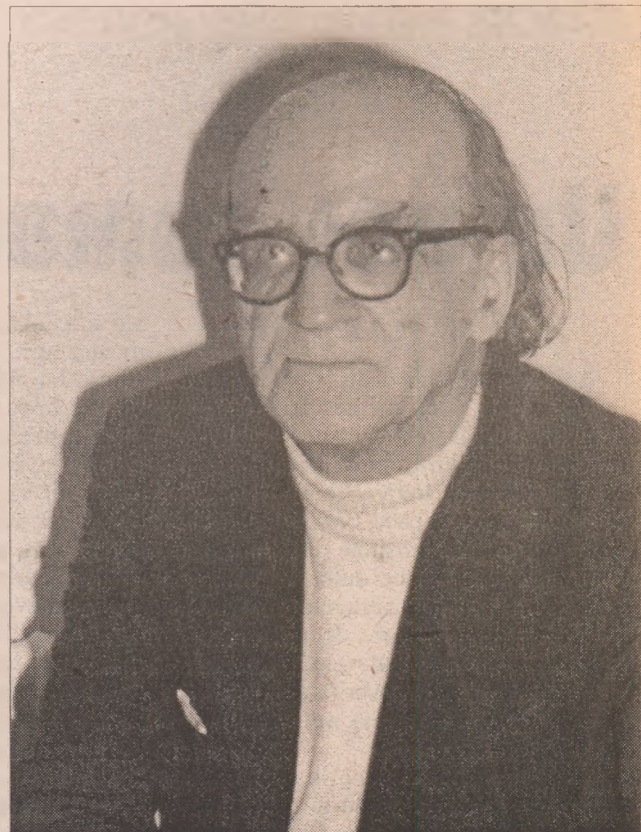
- Dacă vă face plăcere puteți veni să mă
ascultați, spuse el deschizînd ușa. E o
sonată de Czemi.

Apariția lui în cadrul ușii fusese atît de
neașteptată și turburătoare, încît gazda se
scula brusc de pe scaun și se grăbi să vină
în salon. Spiridon se și așezase în fața pia-
nului, și îndată ce simți că Madame Zisu a
intrat și a închis ușa, începu cu brio. Avea
caietul înaintea, dar aproape că nu-l privea.
Nu uita, totuși, să întoarcă paginile. Și cu
prilejul unei asemenea pagini pe care voia
să o întoarcă s-a oprit el, lăsîndu-și parcă
într-adins degetele mîinii stîngi să rătă-
cească pe marginea caietului fără să poată
izbuti să apuce foaia. Atunci, ridică mîna și
începu să-și miște degetele care puteau fi
mișcate.

- Mîna asta îmi dă mult de lucru, spuse
el fără să se întoarcă. Uitați, degetele ace-
stea mici sunt aproape inerte. O nenorocire,
acum doi ani; am căzut de la trapez în sala
de gimnastică...

Madame Zisu rămăsese tăcută pe scaun,
privînd degetele acelea zgîrcite care zvîc-
neau ca un resort stricat de cite ori celelalte
degete se încovoiau. Dar ceea ce o stînje-
nea mai mult era faptul că tinărul nu în-
drăznea să se întoarcă, și mîna pe care o
ridicase și-o întortochea în fața caietului de
muzică devenea prin izolarea ei de trup și
mai dizgrațioasă.

- Da, acum înțeleg, spuse ea neștiind
cum să înceapă.

Spiridon se ridică în acea clipă de p
scaun și o privi în ochi fără nici o tresărire

- Tocmai acest accident m-a făcut pia-
nist, vorbi. Să cînti cu toate degetele e un
lucru pe care îl poate face orice om c
oarecare talent. Dar să cînti cu două deget
lipsă, e un lucru infinit mai greu. Nu
poate face oricine, adăugă el cu un zîmbe
secret. Trebuie să ai voință, trebuie să a
multe lucruri...

- Adevărat, incuviință Madame Zisu c
admirație. La dumneavoastră nici nu s
bagă de seamă...

- Dacă e bine lucrată bucata, nu se bag
de seamă, spuse Spiridon. De aceea, prin
cipalul e gama. Cine știe gamele poate afir-
ma că a învățat pianul. Ca și cu gramatic
latină. Eu sunt și bun latinist. Am învățat
gramatica la perfecție. Nu că-mi place pre-
mult, deși în cariera de avocat latina e u
lucru indispensabil, dar toată lumea spun
că gramatica latină e grea și că n-o ști
nimeni. La mine nu există lucru greu. Dac
vreau, învăț orice...

- Asta înseamnă voință...

- Da, am voință, asta am, e adevărat
făcu Spiridon umezîndu-și buzele uscat
de emoție. În viață, cine are voință înving
întotdeauna. Nu există obstacole. Eu an
ajuns să și dorm mai puțin. Cinci ceasuri
mi-e deajuns.

- Dar nu vă simțiți obosit?

- Eu, obosit?!, se miră Spiridon încrun-
tîndu-și mai aspru sprîncenele. Nu mă cu-
noașteți. Eu prepar clasa a opta în particu-
lar, și dau lecții de latină, germană, matem-
atici pentru orice clasă, chiar a opta. Nu c
aș avea nevoie de bani, adăugă el repede
roșînd puțin, deoarece părinții mei au e
situație materială foarte bună. Dar im-
place să dau lecții. Pentru cariera de avoca
e indispensabil... Și cite altele... Scriu și l
reviste, sub pseudonim și cu numele pro-
priu. Nu voiam la început să-mi pun nu-
mele. De ce să mi-l pun? Dacă mă refuză
Căci și acolo, e tot cu protecție, ca și l
liceu, ca peste tot... Eu ar fi trebuit să fi
premiat întîi, cum am fost totdeauna.
Anul trecut am luat premiul al doilea, n
pentru că aș fi fost mai slab - nu puteam f
mai slab - dar pentru că a venit băiatul unu
deputat, Manicatide, cu protecție politică
Părinții mei, deși sunt oameni cu stare, n
fac politică. Și apoi, trăiesc în provincie
Eram să schimb liceul, dar m-am ambițio-
nat și-am rămas. Vreau să mi se scri-
numele cu litere de aur în aula liceului, căc
am dreptul. Am fost premiant întîi cinc
ani, și numai într-a șasea am luat premiul a
doilea. Dar dacă iau și anul acesta premiu
I, și trec bacalaureatul cu media 9,50, tre-
buie să mi se scrie numele cu litere de aur.

(Continuare în pag. 14)

Un nou roman inedit de Mircea Eliade

(Urmare din pag. 13)

VORBISE cu o însuflețire crescândă, dar fără gesturi, și privind fix către Madame Zisu. Ochii păreau atât de neclintiti și de sticloși prin ochelarii albaştrii încât cel căruia îi vorbea avea, în asemenea clipe, impresia că e privit cu o intensitate neobișnuită, care ar fi putut aduce după sine orice fel de surpriză. Gazda era mai turburată de aceste fixe priviri, decît de surprinzătoarea volubilitate a lui Spiridon.

- Are să vă scrie, asta fără îndoială, spuse ea puțin intimidată, neîndrăznind să plece privirile.

- Dar nu voiam să vă țin de vorbă, făcu Spiridon pipăindu-și cu mare băgare de seamă ochelarii. Poate aveți de lucru...

În ziua aceea plecă mai devreme, cînd începuse să se întunece. În tot restul săptămîinii a fost nelipsit, și se închidea în salon pentru două, trei sau chiar patru ceasuri. Lumea se obișnuise cu el. Venea uneori îndată după dejun, alteori seara tîrziu și studia chiar în timp ce auzea alături ciocnitul farfuriilor pentru cină. Plătea întotdeauna la plecare, așezînd cu gravitate banii pe colțul mașinii de cusut. Cînd intra și cînd ieșea, rostea "bună seară" fără să se adreseze cuiva și fără să privească în jurul lui. Nu părea că face asta din timiditate, cît mai degrabă dintr-o impusă rigiditate. Îi era teamă să întoarcă repede capul, și cînd trebuia să-l întoarcă își susținea întotdeauna ochelarii cu mîna dreaptă.

Deși spusese că va petrece Crăciunul în provincie, cu părinții, în seara de Moș Ajun se afla în salonul din strada Sfinților, cîntînd "Sonata patetică". O descifrase cu două zile mai înainte și o studia acum cu obișnuita lui cerbicie, măsură după măsură, fără nici un fel de interpretare, mulțumindu-se deocamdată cu o severă analiză a portativului. Studiul era întrerupt, la răstimpuri, de repezi game pentru mîna stîngă. Dar cum Madame Zisu povestise accidentul de la trapez îndată după plecarea lui Spiridon, și toată lumea, a doua zi, îi căutase cu ochii degetele frînte (chiar el le abandonă privirilor cu o naivă mîndrie), gamele pentru mîna stîngă nu mai provocau iritarea de mai înainte. De altfel, prezența lui Spiridon în seara de Moș Ajun, dădea, pentru cei ai casei, un fel de distincție cu totul neobișnuită, o anumită aureolă, chiar, camerelor mohorit luminate, în care încă nu se presimțea vecinătatea sărbătorilor. El era singurul bărbat, și totdeauna musafir. Pentru clientele care veneau să-și încerce sau să-și ia rochiile, pianul din salon, însuflețit tocmai într-o asemenea seară, alcătuiă nu numai un pretext de conversație, ci și un semn de noblețe. Căci, deși Madame Zisu rămăsese numai cu o lucrătoare și patru ucenice - din cele șapte cîte avea - munca era mai aprigă ca oricînd. Noaptea lucruse pînă foarte tîrziu, începînd a doua zi probele dis-de-dimineată. Și acum, cînd se auzeau copiii plecînd cu colindatul, fără îndoială că ar fi fost mai tristă dacă n-ar fi răsunit alături frazele "Sonatei patetice", dacă nu ar fi știut că e acolo cineva care nu face parte din familia ei, totuși se afla în casa ei într-o asemenea seară. Obrazul ei veșted era totuși însuflețit de o neașteptată tinerețe. Ca niciodată anul acesta colindătorii se opreau în fața ferestrei salonului. În

alți ani salonul nu era luminat în asemenea seri. Și era cu atît mai neverosimilă întîmplarea, cu cît Spiridon nu și întrerupea studiul nici la cele mai puternice strigări de "Bună Dimineată".

Tîrziu, Madame Zisu se gîndi că ar fi trebuit să-l oprească pe Spiridon la masă, dar nu avea nimic pregătît. Ca și în alte seri, știind că lucrează pînă tîrziu, se mulțumise să cumpere mezeluri; mai avea covrigi, nuci și putea face un ceai. Era prea puțin. Cum nu avea timp să pregătească nimic pentru sărbători, cumpăra totul de la băcan; și, după împrejurări, comanda unul sau mai mulți cozonaci. Se gîndea acum să trimeată la cofetărie pentru prăjituri, cînd se întoarseră copiii de la colindat și întrebarea dacă pot să cînte și pentru Spiridon. Era un bun prilej pentru a-l invita să mai rămîna și să bea ceaiul la ei.

Cînd copiii, împreună cu ucenicele, începură "Bună Dimineată", atît Madame Zisu cît și lucrătoarea se ridicată de la mașina de cusut, nerăbdătoare să vadă răspunsul lui Spiridon. În primele clipe părea că tînarul nu băgase de seamă că se cînta chiar alături de ușa lui, căci își continuă sonata. Dar strigările repetîndu-se, pianul se opri brusc, și, puțin timp în urmă, Spiridon apărî în prag silindu-se să zîmbească.

- Bravo, bravo!, spuse el încurcat. Ați cîntat foarte bine! Am să vă fac niște cadouri cînd m-oi întoarce din provincie.

Copiii se priveau cu o ușoară dezamăgire, într-o tăcere generală, pe care încercă s-o curme Madame Zisu, mărturisind că ea i-a îndemnat să cînte, ca să dea prilej lui Spiridon să se mai odihnească o clipă, și odihnindu-se să bea un ceai împreună cu ei. Ascultînd, tînarul își încrunță de mai multe ori sprîncenele, silindu-se să nu pară surprins. Dar gesturile îi răstălmăceau greșit intențiile. Căci, împotriva așteptărilor tuturor, acceptă invitația, mărturisind chiar că de multe ori seara el nu mînîncea decît un ceai cu mezeluri, pentru că e mult mai sănătos. Vorbind, privea cînd pe gazdă, cînd pe lucrătoare, subliniind diferența între acestea și ucenice.

Apa de ceai trebuia pusă la fiert pe soba de tuci, lîngă care se afla Spiridon. Băiatul cel mare se repezi să deschidă capacul ca să mai zvîrle cîteva bucăți de antracit. Vîntul sau neîndeminarea cu care a pus cărbunii a făcut să răbufnească în odaie un fum gros, usturător. Spiridon se apropie ca să pună la loc capacul, dar nu știa cum să-l apuce. Și apoi îi era și teamă să nu se frigă. În cele din urmă, lucrătoarea izbuti să închidă soba, după ce fumul se răspîndise din belșug în odaie. Cînd Madame Zisu se întoarse de la fereastră pe care o deschisese ca să iasă fumul, îl văzu pe Spiridon fără ochelari, acoperindu-și cu palma ochiul stîng.

- V-a intrat funingine în ochi!, exclamă ea cu o neînțeleasă panică.

Spiridon nu răspunse, ci se trase către salon, continuînd să-și acopere ochiul stîng cu palma.

- Stați, că vi-o scot eu cu un colț de batistă curată!, făcu din nou gazda.

- Nu, mulțumesc, răspunse Spiridon din pragul salonului. V-aș ruga numai să-mi dați un lighean cu puțină apă proaspătă... Am să mi-o scot eu...

Madame Zisu plecă chiar ea să aducă apa, legîndu-și pripită trunchiul.

Băiatul rămăsese lîngă fereastra deschisă, încă nedumerit de gravitatea neîndeminării lui. Ceilalți, tăceau, privind cînd spre salon, cînd spre lucrătoarea care așeza ceainicul pe sobă. Un grup de copii traversă maidanul și, văzînd fereastra deschisă, se apropie să cînte "Bună Dimineată".

- Ei, și voi acum v-ați găsit!, spuse Madame Zisu intrînd nervoasă cu un lighean și o cană cu apă. Dar de ce nu mă lăsați pe mine?, se adresă ea lui Spiridon. Într-o secundă și v-o scot. Așa are să fie mai rău cu apa, c-o să vă frecați la ochi...

- Nu, vă mulțumesc, nu vă deranjați, refuză dirz Spiridon, continuînd să-și apese palma pe ochi.

Îndată ce gazda puse ligheanul pe un scaun, adăugă:

- Acum, n-o să vă supărați...

Madame Zisu șovăi o clipă în fața lui, ca și cum ar fi vrut să spună ceva care nu s-ar fi cuvenit spus, apoi se întoarse și închise ușa salonului, preocupată.

- Ai văzut ce-ai făcut?, se adresă ea brusc supărată băiatului.

Apoi se așeză, fără chef, în fața mașinii de cusut.

- Să tăiem cozonacul?, întrebă lucrătoarea, care se ocupase în tot timpul acesta, tăcută, de pregătirea ceaiului.

MADAME Zisu de-abia acum își aminti că n-a trimis la cofetărie după prăjituri. Rămase îngîndurată, cu cotul rezemat de mașină, cînd, de alături, se auzi deodată pianul. Spiridon cînta "Mulți ani trăiască!" Melodia redădu tuturor însuflețirea de mai înainte, și madame Zisu se ridică să aducă ligheanul cu apa din salon.

- V-a trecut?, întrebă ea cu emoție.

Spiridon își termină acordurile finale cu mult brio, apoi, întorcîndu-se încet pe scaun, își potrive ochelarii cu gesturi lente, parca într-adins subliniate.

- Acum, de ce să mă mai ascund de dumneavoastră?!, începu el. Nu mai are rost, căci mă cunoașteți... Cînd v-am spus cum am devenit pianist, nu v-am spus tot. Adevărul este că n-am căzut de la trapez. Mi-a dat brînci cineva, un băiat din alta clasă, mai mare ca mine. Și cînd am căzut, m-am lovit în ochiul stîng... Și pe urmă mi l-a scos. Acum am un ochi de sticlă... D-aia și port ochelari. Dar nu-i port întotdeauna, căci n-am nevoie de ei. Doar pe stradă și prin casele unde mă duc, ca să nu se observe de la început...

Madame Zisu rămăsese lîngă lighean și-l asculta trecîndu-și ușor degetele peste buze, în neștire. Se vedea că era foarte turburată de cele ce auzea.

- Dar să nu credeți că mi-ar fi rușine, adăugă Spiridon, ridicîndu-se de pe scaun și apropiîndu-se. De ce mi-ar fi rușine? Și marele scriitor D'Annunzio are un ochi de sticlă, și totuși scrie cărți și are foarte mult succes. Succes în societate, vreau să spun, apăsă el roșînd puțin. Valoarea omului nu se cunoaște după ochi, ci după ce face el. Eu pot face cu un ochi ce nu fac alții cu zece ochi, dacă ar avea. De aceea m-am și apucat de pian. Nu oricine poate să cînte "Sonata patetică" numai cu șapte degete... Și ați văzut, o cînt destul de bine...

Se opri brusc, cu un oarecare efort, privind fix către gazdă, ca și cum ar fi așteptat să-i răspundă. Nu era turburat;

dimpotrivă, s-ar fi spus că mărturisirea aceasta neașteptată îl îndirjise, sporindu-i stăpînire de sine.

- De, nenorocire! Așa a vrut Dumnezeu!, spuse tîrziu Madame Zisu, necutezînd să plece.

- Nu e o nenorocire atît de mare pe cît ar părea, o întrerupse Spiridon. Ar fi fost mai grav dacă aș fi pierdut o mîna sau un picior, sau amîndoi ochii. Ah, da, amîndoi ochii, să pierzi amîndoi ochii, e o foarte mare nenorocire. Atunci, aproape că nu mai poți face nimic. Dar un ochi bun, e ca și cum ai avea doi ochi. Aproape că nici nu se vede, nici dumneavoastră n-ați fi văzut, dacă nu v-aș fi spus eu...

- Asta e adevărat, încuviință Madame Zisu, continuînd să-l privească. Nu se bagă de seamă, mai ales cu ochelari...

- Chiar și fără ochelari, făcu Spiridon. Mi-am ales o sticlă foarte bună, de aceeași culoare. Nici nu se distinge... Ochelarii îi port mai ales ca să mă obișnuiesc...

Madame Zisu profită de pauza care urmă ca să pună mîna pe lighean și pe cana cu apă. Spiridon se apropie din nou de ea.

- ...Cînd umblu pe stradă, nu observă nimeni, reîncepu el cu însuflețire. Uneori mă opresc la vitrine, fără ochelari, doar dacă o întoarce cineva capul după mine. Dar vă dau cuvîntul meu de onoare, cuvîntul meu de onoare... și apăsa cu caldura propoziția - că nimeni n-a observat ceva. Știți că uneori îmi vine chiar să rid... Odată au trecut pe lîngă mine niște fete de liceu. Eu nu sunt din aceia care își pierd vremea cu prostii, adăugă cu un zîmbet sever, dar de curiozitate le-am privit cum trec, numai ca să văd dacă se observă. N-o să mă credeți!, exclamă înghițînd avid aerul cu gura deschisă, ca și cum s-ar fi eliberat de o mîna nevăzută care l-ar fi sugrumat pînă atunci; n-o să mă credeți, dar fetele acelea au întors capul și mi-au suris, crezînd c-am voit să le acostez. Vă închipuiți, dumneavoastră că mi-ar fi suris dacă ar fi observat ceva?! Nu că le-ar fi făcut vreo impresie dezagreabilă, dar, oricum, dacă ar fi observat ceva, nu mi-ar fi suris... Dacă aș fi vrut eu, aș fi intrat cu ele în vorbă. Dar n-am vrut. Mie nu-mi plac lucrurile astea. Dacă ați ști cîte fete cunosc, în provincie, și cîte nu mi-au scris... Dar în vacanță e altceva. În vacanță îmi place și mie să mă plimb, dacă sunt fete serioase. Dar nu mă plimb cu oricine. Nu-mi plac, știți, fetele acelea... Dacă aș vrea eu, hei!...

Se opri, apoi încurcat, dar anevoie ascunzîndu-și satisfacția, își șterse cu mîna un zîmbet pe care nu izbutise să-l stăpînească. Apoi își fixă cu mai multă seriozitate ochelarii. Gazda întoarse capul spre ușa atelierului, unde ghicise că ascultau de mult ucenicele și copiii, și-i spuse:

- Acum, că v-a trecut, mă duc să văd dacă e gata ceaiul... N-o să vă supărați...

Plecă fără să termine vorba, uitînd să ia ligheanul și cana cu apă. Spiridon rămase o clipă îngîndurat, în mijlocul salonului. Apoi, cu o mișcare bruscă, parca și-ar fi adus aminte de ceva, se repezi la pian și întoarse paginile "Sonatei patetice"...

Erori și inadvertențe

D EȘI, ca nepot al Ludovicăi Rebreanu, cunosc în amănunt evenimentele petrecute în familia noastră, am citit cu deosebit interes epistolarul matern intitulat "Adio pînă la a doua venire", tipărit în anul 1998 la editura clujeană "Apostrof".

Apariția acestui volum, laudabilă în intenție, aruncă din păcate o umbră neplăcută asupra relațiilor dintre Rebreonii aflați de o parte sau cealaltă a munților. Dacă dl. Liviu Malița, cel care a îngrijit, a prefătat și a întocmit notele explicative ar fi studiat cu mai multă atenție raporturile din cadrul familiei, putea arăta cititorilor - în prefață - izvoarele și meandrele acestor încrâncenări care s-au ivit, uneori, între membrii "tribului".

Inspirându-se din diverse surse în elaborarea notelor de la final, îngrijitorul volumului comite numeroase erori de date, fapte, locuri. Nici fotografiile nu scapă de acest "tribut". Întrucât acestea nu sunt numerotate, voi face acest lucru, îndreptând și greșelile ivite în identificarea personajelor:

- în fotografia nr. 6, ordinea corectă, de la stînga la dreapta, este: Tiberiu, Ludovica, Maria-Miți /nu Livia/ și Sever;

- în fotografia nr. 9, în aceeași ordine: Florica-Rița, Livia, Maria-Miți;

- în fotografia nr. 10, rîndul de sus, de la stînga la dreapta: Maria-Miți, Procopie, Livia, Ovidiu, Florica-Rița, Mihail; rîndul de jos: Maria-Pussy, Ludovica, Mona; centru jos: Ovidiu-Puiu.

În continuare, îmi voi permite să corectez inadvertențele ivite în cuprinsul notelor, neinsistînd prea mult asupra erorilor, ci arătînd doar datele și faptele reale:

- ♦ nota 1 - Ludovica Rebreanu a locuit, împreună cu familia, în următoarele localități: Beclean /1865-1885/, Târlișua /1885-1886/, Tg. Lăpuș /1886-1888/, Maieru /1888-1897/, Prislop /1897-1900/, Năsăud /1900-1902/, Tradam /1902-1903/, Prislop /1903-1910/, Năsăud /1910-1918/, Beclean /1918-1920/, Aiud /1920-1945/. Perioade scurte, în anii '30, Ludovica a locuit la Cluj. Sublinierile marchează erorile sau omisiunile din textul volumului;

- ♦ nota 3 - Familia Rebreanu a avut paisprezece copii: Liviu /27.11.1885-01.09.1944/, Iulius-Sabin /21.12.1886-02.01.1947/, Petru /08.03.1888-01.11.1890/, Livia /12.10.1889-30.03.1972/, Emil /17.12.1891-14.05.1917/, Maria-Ludovica /Miți/ /09.12.1893-10.01.1986/, Floarea /05.10.1895-01.10.1896/, Virgil /Ghilu/ /23.07.1897-16.05.1917/, Armela /23.01.1899-28.01.1899/, Florica-Ecaterina/ Rița/ /12.01.1900-29.10.1974/, Fabiu /15.05.1902-24.03.1904/, Sever /Luțu/ /07.07.1904-24.03.1917/, Corneliu /02.03.1906-22.07.1906/ și Tiberiu /26.03.1911-28.06.1986/;

- ♦ nota 6 - Familia Rebreanu se mută la Năsăud în 15 februarie 1910, dată care coincide cu eliberarea mandatului de arestare împotriva lui Liviu, la București;

- ♦ nota 7 - Numele corect este Florica-Ecaterina/Rița/;

- ♦ nota 8 - Este îndoielnic faptul că Liviu Rebreanu a trecut granița în România cu ajutorul celor enumerați în cuprinsul notei. A se vedea și declarațiile sale ulterioare: "În București nu cunoșteam pe nimeni. Am tras într-o mohorâtă zi de toamnă la hotelul «English»;

- ♦ nota 10 - De-a lungul anilor, rela-

țiile dintre Ludovica și Fanny n-au fost deloc cordiale, și asta din mai multe motive, dintre care menționez doar două: faptul că Rebreonii din Ardeal n-au acceptat niciodată "legitimarea" Puiei ca fiică reală a lui Liviu și tratamentul aspru din partea Fanny-ei la care a fost supusă Rița în perioada în care a locuit la București, în casa fratelui ei /1913-1919/;

- ♦ nota 14 - Iulius a locuit la Lugoj /unde în 1920 soția sa a născut a treia lor fiică/, Tg. Mureș și Cluj;

- ♦ nota 15 - Sever /Luțu/ a murit de uremie, în urma unei răceli grave, căpătată pe când căzuse în apa Someșului în timp ce patina pe gheața subțire;

- ♦ nota 22 - Partea finală a scrisorii aparține Mariei-Miți și nu Liviei;

- ♦ nota 25 - Virgil se înrolase ca voluntar, avînd astfel dreptul să-și aleagă "arma": dorise la marină, pentru a încerca să fugă în Italia, să poată studia și să picteze marea, dar a fost "vărsat" la infanterie. A fost rănit în 1916 și deși nerefăcut complet, este aruncat din nou în prima linie - pe frontul rusesc - unde este îngropat de explozia unui obuz /martie 1917/. Lovit de o paralizie progresivă, se stinge din viață într-un spital din Budapesta, după două luni de suferință /decu nu după 24 de ore!/;

- ♦ nota 29 - Nu este vorba de o legendă ci de fapte reale, însă prezentate greșit. Maria-Miți a promis că se va căsători cu primul ofițer român care va intra în Beclean și-l va dezrobi. Acesta a fost căpitanul Procopie Strat, care în fruntea companiei sale din regimentul 16 Suceava a pătruns în orașelul ardelean în noaptea de 17 decembrie 1918 /aniversarea nașterii lui Emil/, eliberîndu-l de sub ocupația maghiară. Tot căpitanul Strat a fost cel care a intrat în tîniul în orașul Cluj, fiind întâmpinat de Amos Frîncu, comandantul gărzilor naționale românești din localitate;

- ♦ nota 36 - În 1920 n-a fost nici o comemorare la Ghimeș. Exhumarea și reînhumarea rămășițelor pămîntești ale lui Emil /de la Ghimeș la Palanca/ s-a făcut la 2 octombrie 1921, în cadrul oficial, cu concursul societății "Mormintele eroilor căzuți în război", dar la ceremonie au participat doar "bucureștenii", întrucît Fanny s-a opus invitării membrilor familiei ardelenice: Ludovica, mama eroului-martir, a fraților și surorilor lui Emil și a familiilor acestora;

- ♦ nota 42 - Într-adevăr, unele speculații au fost calomnioase, dar și cel vizat s-a complăcut să rămîna în expectativă, evitînd să spună lucrurilor pe nume, ceea ce probabil că ar fi redus la tăcere corul denigratorilor;

- ♦ nota 46 - Puia s-a căsătorit cu Radu Vasilescu în 1931, nu în 1930 /căsătoria civilă la 24 octombrie iar cea religioasă în ziua următoare/. Nași au fost Iuliu Maniu și Elena Coșbuc;

- ♦ nota 50 - Din cauza relațiilor, unele tentionate, dintre membrii familiilor, Liviu ezita să-și primească rudele și prietenii transilvăneni acasă, preferînd să se întâlnească pe "teren neutru" sau în cabinetul său, unde Fanny nu se putea "implica" în discuții.

Date fiind numeroase erori și inadvertențe din "Note", le-aș sugera acelor îngrijitori de ediții care nu cunosc în amănunt subiectul pe care-l tratează, să se documenteze temeinic înainte de-a se lansa în afirmații fără acoperire documentară.

Ilderim Rebreanu

Lecția de engleză

17 OCT. 1978, Iowa-City. Tînrul infirm mexican, pe nume Juan, poet. Invitat la *International Writing Program*. Orgolios, sfidător, fiind șchiop, cu mers dezarticulat. Nu știu de ce are rîcă tocmai pe mine, cu ceilalți purtîndu-se normal. Ne certăm mereu în pauzele dintre ședințe, - și de fapt el începe totdeauna...

Ca orice sud-american, el este revoluționar, marxist și un fanatic dușman al S.U.A. Deși asta nu merge deloc cu situația în care ne aflăm, de invitat ai guvernului respectiv. Nu înțeleg ce are cu mine de mă tot atacă și mă provoacă... Totdeauna mi se adresează ironic, agresiv, cu răutate, cu o ostilitate din zi în zi mai mare... Mai ales cînd mă prefac că n-am înțeles sau n-am auzit ce-mi spune... Știu că infirmii, în general, sînt susceptibili, sensibili. Totuși, nu pricep ce are cu mine, pînă... *imi cade fisa*.

Bunul meu prieten, Dmitri Nolla, scriitor grec, vorbindu-i despre aceasta, cu perspicacitatea lui, îmi explicase pe loc motivul, după ce îi spusese că în ziua în care făcusem cunoștință cu mexicanul, și văzînd că șchiopăta atît de mult, îi cedasem *cu insistență* întîietatea la intrarea într-o încăpere. Știi cum e - îi spuneam lui Nolla, - proverbul cu "se invită a grecii la pușcări", iar prietenul meu Dmitri nu știa și făcuse mare haz pe chestia asta. În greacă, nu exista proverbul. Și cît mă mai felicitase, în contul proverbelor românești... Asta ca o simplă paranteză. După el, după Nolla, făcusem o greșală fatală tot poftindu-l pe Juan să intre primul, aducîndu-i astfel aminte că era un infirm ce trebuia ajutat. Eroare! Mare eroare! Făcea grecul cu subtilitatea sa specifică. Tot Nolla îmi atrăsese atenția asupra faptului că poetul mexican șchiop se purta de obicei cu o politețe desăvîrșită cu toți, numai să nu fi făcut greșeala pe care o făcusem eu. El, care era un anticonformist și un anti-burghez!... Dialectician imbatabil, grecul îmi și demontase resortul acelei politeți exagerate și din cale afară de grijulii... Era, după el, după Nolla, o compensație de comportament. Un mod de a se revansa, de a se răzbuna pe întreaga societate din cauza infirmității sale... De pildă, oriunde s-ar fi aflat, pe toți îi poftea să intre înaintea lui, întinzînd poruncitor brațul, chiar cu o anumită violență în gestul ce trebuia să fie blind ori amabil; și asta rînjind într-un fel foarte neplăcut și cu o siguranță ostentativă de bărbat protector. Dmitri mai zicea că mexicanul fusese văzut oferind flori unor fete frumoase; dar grecii mai exagerează...

Amîndoi vorbeam destul de prost englezește, mexicanul și cu mine. Ceea ce nu li se prea potrivea unor inși puși mereu pe hîrtă și care, urmînd un curs intensiv de învățare a limbii engleze, țineau morțiș să se exprime (Juan, mai ales) ca-n piesele lui Shakespeare... Altfel, desigur, e cînd injuri în limba ta maternă. Chiar să fi învățat la perfecție o limbă străină, cu toate nuanțele ei, dacă te înfurii rău de tot, recurgi fără să vrei, la limba ta de baștină, singura în care poți să te răcorești repede și ușor, cu toată adresa convenită adversarului combătut. Cunoașteți povestea cu vestita contesă din aristocrația britanică, măritată la 16 ani, cu un lord și înnobilită și care luîndu-se la ceartă cu o altă aristocrată - asta pe bune! - începuse s-o injure de mama focului folosind limbajul de mahala al prostituatelor de la periferia Londrei.

Oricum, este ridicul să vezi doi scriitori atacîndu-se unul pe altul cu înverșunare într-o limbă pe care abea o cunosc... Doi meșteri ai stilului, înfruntîndu-se într-o limbă complet străină!

Nu mai țin minte de ce ne certam și ce ne spuneam unul altuia în toiul conflictului. Citeodată se întîmpla să se afle în prezența noastră și buna noastră profesoară, o femeie matură, germană de origine după accent și care avea obiceiul să stea lingă noi, să ne asculte cum ne ocăram și să noteze ceva în carnetelul ei didactic de profesoară, încercînd să ne învețe englezește prin metodele cele mai rapide și mai moderne...

Nu mai conta pentru ce ne atacam. Important, pentru profesoara noastră, era că o făceam englezește, culmea! amîndoi fiind doi scriitori latini... Temperamentul, în schimb, ne uea. Ne injuram zdravăn, aiurea, și ca vocabular și ca gramatică. Din cauza absurdului însuși, în care ne aflam, îmi păstrasem luciditatea. Care absurd, în toate stările umane siluind logica și bunul simț, te obligă să rămii cit de cit treaz, vigilent, în ciuda deraierilor verbale... În timpul disputei din ce în ce mai aprinse, observasem că profesoara noastră împerturbabilă umpluse un carnetel cu însemnări, și că acum trecuse la un mic reportofon ce ne înregistra ciorovăiala...

Într-una din zile, după lecția ei oficială de engleză intensivă, cu toată lumea, ne chemase doar pe noi doi, pe mexican și pe mine, poftindu-ne într-o odăiță ce-i slujea de cancelarie. Ea ne laudase mult timp acolo pentru progresele ce le-am fi făcut la cursul ei; pe urmă, ne invitase din nou în sala de curs, acum golită, cu tabla mare neagră, plină de cuvinte scrise citeț cu creta. Ea se duse la catedră, șterse cu buretele tabla, apoi ne ceru să fim foarte atenți și cu luare aminte, întrucît avea să ne verifice niște cunoștințe, *se pare că nu de mult dobîndite*... Astfel, ea îl chemă la tablă mai întîi pe mexican și îl întrebă de unele cuvinte... Juan era nervos și nu-i dădea ascultare, vădit supărat că o făcea în prezența mea, fără să mai fie numai de față. Bocănînd din tălpile ghetelor lui grele, speciale, el trecu la loc, așezîndu-se într-o bancă mai îndepărtată de mine... Profesoara nu zisese nimic, îi mulțumise, ca și cum ar fi avut niște răspunsuri foarte bune, și mă scoase și pe mine la tablă. Mă executai numaidecît. Profesoara îmi înșiră mai multe cuvinte, era - spusese - un test în legătură cu adjectivele curente ale vorbirii. Astfel ea, de la catedra pe care ședea, îmi dictă rar și limpede adjectivele, în timp ce mă căzneau să le scriu corect pe tablă, mai ștergînd cite o literă, mai adăugînd cite una, după cum îmi venea, și rupînd în două creta din pricina încordării și apăsării. Pe tablă sta scris, cu mina mea, după un lung efort:

NARROWMINDED... FULL... CAW... LIER... TALKTIFF... și altele de care nu-mi mai aduc aminte. Erau vorbele pe care ni le aruncam în cap unul altuia... nerod... prost... mincinos... palavragiu...

*
* *

Mult mai tîrziu, după întoarcerea în țară, îmi adusesem aminte de un român fugit în S.U.A. și care, nemaivînd cu cine vorbea românește, *se blocase*. Se țicnise de tot. Toată ziua împușca vrăbii cu o armă cu aer comprimat. Ceea ce scandalizase lumea. Pînă ce într-o zi îl duc la doctor. Iar doctorul asta cunoștea alt doctor, coleg cu el, român. Acesta ceru să-i fie adus imediat pacientul. Făcînd cunoștință, doctorul îl luase pe loc la injurături. Dar știți de care,... din alea urite și ordinar,... cu cele două substantive, de bază, plus verbul, esențial. Parcă i se desfundaseră urechile. Omul plecă vesel, și, de atunci, un timp, nu mai trase în vrăbii.

Piața de artă

DUPĂ cum bine se știe, în cei zece ani care au trecut de la căderea comunismului și a structurilor sale s-au petrecut schimbări spectaculoase și în domeniile artei. Atât în creația, cât și în viața artistică s-au prăbușit subit și spectaculos toate acele forme care se legau direct de comanda politică, de supraveghere și de cenzură. Au rămas, însă, și ele încă lucrează insidios, acele construcții subtile, ori numai simple deprinderi, pe care mecanismele totalitarismului au reușit să le creeze și să le impună în timp. Dacă în privința libertății de creație, de expunere și de mișcare totul a venit spontan, în ceea ce privește conștiința de asistat a artistului, opinia bine înrădăcinată că statul trebuie să-l protejeze și să-i creeze facilități, rămâne încă foarte mult de făcut. De asemenea, lucrurile s-au mișcat extrem de încet în privința adaptării artistului, a categoriei mai degrabă, pentru că individual această adaptare s-a produs în mare parte, la condițiile și la exigențele pieței libere. În pofida apariției, în noile realități ale economiei de piață, incipientă și nesigură, așa cum este ea, a multor forme noi de absorbție a produsului artistic, există încă acel reziduu de mentalitate, acea convingere profundă că statul este cel care trebuie să facă achiziții și că el este principalul partener al artistului. Această așteptare, doar foarte puțin modificată, care acționează subtil în profunzimea fenomenului, a climatului artistic în ansamblul său, a generat în toți acești ani – și generează încă – o producție, să-i spunem așa, încă neadaptată cererii, o producție pe stoc. Această defazare a acțiunii artistice față de realitatea economică și psihologică de astăzi se datorează, în primul rând, absenței operatorilor specializați pe, ațita cât este ea, piața de artă; o piață, incipientă, fragilă și, în cea mai mare parte, spontană. Lipsese încă, de

pildă, o instituție a curatoriatului, a criticii aplicate care este cu totul altceva și decît critica de întîmpinare și decît epica sistematizată pe diverse teme artistice, după cum lipsesc cu desăvîrșire instituția impresariatului și structurile de promoționare a produsului artistic. Pînă acum un an lipseau pînă și revistele de artă, gol umplut parțial în acest moment, umplut însă într-o formulă autistă, în care, cu puține excepții, se promovează mai curînd vanități editoriale decît semnarele fenomenului însuși. Cîțiva pași hotărîtori în ceea ce privește eliberarea artistului din captivitatea unei relații stereotipe s-au făcut, totuși, o dată cu înființarea magazinelor de antichități, în spațiile cărora arta, inclusiv cea contemporană, circula destul de alert, chiar dacă într-o formă nesistematizată, o dată cu deschiderea galeriilor private care desfășoară atît acțiuni specifice cît și activități comerciale specializate și, într-un mod mai radical, o dată cu lansarea unor proiecte ample, tot de către persoane private, care implică deopotrivă susținerea creației și construcția instituțională. Cazul cel mai convingător, de altfel și singurul pînă acum, este acela al lui Victor Florean din Baia Mare, om de afaceri în domeniul industriei marmorei, care, pe lîngă susținerea unui simpozion de sculptură și a unui salon internațional de gravură mică, a pornit și la realizarea unui muzeu particular de artă contemporană.

Chiar dacă este încă marcată de timiditate, apropierea, după criteriile firești ale economiei de piață, dintre omul afaceri și omul de artă începe, totuși, să funcționeze. În acest context s-a născut recent și cel de-al treilea moment indispensabil oricărei piețe de artă: o casă de licitație specializată în arta contemporană. Inițiativa a doamnei Magdalena Ștefănescu-Darvari și a pictorului Aurel Pătrașcu, organizatorii binecunoscutului Tîrg de Arte Vizuale

și unii dintre cei mai dinamici și mai devotați operatori în spațiul fenomenului artistic de astăzi, această *Casă de licitație* a debutat cu organizarea unei expoziții în incinta Clubului *Vogart*, găzduit într-o clădire veche, restaurată proaspăt și cu multă grijă în interior, situată și ea într-o zonă privilegiată a Bucureștilor. Artiștii care s-au asociat acestui proiect și ale căror lucrări au fost expuse în vederea licitării ulterioare sînt, și acest lucru nu este chiar întîmplător, și printre cei mai liberi ca mentalitate, ca acțiune și ca deschidere către lumea în care trăim. Pot fi văzuți aici, alături de alții mai puțin importanți sau chiar anonimi, care nu prea aveau ce căuta într-o asemenea selecție, Horia Bernea, Mariana Macri, Ion Gheorghiu, Florin Ciubotaru, Aurel Vlad, Dan Gavriș și Aurel Pătrașcu. Dincolo de rezultatele concrete ale primei ședințe de licitație, efectele ei vor fi, în afara oricărei discuții, de o importanță fundamentală pentru dinamica și metabolismul fenomenului artistic contemporan. Faptul că arta iese din spațiile ei consacrate, uneori destul de încremenite, alteori izolate în relația exclusivă cu un public captiv, că ea pătrunde în teritorii proaspete, că stabilește parteneriate noi și diversificate și, lucrul cel mai important, că ea intră în contact direct cu mediile de afaceri și cu oamenii de acțiune, nu are cum să rămînă fără consecințe, indiferent dacă la început lucrările se vor vinde sau nu. Din aceste pricini, dar și din altele pe care acum poate că nici nu sîntem în măsură să le determinăm limpede, inaugurarea unei *Căse de licitație pentru arta contemporană* constituie un pas uriaș către profesionalism și către libertate. Iar acest pas nu-i privește exclusiv pe artiști.

O civilizație a ospitalității

BERTINORO este un mic orașel italian, destul de aproape de țărmul Adriaticii și nu prea departe de Bologna dar nici de San Marino. Așezat pe traseul unuia din cele mai vechi drumuri europene, Via Emilia, care lega în antichitate Roma de provinciile nordice ale Imperiului, Bertinoro și-a creat un anume destin cultural-istoric.

Așezarea datează din secolele IV-V d.C., când populația unui mic municipium roman din apropiere s-a refugiat din calea barbarilor pe acest deal. Regiune viticolă prin excelență, atunci ca și acum, Bertinoro beneficiază și de o splendidă panoramă ce se întinde pe o rază de 50 km. De jur împrejur, de la Apenini la Adriatică și de la Ravenna la San Marino. Aceste atu-uri naturale au făcut din mica așezare un preferat loc de popas și i-au obligat pe locuitori să fie ospitalieri.

Însuși numele Bertinoro, derivat din Castrum Brittonorum, pare a fi o atestare a ospitalității: cu puțin înainte de anul 1000, bertinorezii ar fi acordat ajutor pelerinilor britanici care se întorceau de la Roma, purtând moaștele Sfinților Maglorius, Pascasius și Samson, și care au fondat aici o comunitate. Cei trei sfinți sunt venerați în zilele noastre ca patroni ai orașului.

Pe de altă parte, o legendă la care

localnicii țin și astăzi, spune că Galla Placidia, fiica împăratului Teodosius, vrînd să laude vinul locului, ar fi rostit "Berti in oro", adică "să fie băut din cupe de aur".

Așa sau altfel, adăpostind personaje încoronate ori simpli pelerini, bertinorezii au cultivat într-atît spiritul ospitalității încît calitatea de gazdă a devenit pentru ei un motiv de concurență și de ceartă.

În jurul anului 1300, pentru a pune capăt disputelor, Guido del Duca și Arrigo Mainardi ridică în piața publică o coloană din piatră, de care atîrnă inele: pentru fiecare familie de gazde câte unul, în total douăsprezece. Călătorul ajuns în Bertinoro își prîponea calul sau își agăța bagajul de un inel, devenind astfel oaspetele familiei căreia îi aparținea inelul. Așadar, ospitalitatea devenise o tradiție, iar "coloana cu inele", unică în Europa, se transformă în simbolul localității.

Obiceiul se păstrează și în zilele noastre, "Sărbătoarea ospitalității" celebrîndu-se în prima duminică a lunii septembrie. Bertinorezii se îmbracă în costume medievale și formează un cortegiu care străbate tot orașul; în Piața Coloanei, în sunet de tobe și trompete are loc spectacolul halebardierilor și se desfășoară ceremonia în care oaspeți oficiali dar și turiști, desprinzînd

plicurile cu invitații de pe inelele coloanei, devin musafiri ai localnicilor.

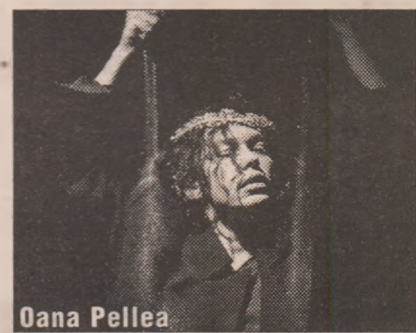
De cîțiva ani, bertinorezii oferă și un alt fel de ospitalitate. Vechea fortareată episcopală a fost restaurată și modernizată devenind Centru Universitar aparținînd de Universitatea din Bologna. Urmărind să relanseze această zonă din punct de vedere social și economic, Centrul Universitar din Bertinoro organizează seminarii, conferințe, cursuri de vară și stagii de studiu, expoziții temporare pe diverse teme și cu invitații din toată Europa. Tradiția ospitalității a devenit cultură.

Am avut bucuria, poate a fost o coincidență sau nu, de a-mi începe stagiul de studiu la Bertinoro în prima duminică a lui septembrie.

Mai târziu, aflîndu-mă la Roma, voiam să fac o fotografie în Piața Spaniei. Pînă mi-am aranjat aparatul pentru un unghi convenabil au trecut cîteva minute; abia cînd m-am ridicat, căci stătusem în genunchi, mi-am dat seama că eram în mijlocul drumului și că un automobilist mă așteptase răbdător, fără să clacsoneze.

Desigur că pe planuri diferite, "coloana ospitalității", Centrul Universitar din Bertinoro sau gestul de bunăvoință al șoferului din Roma fac toate parte din aceeași cultură, a ospitalității.

Carmen Tănăsioiu

Oana Pellea

Ioana d'Arc la Klangbogen Festival Wien 2000

FESTIVALUL, desfășurat între 9 iulie – 26 august, a reunit spectacole de teatru, concerte de muzică simfonică și muzică de cameră ale unor trupe de prestigiu din întreaga lume.

Spectacolul *Ioana d'Arc. Pagini de dosar* de Mihai Măniuțiu, o coproducție SMART – T.N.B., a fost deosebit de apreciat atît de critica de specialitate cît și de public. Știri despre *Ioana d'Arc* au fost difuzate pe postul național de televiziune din Austria la o oră de maximă audiență, iar cotidienele centrale au publicat cronici elogioase. Astfel, în numărul din 24 august, "Neue Kronen Zeitung", ziar cu un tiraj de 2.000.000 de exemplare, titra: "Ceea ce alții reușesc numai cu echipament de tone și milioane, o mică trupă a putut cu cele mai simple mijloace: să creeze o atmosferă zguduitoare, fără să se căznească să răzbată prin patos și kitsch pînă la genunchi." Și, în continuare: "Oana Pellea este o Ioana emoționantă, care cîntă cu virtuozitate pe claviatura stărilor sufletești. Spectatorii au în fața ochilor mai puțin o sfință transfigurată, cît mult mai mult un om viu, cu spaimă și viziuni. Și mai presus de orice, ea nu este o luptătoare viguroasă, cu darul sacrificiului." Despre forța montării, cronicarul Oliver A. Láng notează: "Cine face teatru atît de departe de clișeele hollywoodiene, precum regizorul Mihai Măniuțiu, trebuie să punteze ușor! Și astfel avem parte de o lucrare plină de forță și impresionantă, care cucerește în același timp prin sensibilitate."

Cronica din cotidianul "Kurier" din 24 august face aceeași risipă de elogii: "În imagini foarte subtile, dublate de o muzică grandioasă (Arvo Pärt, Hildegard von Bingen și Robert Ronan), regizorul Mihai Măniuțiu reușește un miracol teatral. Calvarul Ioanei ca o călătorie în sufletul unei martire. Sfințul Mihail ca însoțitor erotic-letal al veșnic valabilelor și profund umanelor năzuințe. Moartea și transfigurarea ca punți aproape logice către alt nivel al ființei, a cărui existență este foarte fragilă. Acută fiecare scenă, aplaudat jocul mistic." Performanța actoricească reușește să uimească: "Transpunerea subiectului, accentuată prin mișcare, găsește în dansatorul Sylvain Groud (Îngerul) și uimitor de profunda actriță Oana Pellea (Ioana) doi interpreți extrem de expresivi." (...) "O montare precisă, seducătoare."

Alături de Oana Pellea (Ioana d'Arc, actrița), din distribuție fac parte: Marius Gălea (primul judecător; primul actor) și Gabriel Spahiu (al doilea judecător; al doilea actor). Coregrafia: Sylvain Groud (Îngerul). Costume: Janine. Scenografia: Iuliana Vilsan.

Spectacolul, o coproducție SMART și TNB, a fost realizat cu sprijinul Association Française d'Action Artistique (AFAA) și al Centrului Cultural Francez din Cluj-Napoca. (Rep.)

Ucenicia lui Homer

RULEAZĂ de câteva zile, la noi, *The Cider House Rules* (Regulile de la casa cidru-lui), lansat cu un titlu demn de răscoală de la 1907 – *Legea pământului*. Aprigul titlu autohton nu se potrivește deloc cu substanța filmului (tonalitate dickensiană, hipersensibilitate, nostalgie). Dar, la capitolul "titluri inadecvate", toate recordurile le bate *Senseless*, care putea fi tradus oricum – *Fără simțuri*, chiar și *Nesimțitul* – dar nu *Tinăr student închiriez organe*. Trecând peste faptul că ar fi fost suficient "Student închiriez organe" (pentru că studenții sînt indeobște tineri, nu?), văzînd filmul constăți că titlul nu are nici o legătură cu ce se întîmplă: "tinărul student" nu își "închiriaza" nici un organ, ci doar acceptă să încerce, pentru bani, pe propriul organism, un medicament în faza de testare. Se poate spune că, prin asta, își închiriaza organele? Se poate, dacă sperăm să atragem, în acest fel, ceva public, la o comedioară, altfel, totalmente debilă.

Cît despre *The Cider House Rules*, chiar și francezii, maeștri în inventarea unor titluri mai sonore decît originalul, au optat, neinspirat, pentru un titlu cam "filozofard" – *Opera lui Dumnezeu, partea diavolului*. Titlul francez are drept posibilă justificare o mărturisire a scriitorului-scenarist, John Irving, conform căreia și-ar fi scenarizat propriul

The Cider House Rules (Legea pământului); SUA 1999; regia: Lasse Hallström; scenariul: John Irving; cu: Tobey Maguire, Charlize Theron, Delroy Lindo, Paul Rudd, Michael Caine ș.a. Distribuit de News Films International Romania.

roman în jurul unei idei centrale: fiecare om e opera lui Dumnezeu, în fiecare om există și o "parte a diavolului"... Filmul a preluat titlul romanului original (un best-seller, considerat cea mai bună carte a lui Irving de pînă acum). "Regulile de la casa cidru-lui" sînt regulile de comportament scrise de proprietarii unei plantații pe o hîrtie și afișate în dormitorul unor negri (analfabeți) angajați culegători de mere, și "fabricanți" de cidru. În acel dormitor, în vremea celui de-al doilea război, ajunge și un tinăr (alb) cu un aer fragil, delicat, de copil mare, pre numele său Homer. Homer a crescut la orfelinat, dar un orfelinat cu totul special prin atmosfera lui familială, de o afecțiune incandescentă. Directorul orfelinatului e un doctor nonconformist, jucat cu har, generozitate și umor de Michael Caine (care, pentru acest rol a cucerit cel de-al doilea Oscar pentru rol secundar din cariera lui; primul a fost pentru rolul din *Hannah și surorile ei*, de Woody Allen). Fiindcă sîntem în dreptul lui Michael Caine, să nu trecem mai departe înainte de a reaminti, ca o curiozitate nu lipsită de sens, mediul din care provine acest artist atît de rafinat: un tată hamal într-o piață de pește a Londrei și o mamă căruțașă. Fiul lor – Maurice Joseph Micklewhite – era, încă de la 12 ani, un spectator împătimit de teatru, în galeria faimosului Old Vic; la 16 ani a abandonat școala; a luptat în războiul din Coreea; la întoarcere a studiat actoria la seral; și-a ales pseudonimul inspirîndu-se dintr-un titlu de film (*Revolta de pe Caine*); soarta a vrut ca el să devină un mare actor (și, în ultimul timp, un prosper proprietar de restaurante).

Michael Caine, un personaj memorabil, în *Legea pământului*

"Tot ce se întîmplă în film poate avea loc numai într-o lume în care avortul este ilegal și, în general, imposibil", spune autorul, John Irving. Pentru doctorul jucat de Michael Caine în film, practica avorturilor ilegale ține de înțelegerea și de privirea lui asupra vieții; în tinărul Homer – pe care l-a crescut și l-a învățat să practice, fără studii, medicina – doctorul vede un fiu și un continuator al spiritului aceluși loc, în care suflete singure se simt acasă. Doar că fiul, într-o bună zi, pe neașteptate, hotărăște să plece, să descopere, pe cont propriu, lumea și viața. În roman, va lipsi de "acasă" 15 ani. În film, inițierea va fi mult mai rapidă: "anii de ucenicie" ai lui Homer se reduc la 15 luni. Timp în care tinărul care iradiază blîndețe, naivitate, o aparentă lipsă de forță (jucat de Tobey Maguire ce o ascuțită sensibilitate) va afla cîte ceva despre viață, despre extazurile și ororile ei, despre loialitate și trădare, despre sensul profund al "regulilor" de viațuire și supraviețuire – și va sfîrși prin a-și accepta destinul...

Am văzut filmul în premiera lui europeană, anul trecut, în competiția Festivalului de la Veneția. Imaginile lui nu se șterg cu ușurință din memorie: orfelinatul, copilul bolnav, închis într-un fel de culcuș transparent, ca într-o nacelă a suferinței, figura lui

Michael Caine și beția drogului, suferința topită în eter, livada însoțită, o pădure, o apă, o trusă medicală, un cinematograf în aer liber... O distribuție inspirată, condusă de un regizor (suedez) căruia nu-i e frică de sentimentalism – Lasse Hallström: n. 1946, lansat pe orbita atenției internaționale prin *My Life as a Dog*, în 1985 (pentru amatorii de coincidențe: 1985 e și anul în care s-a lansat romanul "The Cider House Rules").

Regizorul acestui film plin de căldură și de umor, dar hălăduind, mereu, prin preajma morții, spunea că "simte familiar" stilul lui John Irving, cu amestecul lui de comic și dramatic, de patos și bizarerie. Este chiar stilul filmului. Cum spunea Michael Caine: "Îmi plac poveștile care nu pot fi captate într-un singur gen, ci captează, ele, mai multe genuri".

La Veneția, acest film care avea să încaseze două Oscaruri (pentru scenariu-adaptare și actor în rol secundar) a lăsat juriul complet indiferent; filmul a fost perceput ca dickensian, prea dickensian, și ușor atins de desuetudine. O dulce desuetudine e, într-adevăr, punctul vulnerabil al filmului. Dar poate tot ea îi furnizează, la urma urmelor, și farmecul. De (re)văzut.

DANS

La început a fost ritmul

TREI instituții, Ministerul Culturii din România, Consiliul Indian pentru Relații Culturale și UNITER-ul au conlucrat pentru a putea oferi publicului românesc ocazia de-a urmări, din nou, un spectacol de dans clasic indian. În ultimele două decenii am avut de mai multe ori prilejul să vedem recitale oferite de dansatoarele indiene, acornpaniate de formații instrumental-vocale tradiționale, în două dintre stilurile clasice ale Indiei, *Bharatanatyam* și *Kathak*. În acest din urmă stil a evoluat și dansatoarea Pragati Sood, pe scena Teatrului de Operetă din București, ulterior și la Râmnicul Vâlcea și Sibiu.

Stilul *Kathak*, propriu nordului și nord-vestului Indiei își are rădăcinile în arta rapsozilor nomazi "kathaks", adică povestitori, care interpretau povești, "kathas" din mitologia hindusă, în piețele satelor sau în curțile templelor. Forma cea mai veche, legată de templu, s-a născut în perioada premedievală, în strînsă legătură cu literatura,

sculptura și pictura indiană, iar o altă direcție, mai nouă, a apărut în secolele doisprezece-treisprezece, la curtea împăraților Maguli.

Pragati Sood și-a început recitalul cu o invocare a zeului Shiva, care să binecuvînteze atît pe artiștii de pe scenă cît și publicul din sală. A continuat cu dansuri care să evidențieze calitățile tehnice ale acestui gen, ritmurile extraordinare, cântate de Naushad Ahmed la tabla, de Fateh Ali la sarongl, de Imran Khan vocal, de Abhimanay Lal la pakhawaj și interpretate de dansatoare, care dialoga ritmic cu instrumentiștii.

Ceea ce impresionează, între altele, în stilul lui *Kathak*, ca și în cazul celorlalte stiluri de dans clasic indian, este capacitatea dansatorilor de a-și stăpîni fiecare parte a trupului, pentru a obține un control perfect asupra ei, independent de mișcările celorlalte părți ale corpului, toate gesturile și expresiile faciale fiind minuțios codificate. O astfel de măiestrie se obține sub îndrumarea unui guru, în ani îndelungați de studii, în cazul dansatoarei Pragati Sood, pe parcursul a doisprezece ani.

În toate stilurile de dans indian, poza sau stanța are o mare importanță. În *Kathak* ea nu se construiește însă

lent, ci aproape brusc la finalul unei secvențe de dans sau a unor turații numeroase și rapide, iar ritmurile bătute de tălpile picioarelor și amplificate de clopoței legați de glezne sunt atît de bogate și variate în sonorități încît pot constitui ele singure muzica unei bune părți a spectacolului. Văzînd-o pe Pragati Sood, și în același timp ascultînd-o, ne-am amintit de parafraza lui Serge Lifar, după începutul Evangheliei de la Matei: "La început a fost Ritmul și Ritmul era Dans... și fără el nimic nu a fost".

Dar dansatoarea indiană în stil *Kathak* ne-a făcut și un dar anume, pe care coregrafii români nu s-au gândit să ni-l facă în acest an aniversar Eminescu: a interpretat, în maniera narativă specifică acestui stil, poezia lui Eminescu închinată zeului indic *Kamadeva*, "Fiul cerului albastru/ Și-al iluziei deșarte", construind astfel o nouă punte între cultura română și cea indiană.

Liana Tugearu

TELE-

COMANDO

Ce mai dă românul (II)

ÎN TIMP ce degetul mijlociu al lui Dan Pavel, poziționat, ca în gestul suav al binecuvântării cristice, în unghi drept față de celelalte, își trimite mesajul lui de iubire și de tandrețe direct către muianul cast al majurului Buricel, același mesaj îl lansa ministrul de Externe al României, din valurile Dunării, pe toate posturile naționale și pe câteva mari canale internaționale, către președintele Miloșevici. Prima concluzie care se poate trage de aici privește, pe de o parte, diferența de anvergură, pînă și în aceste momente erotico-punitivă, dintre practica politică și analiza, mai mult sau mai puțin politică și ea. Dacă analistul Dan Pavel își selectează țintele din rîndul mărunților subofițeri (nici măcar șansa de a măscări un comandant de circă n-a avut-o, întrucît respectivul era tocmai plecat în concediu), un politician ca Petre Roman, avînd și calitatea oficială de șef al diplomației românești, vestește public și penetrează simbolic însuși blindajul dictatorial în care s-a învelit cel mai demn reprezentant contemporan al Evului Mediu european. Însă faptul se cheamă tot protest și în primul, și în al doilea caz. Numai că față de protestul analistului, care este din lumea aceasta, terestru și diurn, adică pur și simplu banal, însușit aproape genetic de către limbajul gestual cel mai previzibil, iar faptele pe care le sancționează sînt și ele pe măsură, cum ar fi un claxon indecent sau o căutură pe sub chipiu mai autoritară decît poate suporta, în aburul dimineții, o persoană publică, protestul ministrului atinge cote amețitoare. Ca țintă, ca mediu, ca morală și ca limbaj, el adușmeacă puritatea principiului, are contururi geopolitice, reafirmă imperative economice de o mare actualitate și transmite, în valuri tremurătoare, un fior grav, cu inefabile sonorități metafizice. Iată, pentru o mai bună înțelegere, o paralelă simplă și pe înțelesul oricui: murmurînd vorbe grele, Dan Pavel s-a lăsat absorbit de spiritul pietei Crîngași, înofînd kilometri buni în apele Dunării, Petre Roman s-a rein-

tegrat lumii acvatice originare; Dan Pavel nu și-a mișcat decît mîna, de la încheitura palmei, și a pus oarecum într-o situație privilegiată doar degetul mijlociu, Petre Roman și-a pus la treabă, ca să zic așa, întregul organism, și-a încordat, ca pe o strună de contrabas, toată musculatură și a imprimat respirației înseși un ritm special, de simptom al unui act întemeietor; Dan Pavel, deși îmbrăcat, a sugerat o acțiune care ar cere mai degrabă o nuditate fără echi-voc, Petre Roman, deși foarte aproape de ținuta adamică, oferind spre admirație o gambă frumos cabrată, o convingătoare vegetație pectoralo-ventrală și un slip echilibrat cromatic, de bună calitate și potrivit de încăpător, a trimis mai curînd către austeritatea unei ținute de cancelarie și către ceremonialul frigid al negocierii cu deznodămînt unic; Dan Pavel a vrut să facă ordine pe stradă și să tempereze un elen de sectorist, Petre Roman și-a propus să curețe cursul unui întreg fluviu și să reinstaureze democrația în cazanul balcanic. Iată, așadar, cît de cuprinzătoare este plaja generozității românești. Cum știe Românul să dea și cum face el acest lucru fără pic de meschinărie, dar și fără urmă de inhibiție. Cu martori sau fără, solitar sau alături de Martin Strel, posomorît sau narcisiac, gratuit sau electoral, el oferă, dăruiește, dă. Și asta indiferent dacă receptorul este muianul mustăcios și lipsit de eroism al sârmanului Buricel, sau cel încrunțat, imberb, inculpat de tribunalele internaționale și fortificat de o glorie neagră al temutului Miloșevici. (P.Ș.)

Corect

DIN cauza acestei rubrici, îmi propun să urmăresc emisiuni cu care, altfel, nu mi-aș pierde vremea. De exemplu, văzînd în ziare cum își face reclamă, pozînd aproape goală, din față și din spate, ca în cataloagele bor-

delurilor, prezentatoarea unei noi emisiuni de la Prima Tv, mi-am zis că ar fi un subiect. Cea care își "promova" feșele dezgolite mi s-a părut atît de vulgară, încît faptul că am uitat să mă uit duminică la emisiunea cu pricina e mai curînd o reacție inconștientă de protecție: m-am saturat ca acea parte a trupului pe care o exhibă Iulia Frațila să țină loc de cap. Goliciunea feminină de care abuzează posturile TV în lupta corp la corp pentru un indice de audiență convenabil nu e o idee prea bună (îmi închipui ce spun marile amatoare de telenovele, "Iartă-mă" și "Surprize...", mamele de familie deșălate de muncă și griji, despre nurlile provocatoare).

În schimb, animalele și copiii, fie binecuvîntați, sînt un ingredient cu efect sigur, și producătorii știu bine asta. Oamenilor le place la nebunie să se înduioșeze de faptele inocente, care eclipsează cu naturalețea și dragălașenia lor actori oricît de experimentați. De aceea probabil a și fost ales, pentru a prezenta emisiunea de limbă Corect de pe postul național, un băiețel, Cosmin Ionescu. Că o asemenea emisiune de îndreptare a greșelilor de exprimare e foarte necesară (chiar pentru moderatorii, prezentatorii și destui invitați ai TVR) e evident. Noua formulă adoptată e bună. Se fac anchete de stradă, de un haz involuntar enorm, cu privire la corectitudinea unor forme gramaticale sau la sensul unor cuvinte, apoi copilul citește pe prompter sau într-un cărtoi forma prescrisă de gramaticile normative sau sensul dat de dicționar. Partea "pe viu" e excelentă, deși destul de întristătoare în privința nivelului cultural al conaționaliilor. Băiețelul însă e antipatic prin nefiresc, cu o mimică și gesturi ce maimuțăresc oamenii mari de la catedră. Adică reacția telespectatorului e exact pe dos: oamenii din piață care pronunță în fel și chip grape-fruit și fac un plural fantezist sînt simpatici și te fac să rîzi, iar puștiul afectat de la care se află răspunsul corect - enervant. (A.B.)

Ce a înțeles Omulete?

DE CÂND Cristian Tabără se produce pe micul ecran numai seara, în noua sa calitate de Andreea Esca, diminețile PRO-TV-ului sînt la dispoziția unui tânăr ras în cap, pe numele său Marius Vintilă. Unii telespectatori glumeți l-au botezat, alintându-l, Omulete.

Omulete este mereu vesel și debordează de certitudine. Râde din orice și orice i se spune răspunde liniștitor: am înțeles! Deunăzi, se întreținea cu o grațioasă domnișoară, Simona, despre revista "Super", pe care aceasta o reprezenta. -Spune ce mai cuprinde revista, o îndemna Omulete pe Simona, telespectatorii sînt doritori să afle. -Pai, cuprinde multe lucruri, veni răspunsul, de pildă discutăm problema sexului oral. -Aha, și care e problema? -Pai, discutăm dacă e normal, dacă e moral... -Am înțeles, rostește cu obișnuitu-i aplomb Omulete și trece la alt subiect. Ce-o fi înțeles totuși? (G.D.)

OCHEAN

de Paul Miron

Moise crește văzînd cu ochii

DESPĂRTINDU-SE seara, Cel de Sus promise lui Moise că a doua zi vor continua discuția. Dar această "a doua zi" n-a mai venit. După micul dejun trebui să se îmbrace în costumul său de vîntor. Mergeau la o plimbare mai lungă prin dumbăvile rîului: "Iubitul meu, Moise, ești de acord cu mine că nu toți oamenii vizitați sînt la fel. Și tu ești altfel decît ei. Ce observ? Ești nemulțumit?" Moise se scutură: "Vai de mine! Cum aș putea gîndi așa ceva? Slăbiciunea mea provine din obligația care o am față de o tînără fată. Mai pot eu să mă însor?" - "Eu v-am făcut după chipul și asemănarea mea și nu-mi pare rău. Aceeași treaptă de simțăminte, de multe ori nebaneuite, ne leagă de sute de ani. Dar tu vei ieși din gloatele de rînd și vei urca îmbogățindu-te cu înțelepciune. Oamenii s-au înmulțit peste măsură. Încep să se deosebească între ei, ceea ce eu n-am vrut." Moise prinsese curaj spre bucuria bătrînului. "În privința poporului ales umblă zvonuri că mai multe popoare își revendică dreptul primului ales. Și de ce să fie un popor mai slăvit și mai tare decît altul?" - "Iată dovada că nu-s la fel. Descoperindu-se semenii, oamenii cad în ispită. Tu vei fi mîna mea dreaptă, paloșul care va tăia orice neascultare. Nu-ți făgăduiesc palate împărătești, ci, după cum ți-am mai spus, suferință, războaie și urgii. Singura ta bucurie va fi faptul că îmi slujești mie."

În mijlocul tîrgului, la capătul podului, două moșildete înfocate în haine de iarnă, întindeau mîna la trecători, cerșind. De aproape recunoștea un bătrîn cu barbă albă ca penele unui porumbel, lîngă el, un vlăjgan de bărbat, care cînta atît de măiestrit, că se strînsese locuitori din toate părțile tîrgului, chiar și din mahalalele cele mai depărtate, după cum îi puteai recunoaște cu ușurință după portul lor. Ca într-o cîntare tristă, vocea gingașă a tînarului, repeta facerea unui calic, cel ce însoțește totdeauna Adevărul întruchipat. Mie mi-a arătat dușmănie; mi-a dat brînci în noroi și am ajuns să fiu văzut la fel ca străinul care în piața slobozeniei sucește mințile tuturor.

"Către tine strig, Doamne,

îndură-te!

Răspunde-mi nenorocului meu,
Numai pe tine te chem,

stăpînul meu,

De treci pe lîngă mine, mă ridic
În vîrfurile picioarelor.

Dar nu mă vezi.

Înalță-mă, Doamne, deasupra
vîntului,

Așează-mă călare pe el.

Dar nu mă nimici cu iureșul
Furtunii tale.

Harpa mea a ajuns organul

tînguirii,

Fluierul meu este glasul femeilor
de la mormînt."

(Iov XXX)

Deși îl auzeau toți, nimeni nu descoperi taina vorbelor melodioase.

Ajunși acasă, răsturnară săculețele cu banii căpătați, au împărțit grămada în două și fiecare și-a luat partea sa.

POLIROM

NOUȚĂȚI
septembrie 2000

François Furet (coordonator)

Omul romantic

Jean-Paul Sartre

Existență și adevăr

François Furet

Revoluția în dezbatere

Bernard Wasserstein

**Dispariția diasporei
Evreii din Europa începînd cu 1945**

În pregătire:

Jacques Delors

Comoara lăuntrică. Raportul către UNESCO al Comisiei
Internaționale pentru Educație în secolul XXI

Vladimir Tismăneanu

Încet, spre Europa. Convorbiri cu Mircea MihăieșComenzi la: CP 266, 6600, Iași, Tel. & Fax: (032)214100; (032)214111; (032)217440
București, Bd. I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, Tel.: (01)3138978

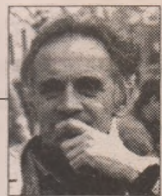
Timișoara, Tel.: 092/548785

E-mail: polirom@mail.dntis.ro

CARTEA
STRĂINĂ

prezentată de
**Andreea
Deciu**

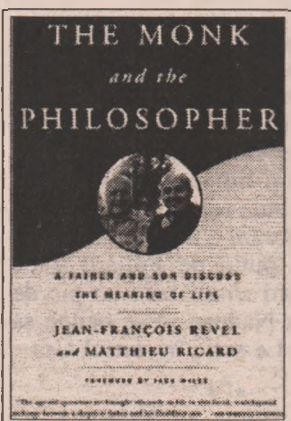

PORNIND
DE LA VALÉRY

de Livius
Ciocârlie

Filozofia din tată-n fiu

JEAN-FRANÇOIS REVEL e prea cunoscut ca să mai necesite prezentări: cititorul roman își va aminti, cu siguranță, volumul publicat pe la jumătatea ultimului deceniu de Editura Humanitas, *Cunoașterea inutilă*. Matthieu Ricard este fiul lui Revel, deși numele nu trădează legătura de rudenie. Născut în 1946, format într-un mediu intelectual și artistic (ca fiu al unei pictorițe) ultrarafinat

Jean-François Revel, Matthieu Ricard — *The Philosopher and the Monk*, Schocken Books, New York 2000, 351 pag.

și sofisticat, Ricard a studiat biologie moleculară, obținând un doctorat în domeniu din partea unei comisii entuziasmante conduse de însuși François Jacob, câștigătorul premiului Nobel pentru biologie. După câțiva ani de cercetare alături de somități precum Jacob ori Jacques Monod, Ricard a abandonat profesia de biolog, spre stupefarea familiei, a mentorilor și prietenilor săi, alegând în schimb să plece în Tibet, unde își petrece și astăzi cea mai mare parte a timpului în tovărășia altor călugări tibetani. Din 1979 Ricard însuși este călugăr tibetan.

La sugestia unor editori cu fler, Revel și Ricard au încredințat tiparului o carte de conversații intitulată sugestiv *Filozoful și călugărul*. Cartea invită mai multe lecturi, fiindcă este interesantă la mai multe niveluri. În primul rând este un remarcabil studiu în comparativism filozofic. Apoi, cititorilor fideli ai lui Revel, *Filozoful și călugărul* le pune la dispoziție mini-legeri pe diverse teme, toate punându-i în valoare autorului forța de sinteză, ingeniozitatea raționa-

mentelor, dibăcia argumentativă și, în principiu, o anumită energie retorică greu de specificat. Revel e un conviv în sensul antic al termenului. Angajat, pătimaș, și totuși elegant detașat, cu toate că interlocutorul este propriul său fiu. Nici intimism, nici neutralitate, ci o amiabilitate sinceră, convingătoare — iată tonul conversației între cei doi. Cartea poate fi citită și ca debut filozofic al lui Matthieu Ricard, care deși a investit ani în cercetarea biologică și în traducerea unor texte budiste fundamentale în engleză și franceză, nu e cunoscut ca gânditor original. S-ar putea susține că el nici nu este un gânditor original, măcar în măsura în care budismul nu prosperă din originalitate. Provocat cu mult tact de Revel, incurajat și tachinat în egală măsură, Ricard izbuteste să elaboreze o doctrină miniaturală a budismului pe-nțelegerea unui om obișnuit. Tocmai aici apare aspectul interesant al alcătuirii cărții: tipul de cititor implicit pe care îl au în vedere cei doi. Revel pare să se adreseze unui lector cu apetit pentru filozofie, dar și cu oarece pricepere, pe cind fiul său mizează pe un auditoriu "laic". Dar departe de a dezchilibra structura conversației, această distincție retorică are mai degrabă un efect dinamizator, intensificator. Ea funcționează, totodată, ca subtil argument în favoarea budismului, din motive destul de evidente dacă ținem cont de faptul că Ricard pledează pentru efectul benefic al budismului ca mod de viață.

Dialogul este un gen filozofic cu veche tradiție, dar cartea aceasta îi scoate la iveală, cu o prospețime neașteptată, virtuțile: între cei doi, tată și fiu, se desfășoară nestingherit o discuție care pornește de la simple constatări privind viața de zi cu zi, sfârșind, după sinuoase volute stilistice și argumentative, cu reflecții grave despre rostul omului pe pământ, identitatea personală, credința în Dumnezeu, fericire și suferință, moralitate și știință. Pe de altă parte, Revel nu face un secret din dezamăgirea provocată, cu ani în urmă, de hotărârea fiului său, care promitea să devină un

eminent om de știință, de a părăsi Occidentul pentru a deveni practic altcineva în îndepărtatul și (pe atunci încă) misteriosul Tibet. Ceea ce nu înseamnă că, așa cum au insinuat unele publicații franceze, ar fi existat o ruptură între cei doi. Nici măcar o vremelnică înstrăinare, ne asigură filozoful. Mai curînd o nedumerire, chiar una gravă, din categoria acelor mirări-tulburări pe care le resimțim cînd ne vine greu să-i înțelegem apropiați nouă, într-atît de apropiați încît, fără să ne dăm măcar seama, viețile lor ne erau intim familiare, ca proiect și potențialitate de care ne simțim direct responsabili. E de presupus că Revel și Ricard au avut numeroase prilejuri de a-și lămuri cele întimplate, pe parcursul anilor scurși de la plecarea fiului în Tibet, unde de altfel tatăl l-a vizitat în câteva rînduri. E tot atît de limpede, însă, că această carte reprezintă un apogeu al încercării de înțelegere și re-apropiere între două ființe pe care, iertat să-mi fie patetismul exprimării, le despart secole de gândire și civilizație deși le apropie o legătură de sînge. Răzbate, deseori în volum, un fel de efort, de partea lui Revel, de a vedea lumea prin ochii fiului său nu pentru că l-ar interesa cu adevărat să capete o nouă perspectivă, ci mai degrabă din dorința de a-și regăsi astfel locul în imediata apropiere a lui Ricard. Merg chiar mai departe și afirm că Revel nu pare a avea afinități personale cu budismul; atitudinea lui față de filozofia și religia Estului e mai curînd condescendentă de cele mai multe ori. La fiecare expunere pe care o face fiul, concluzia tatălui este invariabil fie respingerea doctrinei, fie asimilarea ei prin analogie cu o tendință a gândirii occidentale. Ricard, la rîndul lui, își ascunde nu totdeauna dibăce dezamăgirea față de știința și filozofia occidentală. La întrebarea tatălui, dacă transformarea sa a fost provocată de un sentiment de insatisfacție față de gândirea lumii în care a fost crescut, răspunsul fiului este ambiguu. Ca om de știință, mai ales ca biolog într-o epocă de spectaculoase succese

Descartes

Comentând faimosul "Cogito, ergo sum" cartezian, Valéry pornește de foarte jos, aproape trivial (e destul să miști un deget ca să dovedești că există, deci n-ar fi necesară atîta filozofare), ca să ajungă la o observație neașteptată și de reținut. Descartes, spune el, este primul filozof care vorbește în nume propriu și o face, altfel decît se crede, cu mult talent și cu un timbru personal (cf. I, 825-827).

Îmi amintesc, în treacăt, că prima lucrare pe care am condus-o, a unei studente cu minte foarte vie și care — după ce a scris o teză de doctorat despre Valéry — face astăzi o spornică navetă între Deutsche Welle și "România literară", era intitulată *Descartes, ca scriitor*. Nu m-a prea convins. Îmi spun și astăzi că filozofii în nume propriu, ai propriilor obsesii, un Kierkegaard, un Nietzsche, nu l-au avut ca patron pe Descartes ci, mult mai probabil, pe Sfântul Augustin (Platon, mare scriitor, vorbește în numele lui... Socrate). Mă simt tentat să-l adaug și pe Pascal (nu și pe Montaigne, de-a binelea scriitorul acesta), deși Pascal nu spune eu. Există însă la el un freamăt care e al ființei proprii, înainte de a fi acela al unui apologet. De altfel, o confirmă îmbătătoarele cuvinte găsite, după moarte, asupra lui: "Certitudine. Certitudine. Sentiment. Joie. Paix... Joie, joie, joie, pleurs de joie... Renonciation totale et douce". Le scrisese de la "cam zece și jumătate seara pînă cam la douăsprezece și jumătate", ca un autor de jurnal.

Poate dintr-o prejudecată, percep la Descartes, și la "cartezieni" în general, începînd cu Aristotel, numai gândirea însăși, în exercițiul ei. Chiar și Valéry echivalează "conștiința sinelui" la Descartes cu "conștiința pătrunzătoare a operațiilor gândirii lui" (I, 838).

În ceea ce privește sunetul vocii, singura dată cînd am avut ocazia să-l ascult pe Noica ne-a povestit despre proba la care-l supuse Enescu pe Menuhin ce-i fusese propus ca elev. După cîteva măsuri ale copilului, a spus da. Era edificat. La fel, zicea Noica, îmi ajung douăzeci de rînduri dintr-o carte ca să știu dacă am de-a face cu un filozof. Există un ton, spunea el.

Chestiunea pare tranșată: tonul lui Menuhin era acela al unui artist. Cred, însă, că e vorba numai de o analogie. Noica avea în vedere "tonul" gândirii

nu pe acela al ființei intime a oricărui filozof. Valéry susține altceva: îi place cînd filozoful spune eu, ca un autobiograf. Îi place "sunetul vocii lui".

(Ca să fiu drept, îmi place și mie să mi-l inchipui pe autorul *Discursului metodei* scriindu-și-l undeva, la gura sobei, într-o cameră altcum umedă și rece din orașul unde se retrăsese, olandez — și povestind.)

Nici nu e cuminte să rupi gândirea de voce: "În opt zile, am vorbit de douăzeci de ori înainte de a gândi" (I, 950). De unde se vede cum poți să spui adevărul avînd aerul că glumești. Că nu gîndea e ultimul lucru pe care l-ai crede despre Valéry. Gîndea aproape tot timpul. Și totuși, ajunsese ca în scurtele vacanțe ale gândirii să vorbească de nenumărate ori. Devenit emblemă vie a gândirii, se găsea într-un talk show quasi permanent. Aceasta, poate, și pentru că deși a enunțat o sumedenie de idei memorabile, el nu avea ceva anume de spus. O și mărturisește: "Libertatea mea este aceea (...) de a nu avea o idee care să le comande și să le determine pe toate celelalte" (II, 746). Valéry intrupa gîndirea în spațiul francez, așa cum Einstein — după ce încetase să producă mari idei — a întrupat-o pe întregul glob.

Nu sunt obrăznicii. A gîndi o dată, sau de două ori este deja mult. În sensul tare al cuvîntului, gîndim foarte puțin. De obicei, propagăm idei. Valéry: "Libertatea mea constă în faptul că nu știu de unde-mi vin ideile" (*ibid.*). A gîndi, în sensul tare, înseamnă a avea o idee a cărei origine absolută este capul tău. În felul acesta, mai nici unul nu gîndim.

Din nou despre Descartes: "...își interzicea să dorească; voia să se convingă că numai gîndurile sunt în puterea lui" (I, 823). Acel vrea să se convingă salvează situația. Altfel, frazele ar fi contradictorii. Dacă nu-ți stăpînești decît gîndurile, cum ți-ai putea interzice să dorești? Pe de altă parte, a-ți interzice să dorești n-are nici un sens. Poți să nu dai urmare dorinței, sau poți, prin diferite tehnici de asceză, s-o slăbești. Mai mult, nu. Se știe de cînd lumea: nimic nu dorim mai mult decît ce ne este interzis.

Și încă ceva: dacă Descartes a reușit cumva să se debaraseze de dorință, atunci chiar că n-a fost scriitor, oricît de des ar fi spus EU.

în acest domeniu, Ricard a avut prilejul să înțeleagă mai multe despre viață, univers și fapătura umană decît cei mai mulți dintre noi. Totuși, știința nu i-a oferit, se pare, decît un uluitor patos al descoperirii, fără să-i aducă însă cunoașterea. Convertirea la budism a reprezentat pentru el puțința de a face pasul imediat următor, de a ajunge de la noutate la semnificație. În vreme ce pentru el știința se limita la dezvăluirea unor detalii dispartate, budismul în-

seamnă promisiunea unei revelații a întregului, a unui sens ascuns și cuprinzător aflat la temelii tuturor lucrurilor.

Cu riscul de a părea că ignor componenta propriu-zis privitoare la budism din discuția lui Revel cu Ricard, cred că volumul e interesant mai ales în măsura în care ne reamintește cu o forță de netăgăduit în ce măsură știința și filozofia occidentală ne-au înșelat așteptările. Concluzia filozofului la această discuție

este că budismul, deși neconvîngător în plan metafizic, reprezintă sub aspect pragmatic și etic o alternativă demnă de luat în seamă la filozofia așa cum o cunoaștem noi în Occident. Revel și-ar dori o revitalizare etică a filozofiei, o redescoperire a misiunii ei originare, aceea de a ajuta ființa omenească să se înțeleagă mai bine pe sine însăși, pe ceilalți și lumea în care trăim.

AM EXTRAS din volumul de memorii al lui Maurice Nadeau, *Grâces leur soient rendues* (care urmează să fie publicat în limba română la Editura EST, cu titlul *Să fie binecuvântați*) un fragment din capitolul dedicat prozatorului polonez Witold Gombrowicz. Este un capitol cu totul special: memorialistul dispune din pagină pentru a face loc unui colaj documentar care vorbește de la sine: fragmente din jurnalul lui Gombrowicz și din scrisorile sale către Nadeau, primul său editor în Franța. Din această selecție se conturează un adevărat micro-roman pasionant al relației scriitor-editor. Un scriitor estic care vrea cu orice preț să cucerească lumea vestică și un editor francez care îl admiră enorm, dar îl descoperă în tot omenescul său dezamăgitor: un bărbat calculat, rece, ambițios, trufaș, uneori meschin, alteori mincinos, dar ascunzând acel miez fragil, inocent și vulnerabil de creator formidabil.

Gombrowicz și-a petrecut o bună parte din timp vorbind despre el însuși. În cele trei volume ale Jurnalului, în Amintiri din Polonia, în Convorbiri cu Dominique de Roux (scrise în întregime de el) în diverse prefete la romanele și piesele lui și, bineînțeles, în corespondență.

Un Jurnal este oare "sincer"? Ce înseamnă "sinceritate" în literatură? Acestea sunt întrebările pe care și le pune în Convorbiri. Le răspunde în felul următor: "Nu mă arăt așa cum sunt, ci așa cum vreau să fiu". Avertisment salutar.

I se întâmpla totuși să-și vorbească lui însuși, în secretul conștiinței sale, fără teama de a fi citit de alții, dovedind acea luciditate pe care o avea la un nivel eminent. Aici, nici o nevoie de a face paradă, de a se da în spectacol. Din caietul pe care îl ținea astfel numai pentru uz propriu, am extras pasajele care refac, lacunar dar semnificativ, istoria raporturilor sale cu editorul parizian. E ușor de înțeles că pe acesta îl interesează în cel mai înalt grad.

Buenos Aires, noiembrie '56

Jelenski mă anunță că i-a dat *Ferdydurke* unui director de colecție, la Julliard. În traducerea lui Brone, făcută aici. Jelenski, pe care nu-l cunosc - îmi scrie că mi-a citit cărțile în limba noastră comună și că mă admiră de mult timp - nu știe că *Ferdydurke* a fost deja prezentat la Julliard acum doi ani și că a fost refuzat. E inutil să-i spun asta. Între timp lucrurile s-ar fi putut schimba la snobiiăștia parizieni. Acest tânăr responsabil de colecție e tentat, se pare, de avangarda! Probabil vreun "provincial" care vrea să facă impresie. *Ferdydurke* e suficient de provocator ca să-i placă. O să vedem.

Decembrie

Nici o veste de la Jelenski. Semn prost. Aflu că acest tânăr polonez, fixat de mult la Paris, lucrează la Congresul pentru libertatea culturii, că e bine plasat acolo, că are un prieten de limbă germană din Elveția care e plin de intenții bune la adresa mea.

Cu o traducere germană și una franceză mi-aș deschide porțile Europei. Frumoasă revanșă asupra scumpilor mei compatrioți. La Varșovia *Ferdydurke* a fost pus la index, ca și mine, "dușman al poporului" (în timp ce adevăratul comunist sunt eu). Gomulka nu va face nimic mai bun decât predecesorii lui. Același "călcâi de fier". Tinerii? Ar trebui ca tinerii să mă poată citi. Dacă sunt împiedicați s-o facă, cum să-și dea seama că scriu pentru ei, că tinerii sunt cei pe care îi exalt, că ei sunt adevăratul meu public? De acidul capabil de a distruge formele pietrificate ale regimului, ale monolitismului birocratic, trebuie să se ferească acolo ca de ciună. Ah! dacă Parisul...

Dar Parisul întârzie să răspundă.

Witold

Noiembrie

Nadeau publică un extras din *Ferdydurke* la el în revistă. Îi mulțumesc, dar "chapeau"-ul său nu-mi place. Nu vreau să fiu tras spre politic:

"Dacă Ferdydurke joacă azi în Polonia un anumit rol în lupta pentru libertatea spiritului, asta se datorează tocmai faptului că nu e supusă politicii sau mai degrabă că nu ascultă decât de o singură politică: a mea, politica proprie unui individ față de toată această lume. Asta să-i între bine în cap lui Nadeau!

Abia îi scrisesem lui Nadeau că am primit exemplarele din *Ferdydurke*. În sfârșit! Acum trebuie să fie tradus *Jurnalul*. Nici asta n-o să fie deloc o treabă ușoară.

12 mai 1959

De șase luni de când a apărut *Ferdydurke* nici un articol în presa pariziană. E absurd! Ce-or face-acolo? În timp ce nemții sunt interesați de ea. Am semnat de curând un contract cu Neske. În Italia, Einaudi e gata să mă publice. Le trebuia ediția franceză ca să se hotărască. Acum e treabă terminată. O să-i zgâlțâi puțin pe Julliard și pe Nadeau. Julliard să-mi facă un pic de publicitate, iar Nadeau să se ocupe să apară articole. Le scriu în sensul ăsta.

23 mai

N. îmi scrie că premiul pentru cea mai bună carte străină pe care-l spera pentru F. i-a fost dat lui Lawrence Durrell. *"N-am primit, toată viața, nici un premiu. Acest eșec este cu adevărat trist"*. Dar *Jurnalul*? Pentru mine lucrul cel mai important dintre toate. D-na A. a început să-l traducă. N. îmi spune că nu e bună. Îl las să găsească alt traducător, dar să se grăbească! *"Cum știți deja, mi se pare cu adevărat necesar ca Jurnalul să apară imediat după Ferdydurke și sunt sigur că asta va consolida mult situația mea în Franța. Aș vrea mult să poată apărea înainte de sfârșitul anului..."*

Martie 1960

Traducerea *Jurnalului* bate în continuare pasul pe loc. Iar Lissowski, care nu se grăbește să traducă *Pornografia! La Varșovia se spune că "este cartea mea cea mai bună, o lovitură, descoperirea unei noi realități. Câțiva scriitori mi-au scris că este, fără îndoială, o "carte mare" care poate avea mulți cititori în Franța și în străinătate... Ar fi păcat, dragă Nadeau, ca Pornografia să fie aruncată în luptă când Ferdydurke va fi fost deja uitată"*. Îi scriu și lui Julliard: *"Jelenski spune că e cartea cea mai scandaluoasă din toată literatura poloneză. Roman clasic, mai ușor de citit decât Ferdydurke. Știi că Ferdydurke se vinde prost. Tocmai de aceea trebuie lansate alte ediții. Nu sunt un scriitor mai dificil decât mulți alți scriitori moderni. Sunt mai amuzant. Singurul lucru care-mi lipsește e de a fi cunoscut. De aceea trebuie insistat, trebuie publicată Pornografia imediat după Jurnal"*.

Iunie '60

Julliard îmi scrie că în ciuda insuc-

Crăciun

Vești triste, primite ieri, *Ferdydurke* nu apare deocamdată la Julliard. Cum ar fi putut fi altfel? Și-au consultat arhivele. Tânărul director de colecție, un anume Nadeau, s-a bătut, se pare, îi place *Ferdydurke*, voia să-l publice, dar a avut de-a face cu un comitet de lectură prezidat de vechiul său dușman, un anume Le Grix, fost director al unei reviste reacționare. "Inclasabil", a spus Le Grix, sunt perfect de-acord, "fără calități deosebite", aici chiar că întrece măsura, și, oricum, "nevandabil". Sigur, nu seamănă deloc cu ciurcurile care-i plac lui. Un vin prea îmbătător pentru acești mărunți maestri parizieni. Se tem să nu li se suie la cap. Polonez, iată defectul meu, și pe deasupra necunoscut. Vreau să spun necunoscut la Paris.

Ce-o să facă Jelenski?

Martie 1957

La Julliard, Nadeau a revenit cu propunerea. De data asta traducerea lui Brone e cea care nu e considerată bună. Jelenski se ocupă cu revizuirea ei. Îmi scrie că ar trebui să apucăm problema dintr-un alt capăt. Dacă Bondy, prietenul lui elvețian ar reuși să publice în *Preuves*, unde are acces, un text al meu cu prezentare și comentarii, asta ar putea ajuta editarea. S-o facă. Timpul presează. Se pare că în Polonia sunt citit pe-ascuns. Cel puțin, o veste bună. Dar totul trebuie să pornească din Paris.

Toamna

Numărul din *Preuves* a apărut cu nuvela mea și un comentariu entuziast al lui François Bondy. Asta ar trebui să ușureze lucrurile pentru editare.

Februarie 1958

Nadeau a câștigat. Julliard, excedat de rezistența lui Le Grix și de încăpățânarea lui Nadeau, ar fi tranșat până la urmă așa: "Din moment ce asta îi face plăcere lui Nadeau, să-l publicăm!" Ca și cum, în privința vânzării, nu se aștepta la minuni.

Primesc contractul. Îi răspund pe loc lui Julliard, în franceza mea nu tocmai corectă. Culmea: vor să-mi plătească și cheltuielile de traducere!

"Je suis très heureux que Ferdydurke sera publié par vous; et je vous remercie aussi de bien vouloir me rembourser les frais de traduction (qui sont de 5 mil piastres arg.). Vous me demandez au sujet de versement d'avance sur mes droits d'auteur. Oui, cela m'intéresse beaucoup".

¹⁾ *"Sunt foarte fericit că Ferdydurke va fi publicat de dumneavoastră, și vă mulțumesc de asemenea că doriți să-mi rambursați cheltuielile de traducere (care sunt de 5 mii piaștri argent.). Mă întrebați despre plata unui avans din drepturile mele de autor. Da, mă interesează mult"*. Am reprodus acest prim fragment în original pentru a da idee cititorului despre franceza în care scria Gombrowicz. Din motive de spațiu următoarele citate din corespondență vor fi direct traduse în limba română. (n. tr.)

Julliard crede că *Ferdydurke* nu e pentru marele public. Ce știe el? Îl liniștesc: *"Știi că această carte poate ajunge în Franța la ceva mai mult decât un succes de stimă. Cu condiția să nu apară cu economie prea mare de mijloace, iar cartea să fie lansată așa cum dumneavoastră, fără îndoială, știți s-o faceți"*. Și fiind în acest punct, îi anunț *Jurnalul*: *"Acest Jurnal are o repercusiune care mi-a depășit toate așteptările și nu numai în elită - presupun așadar că aceste două cărți vor putea să mă facă cunoscut în Franța"*. Vrea să dispună de drepturi "în toate limbile și în toate țările". Stop. Numai pentru franceză. Parisul este fortăreața mea, dar numai la plecare. Dacă Bondy se ocupă de nemți... Și mă mai bazez pe englezi, pe americani... Traducerea spaniolă e gata. Toți prietenii mei de-aici s-au ocupat de ea, în frunte cu Virgilio Pinera.

Iulie

Julliard nu vrea să-mi plătească cheltuielile de traducere decât dacă accept o diminuare a drepturilor mele de autor. Câtă meschinărie! Între timp, treaba trenează: au trecut patru luni. Bine, mă dau bătut: *"Văd că afacerea noastră nu merge și, cum pentru mine timpul e un factor important, accept contractul așa cum îl propuneți... vedeți, domnule, că nu fac greutăți. În schimb, sper ca apariția cărții să nu mai întârzie prea mult. După cum știți, mai trebuie revizuită traducerea, lucru pe care a vrut să îl ia asupra sa Dl Nadeau personal."*

Octombrie

Editoriiăștia nu fac decât cum îi taie capul. Dispun de autori ca și cum li s-ar considera "superiori". Îi scrisesem lui Nadeau că nu vreau prefața la *Ferdydurke*. Iar el i-a cerut una lui Jelenski. Mă văd obligat să mă opun. E vorba de onoarea mea de artist. Am să încerc să-l fac să înțeleagă: *"Sunt foarte prieten cu Jelenski, știu cât îi datorez și, pe de altă parte, recunosc că prefața lui e foarte reușită în felul ei. Dar Ferdydurke trebuie să apară fără prefață"*. Nadeau îmi spune că e nevoie să fiu prezentat, că lumea nu mă știe, că pentru parizieni sunt un necunoscut. Ei bine! Vor învăța să mă cunoască. Refuz să fiu dădăcit. Trebuie să-i pun oare punctele pe i? *"O prefață nu este în stilul cărții, a unei cărți care caută «suveranitatea», care vrea să se sustragă judecății, care (în partea ei discursivă) se comentează ea însăși, care e agresivă și bătaioasă față de cititor. O asemenea carte nu poate apărea ca un «roman» scris «pentru» cititori. O prefață, chiar și cea mai bună, e întotdeauna ceva convențional... iar Ferdydurke e împotriva convenției... Nu caut, în Franța, un succes oarecare: caut un anume succes, nu un altul"*. Mă tem că N. n-a înțeles că F. nu e o carte ca oricare alta, că e la o mie de leghe deasupra tuturor acelor mici producții de "avangardă".

Gombrowicz

cesului cu *Ferdydurke*, ține să mă păstreze. Îi mulțumesc că vrea să mă ajute "în acest început dificil. E o decizie generoasă din partea dumneavoastră; dar aceasta dovedește și că aveți încredere în mine și, cum îmi închipui că aveți «nas» în asemenea treburi, mai bun decât mulți critici, asta îmi face o plăcere deosebită".

Vrea să publice *Pornografia* înainte de *Jurnal*. Bine! "E un roman mai accesibil decât *Ferdydurke* și cu sex appeal (din moment ce e erotic), dar totodată un roman serios, iar Jelenski, Lissowski și alți polonezi care au citit manuscrisul îl consideră de talia lui *Ferdydurke*. Dl Nadeau mi-a scris recent că *Lissowski*, un excelent traducător, a acceptat oferta. Problema aceasta a fost deci rezolvată cu bine, mai repede decât îmi închipuiam... Dl Nadeau mă anunță de asemenea că îmi veți trimite zilele acestea contractul pentru *Pornografia*. Sunt încântat de această veste și declar că sunt dispus să semnez contractul fără a-i discuta condițiile, din moment ce un contract cu dumneavoastră are pentru mine o altă valoare decât celelalte contracte".

Îi cer totuși o cotă parte mai ridicată decât pentru *Ferdydurke*, ca aceea a lui Yankis și a lui Lerici pentru Italia. Măcar de n-ar da îndărăt de la asta. "Dar las aceasta cu totul la aprecierea dumneavoastră, din moment ce, fără îndoială, vânzarea cu *Ferdydurke* n-a fost prea încurajatoare în această privință".

26 iunie

Primit contractul pentru *Porno*. Îi semnez, dar "mi-am permis să elimin cuvintele «în toate limbile și pentru toate țările», întrucât este o evidentă eroare". Și cer ca *Ferdydurke* să nu fie scoasă din librării căci "căci este cartea mea fundamentală".

Decembrie

Îi trimit lui Nadeau un text de prezentare pentru *Porno*. O să-l accepte oare după tot ce i-am spus despre "prefețe"? Dacă i-ar cere una lui Jelenski, aș fi de-acord. "N-am avut dreptate când am protestat în legătură cu *Ferdydurke*. Prefața lui e excelentă și a făcut mult bine cărții". Nadeau să le scrie și criticilor germani, englezi și italieni pentru *Ferdydurke*! "Îndrăznesc «a vă ruga» să mă ajutați dacă este posibil, întrucât sunteți și dumneavoastră în această bătălie. O, Doamne, ce grea e viața!"

4 februarie '61

Scriu prefața pentru *Porno*. I-o trimit lui Lissowski ca s-o traducă.

1 august

Îi trimit lui Nadeau toate opiniile favorabile despre *Ferdydurke* din presa străină. Să le folosească, să le citeze! "Cum vedeți am câștigat mult teren. Acum doi ani debutam în Franța ca un pârlit, necunoscut de nimeni. Astăzi am o faimă și una de bună calitate...Ce luptă! Dar trebuie să-mi fac prăvălia să meargă cu orice preț, e singurul lucru pe care-l am".

Mi-a trimis o ediție din Schulz care apare ca și mine, în *Les Lettres Nouvelles*: "Prezentarea dumneavoastră e

electrizantă. Nu mă îndoiesc că va fi un mare succes, măcar în sens artistic. Și poate că lui îi va fi mai ușor să pătrundă piața, căci genul lui, deși foarte personal, aparține totuși marii familii kafkiene - va găsi așadar cititori gata «formați». În timp ce *Pornografia* trebuie mai întâi să-și formeze cititori... Sunt destul de emoționat de faptul că mă întâlnesc din nou cu el, după douăzeci de ani, de data aceasta în colecția dumneavoastră..."

16 august

Lui Nadeau: "Adineauri am primit o scrisoare de la șeful serviciului "stocuri", dl H. Begot, în care sunt informat că vor fi distruse 1.600 de exemplare din *Ferdydurke*, provenite din retururile de la librării. Vă rog să interveniți imediat împotriva acestei decizii".

14 decembrie 1962

Lui Pierre Javet (Julliard): "Am primit scrisoarea dumneavoastră din 7 decembrie în care îmi propuneți să cedati o parte din exemplarele din *Ferdydurke*. Și mă asigurați că nici unul nu se va afla pe piața de ocazii. Mă grăbesc să vă spun că, din contră, aș fi încântat ca *Ferdydurke* să poată fi în vânzare în aceste piețe, la un preț mai mic. Lansați pe piața de ocazii o cantitate considerabilă din *Ferdydurke* cu o bandă care să spună cam așa: ROMAN CONSIDERAT O CAPODOPERĂ DE UMOR, TRADUS RECENT ÎN 8 LIMBI".

Paris, iunie '63

Fac cunoștință cu Jelenski, care mă primește cu efuziune. Am o răfuială cu Parisul. Trebuie să-mi pregătesc o armă împotriva Parisului, ca să mă afirm ca om de litere în acest oraș. Plimbându-mă, caut urâtenia, și o găsesc. Acest oraș inteligent este orașul urâteniei conștiente. Ceea ce nu pot ierta urâteniei lor este că e veselă, gamisită cu umor, spirituală și glumeată! Simt un profund dezgust la vederea acestei urâtenii lacome. Această senzualitate care nu se mai poate astâmpăra în golicione s-a mutat în farduri și corsete, în conversații și în artă. Paris, tenor îmbătrânit, balerină ofilită, hătru cărunț, ce păcat mortal ai comis oare împotriva Frumuseții? Nu cumva faptul că te hrănești cu ea? Sunt cu adevărat surprins de persistența, timp de treizeci și cinci de ani, a reacției mele antipariziene: sentimentele mele erau aceleași încă de atunci. Fermecătoarea tinerețe a Argentinei! Nuditatea mea transoceanică de acolo, nuditatea mea de pampas.

D-na Julliard (Julliard a murit anul trecut) organizează acasă un dejun în cinstea mea. O mulțumesc de comenseni. Nadeau. Le povestesc despre călătoria mea în Argentina, cum am provocat o milionară de pe vapor. Râd în hohote. Le convine asta. Sunt pasărea rară. Există puțini de soiul meu printre autorii lor. Ne despărțim printre felicitări. I-am cucerit. Nici nu era prea greu.

Nadeau mă invită la un dineu. Cu Geneviève Serreau, secretara de la *Les Lettres Nouvelles*. Dineu intim. Îmi fac numărul. Despre "marii lor scriitori": Proust, care și în scrieri e hrănit cu dulcigării. Proust, neputinciosul. Sartre, de care mă simt apropiat, un Mesia primejdios, demolator care pune nean-

Maurice Nadeau

tu în om ca să-l purifice de urâtenie. Dar existențialismul, cum să vă spun, îl practic de treizeci de ani. Iar Beckett, Ionesco, Butor, absurdul? Toate acestea sunt în *Cununia*, în *Yvona*, principesa Burgundiei. I-am precedat pe toți. În plus, sunt mai amuzant.

Mă ascultă amândoi cu gura căscată. Poate că împing lucrurile puțin cam departe. Îi surprind schimbând o privire. Îl atac frontal pe Nadeau: "Ce credeți despre mine?" Îmi răspunde, excedat: "Mă agasați!" Serreau își coboară privirile. Nu mă așteptam la asta. Eu tac. Ei tac. Un eșec!

Peste câteva zile părăsesc Parisul. Merg la Berlin unde sunt invitat pentru un an de zile de către Fundația Ford. Cu Michel Butor. "Pe asta îl voi lichida înainte de sfârșitul sejurului."

Berlin, 15 iunie

Un mic apartament, foarte confortabil, dar nu prea liniștit, din cauza unei străzi foarte animate. Sunt bine tratat.

Îi scriu lui Nadeau. Să șterg impresia proastă pe care i-am făcut-o: "Vă mulțumesc din toată inima pentru primirea care mi s-a făcut la Julliard. Am avut impresia la Paris că sunteți o persoană foarte puternică și mă felicit că mă pot sprijini de o asemenea stâncă; cred cu adevărat că prietenia noastră va fi puternică în viitor... Sper că impresia pe care am făcut-o la Paris n-a fost cu totul grotească. Ca să spun drept, eram atât de tulburat de călătoria mea și de o grămadă de probleme încât n-am știut să profit de Paris; acum regret. Al dumneavoastră..."

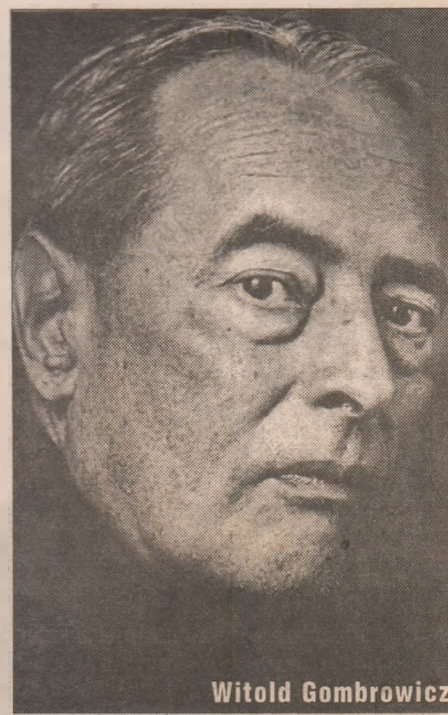
Cred că îmi iubește opera și că-mi e devotat.

21 mai

Am primit scrisori elogioase pentru interviul imaginar din *La Quizaine*. N. îmi scrie că i se cer drepturile pentru America. Am primit și o scrisoare de la *Mondo Nuovo*. Îi scriu lui N.: "Cum interviul acesta e scris în întregime de mine, sper că-mi veți trimite un mic onorariu. Poate veți fi scandalizat de voracitatea mea, dar în ciuda celor 20.000, nu sunt deloc bogat și, când ești bolnav, ți-e frică."

Septembrie '67

De Roux a terminat *Convorbirile*. Urmează să apară nu la Bourgois, ci la un alt editor. Nadeau n-a vrut nici un fel de *Paris-Berlin*. Încă o carte pe care n-o va avea. Un caiet din l'Herne îmi va fi consacrat. Jelenski, care se ocupă de el, nu-i va cere nimic lui Nadeau.

Witold Gombrowicz

M-am săturat să tot aud că e "descoperitorul" meu. În biografia pe care mi-am redactat-o, am grijă să spun că abia după ce m-a publicat Bondy în *Preuves* a considerat oportun să-mi publice *Ferdydurke*. În timp ce Bourgois va publica F. în 10/18 și pregătește o ediție cartonată din *Pornografia*, la Nadeau n-o să-mi apară anul acesta nimic. Nici volumul 2 din *Jurnal* care stă pe loc, nici *Trans-Atlantic* (am fost prins prea mult cu aceste *Convorbiri* ca să continuu traducerea), iar reeditarea *Cosmosului*, promisă, n-a apărut nici ea. Și totuși romanul a primit Premiul internațional! Îi cer să colaboreze cu Bourgois, care îmi arată întotdeauna multă simpatie, și cu Roux. Este în interesul nostru comun. Denoel nu face nimic, tocmai când aș avea nevoie de două pagini în *Le Monde*. Am câștigat un premiu, pretutindeni în lume cota mea e în creștere, Parisul e hotărâtor, nu pot să-mi permit indiferența față de el. E timpul să-i spun lui Nadeau care-i treaba lui: "Dragul meu Nadeau, întrucât suntem deja prieteni vechi permite-mi să-ți vorbesc cu sinceritate. Dumneata ai prea puțin timp să te ocupi de toate acestea și, în plus nu ești un editor (comercial), ci un om de litere. Complimentele mele."

Nota editorului

Aceasta este ultima scrisoare pe care o am de la Gombrowicz.

În primăvara lui 1969 am primit vizita a trei academicieni suedezi. Witold nu va mai primi premiul Nobel, decernat la sfârșitul anului: a murit în august.

În 1973 am prefațat ediția engleză a *Convorbirilor* sale cu Dominique de Roux (ale cărei întrebări au fost omise de editor), publicate sub titlul *A Kind of Testament*.²⁾ Prefața aceasta n-a fost publicată în franceză.

Volumul al doilea al *Jurnalului* și *Trans-Atlanticul* au apărut în *Les Lettres Nouvelles* în 1976. Sunt ultimele cărți din colecția mea la Editura Denoel. Volumul trei a fost publicat în 1981 de Christian Bourgois și de Maurice Nadeau laolaltă.

D-na Rita Gombrowicz (ex-Dră Labrosse), care s-a străduit din răspuneri pentru Witold și pentru opera lui, mă va scuza poate pentru libertatea pe care mi-am luat-o să transcriu gândurile și vorbele soțului ei din *Jurnal* și din corespondența pe care am schimbat-o.

Citatele în litere cursive sunt autentice. Le-am corectat doar pe alocuri ortografia.

Prezentare și traducere de Ioana Pârvolescu

²⁾ Un fel de testament (n.tr.).

LUISA VALMARIN - Trei decenii de românistică

LUISA VALMARIN s-a născut în 1941, a absolvit în 1966 Facultatea de Litere a Universității "La Sapienza" din Roma, în 1967 și-a început cariera ca asistent universitar, iar din 1982 e profesoară la catedra de limba și literatura română a universității la care a învățat.

Din 1975 e căsătorită cu pictorul român Constantin Udriu și au un fiu, student la biologie.

Bibliografie selectivă

- Revista "România Orientale", 12 numere, 1988-1999;
- *Ricerche di rumenistica*, 1981;
- *Studii de literatură română modernă și comparată*, București, 1987;
- *Percorsi rumeni*, 1999;
- studii și articole despre literatura feminină, Școala Ardeleană, Eminescu, literatura veche;
- în curs de apariție: o carte despre apocrife, *L'arca, il diavolo e Noe*.

În privința cărților, e complicat

Stimată doamnă profesoară, numele dvs. e cunoscut în românistică de mulți ani, dar pînă să vă întilnesc n-am știut că ne vorbiți limba chiar atît de bine, de nuanțat, și în orice caz mai corect decît destui români. Cum ați ajuns să deprindeți româna în toate subtilitățile ei?

Am învățat-o mai întii la facultate, la Roma, ca studentă a doamnei Rosa del Conte. Am dat licența cu o lucrare de filologie despre Școala Ardeleană, în 1966, și imediat după aceea am stat la București vreo șase luni, timp în care am lucrat la Ambasada Italiei ca traducătoare. Meseria asta nu mi-a plăcut și m-am întors la Roma, unde am început o carieră universitară ce continuă și azi. Am fost întii asistenta doamnei Rosa del Conte, pînă prin 1977-78, cînd dînsa a fost înlocuită de domnul Emil Turdeanu, care a rămas la catedră pînă în 1982. De atunci am devenit eu însămi titulară.

Știu că specialitatea dvs. e filologia și literatura veche, un domeniu mai savant și mai dificil...

Da, dar cursurile mă obligă să țin seama și de interesele studenților, așa că mă ocup și de literatura contemporană românească.

Aveți dificultăți în a vă ține la curent cu nou-tățile editoriale din România?

Acuma, da. Din păcate, s-a desființat serviciul schimburilor cu străinătatea din Biblioteca Centrală Universitară, serviciu cu care am colaborat bine ani și ani, printr-o înțelegere reciproc avantajoasă. Ei trimiteau liste cu oferte de cărți și eu alegeam ce mă interesa, iar dacă doream un titlu ce nu figura pe acele liste, îl puteam cere. În ultima vreme, bineînțeles că plăteam cărțile și abonamentele la reviste, dar totuși era un preț avantajos și aveam posibilitatea să primesc tot ce mă interesa. Acum s-a înființat Institutul pentru difuzarea limbii române, care are cele mai bune intenții, dar nu se descurcă practic. Revistele ne vin (Institutul a preluat abonamentele noastre de la B.C.U.), tragedia e însă cu cărțile, care nu ne mai sînt trimise nici de vînzare, nici cadou. S-a recurs la un procedeu greoi și complicat: Institutul se adresează unor, cum să le spun, mesagerii editoriale,

care ne trimit niște liste de oferte. Din aceste liste nu se înțelege care e prețul cărții, cît sînt taxele vamale (la noi, în Italia, nu există așa ceva cînd cartea pleacă în străinătate), care e costul expedierii, ce procent ia mesageria... Oricum, prețul la care se ridică o carte din însumarea tuturor acestor taxe și procente luate de intermediari e excesiv. O carte românească ne-ar costa pînă la urmă, să zicem, 100.000 de lire. Nu că nu merită, dar dacă, în România, ea costă, să spunem, 5000 de lire, de ce să ajungă la noi la un preț de 20 de ori mai mare? În plus, ni se oferă și cărți care nu au cum să ne intereseze pe noi, în schimb lipsesc titluri despre care am citit prin reviste și pe care mi le-aș fi dorit.

Correspondența inedită Eminescu-Veronica Micle în ediția Christinei Zarifopol-Ilias, care ar interesa precis toate catedrele de românistică din străinătate, a figurat pe ultima listă de oferte?

Deocamdată nu, deși vă inchipuiți cît îmi trebuie. Știți ce facem ca să putem avea cărțile necesare? Cînd venim în România, trecem prin toate librăriile să vedem ce se mai găsește, să cumpărăm ce credem că merită...

Îmi spunea și domnul Marco Cugno, acum două luni, într-un interviu, că aceasta e singura modalitate de

a se "aproviziona", în afară de bunăvoința unor prieteni români. Dar nu mi se pare o soluție pentru niște oameni care muncesc în folosul difuzării culturii române și cărora le sîntem atît de îndatorați...

Sigur că nu e o soluție, fiindcă de multe ori nu mai găsim cărțile ce ne-ar fi interesat, sau la București nu le găsim pe cele apărute la Cluj, Iași, Timișoara... În afară de asta, pot să vă spun că eu personal am cheltuit o groază de bani nu doar ca să cumpăr cărți românești, ci și să le duc cu mine, cu avionul. Nu mă plîng, bun, dacă nu se poate altfel fac și treaba asta, dar mă întreb totuși dacă nu s-ar putea reveni la metoda veche, cu B.C.U., care funcționa și avea avantajul că ne înțelegeam direct, nu prin intermediari.

O altă problemă a româniștilor din străinătate știu că o reprezintă informarea nu doar în privința noilor apariții, ci și a valorii lor.

E adevărat. Au apărut o mulțime de nume noi, vād în revistele literare, iar cînd vin în România găsesc în librării sumedenie de cărți ale unor poeți, prozatori, esești total necunoscuți mie și nu știu ce să aleg, care din ei merită citit...

Înteleg că ați avea nevoie de o selecție valorică, de un fel de "top" al noutăților, făcut cu spirit critic și obiectivitate. Revistele literare nu reușesc să vă orienteze?

Ele nu oferă o imagine cuprinzătoare și clară cuiva din afara vieții literare românești.

Unii vin din curiozitate

Ce-ar fi să schimbăm vorba? De pildă, să-mi spuneți ce-i determină pe studenții dvs. italieni să învețe limba și literatura română...

Am studenți care se specializează în filologie romanică, în romanistică generală, și au nevoie să știe și limba română. Alții au citit, au văzut la televizor, au cunoscut pe cineva din România sau vin pur și simplu din curiozitate...

...și cînd întilnesc o profesoară atît de pasionată de cultura noastră, "se contaminatează".

Din fericire, da, le transmit interesul. În general, vin să dea un examen și pe urmă continuă cursurile, dau două, trei, chiar patru examene. Devin prietenă cu studenții mei pentru totdeauna, păstrez relații foarte frumoase cu fostele mele studente (fiindcă la noi, la Litere, vin mai mult fete). Am avut satisfacții mari în cariera mea didactică. Să vă dau doar un exemplu: Angela Tarantino. Ea a fost de fapt studenta d-lui Turdeanu, cu care și-a dat licența, dar eu fiind pe atunci asistentă, cu mine a învățat limba română. Pe urmă,

cînd am devenit profesor, Angela s-a înscris la doctorat și i-am condus teza.

Ce subiect a avut lucrarea ei de doctorat?

Am ales un manuscris dintr-o carte populară, *Istoria lui Filerot...* Cîm era un doctorat în filologie romanică, directorul general al doctoratului, profesorul Aurelio Roncaglia, a hotărît ca Angela să facă o ediție critică. Am ales împreună cu ea acest manuscris destul de mare, apoi a transcris textul, a făcut un studiu lingvistic, unul literar și pînă la urmă a ieșit o carte groasă, de 600 de pagini, care include și traducerea în italiană a textului. Această ediție critică, publicată în colecția Departamentului, a avut recenzii foarte bune.

A ajuns volumul și în mediile universitare din România?

Prea puțin, fiindcă și la noi cărțile sînt scumpe și doar ce dăm noi, pe cale directă, colegilor români ajunge la cei interesați.

Se știe că în Italia au fost și sînt foarte buni româniști, care au contribuit la difuzarea culturii noastre. În afara activității didactice, contribuția dvs. în ce constă?

Să încep cu partea la care țin cel mai mult: acum 12 ani, în 1988, am înființat revista de românistică "România Orientale", din care au apărut 12 numere și se află în pregătire al 13-lea. Revista conține articole, traduceri, critică, studii, acte ale unor colocvii organizate de noi. De pildă, în 1991, am ținut un colocviu cu tema *Intellectualul și revoluția. Exemplul românesc*, care a fost deosebit de reușit, cu discuții vii, iar actele lui le-am publicat în "România Orientale". Pe urmă, colegul Mihai Gherman de la Cluj, care are și el "boala" tot mai rară a edițiilor critice, avea pregătita o asemenea ediție dintr-un dicționar latin-român aparținînd Școlii Ardelene și nu știa unde să o publice. Așa că am preluat-o eu și am publicat-o în revistă, în serial, trei numere la rînd. Am mai făcut un colocviu interesant de lexicografie și actele lui pot fi găsite în "România Orientale"... Dacă la început revista avea o tematică strict filologică, după aceea am simțit nevoia să diversificăm materialele publicate, astfel încît ea a devenit o publicație de românistică în general. Bineînțeles că e o revistă specializată, dar se adresează și celor care nu știu limba română, de aceea traduc toate textele în italiană. E un efort considerabil, dar și satisfacția e pe măsură.

De cine e finanțată "România Orientale"?

Revista e proprietatea Universității "La Sapienza" din Roma care o plătește în întregime. Aparînd sub egida Universității, are un statut de seriozitate academică și chiar e așa. Nu știu dacă mai există în Occident și alta revistă de românistică în afară de a

la Roma

mea. Ce mă necăjește e că “România Orientale” e prea puțin difuzată și am decis să mă ocup de acum înainte și cu treaba asta, fiindcă editorul e cam lenes și e păcat ca revista să nu fie cunoscută de toți cei interesați.

Cititoarea avizată Luisa Valmarin are scriitori preferați în literatura contemporană, i-a atras atenția vreun nume nou pentru dânsa în ultimul deceniu?

Răspund întâi la cea de-a doua întrebare: am apreciat mult romanele lui Mircea Cărtărescu, mai ales cel tradus de Bruno Mazzoni, *Travesti*. Aș fi vrut să traduc eu cartea asta, dar Bruno mi-a luat-o înainte. Mărturisesc însă că știu prea puțini scriitori tineri, am rămas la cei din generația mea, dintre care îmi place mult de tot în primul rând Ileana Mălăncioiu, o mare poetă cu care mă aflu totdeauna pe aceeași lungime de undă. O admir de asemenea pe Ana Blandiana, nu doar ca scriitoare, ci și pentru implicarea ei civică. În general, interesul meu e îndreptat spre literatura feminină; știu că treaba asta în România nu se poate spune, că săriți în sus...

După cum vedeți, eu una stau liniștită jos, deși n-aș spune că sînt de acord cu eticheta ce presupune o anume condescendență masculină.

Mă rog, în Occident “eticheta” e acceptată, ba chiar există niște studii teoretice foarte serioase despre literatura feminină. Eu, orice ați zice voi, o să mențin categorisirea. Preocupându-mă de acest subiect în literatura română, am descoperit, în urmă cu 150 de ani, în perioada pașoptistă, niște scriitoare extrem de interesante. De exemplu, Sofia Cocea. Ați auzit de ea?

Gravură de Constantin Udrou

Să-mi fie rușine că nu? Cine era?

Era o tinăra care a murit la 21 de ani, pe la o mie opt sute cincizeci și ceva. O moldoveancă, învățătoare, care a publicat o serie de articole politice în reviste de la Iași, apoi aceste articole au fost adunate într-un volum de Iulia Aricescu. Textele Sofiei Cocea sînt de o luciditate, o profunzime și o modernitate care m-au lăsat cu gura căscată. Fata asta de 20 de ani de la 1850 scria despre politică externă, învățămînt, biserică, despre probleme sociale, cu o limpezime tăioasă uluitoare. Eu am dat de ea făcînd o cercetare despre începuturile literaturii feminine în România. Am găsit și alte texte interesante scrise de femei în acea perioadă și am constatat că trăsătura lor comună era angajarea. Nu scriau poezioare de album și povești roz. La sursa literaturii feminine românești aflăm implicarea în problemele epocii, iar filonul acesta pomit de la Sofia Cocea ajunge pînă la Ileana Mălăncioiu și Ana Blandiana.

Doamnă Valmarin, sînteți o feministă?

Nu. Iar literatura feminină n-are nimic în comun cu feminismul, sînt două lucruri diferite. Există o specificitate a scrisului feminin, un fel de a privi lumea, viața, sensibil diferit de cel masculin, există niște accente și niște metafore specifice. Un cîntec, dacă îl cîntă un tenor e una și dacă îl cîntă o soprana e alta. Nu e vorba de o diferență valorică, să fie împede.

Prietenii români

Aveți prieteni între colegii din România?

Cel mai bun prieten al meu era Marian Papahagi, o prietenie veche, de cînd a studiat el la Roma. Pierderea lui m-a lovit teribil și încă nu pot să o accept, citeodată mă trezesc gîndindu-mă “asta trebuie să i-o spun lui Marian”, și abia apoi îmi dau seama că nu mai am cui. E atît de dureros! În afară de Marian, celălalt prieten român foarte, foarte apropiat e Mihaela Mancăș. Ne cunoaștem din tinerețe și avem același fel de a vedea lucrurile nu numai în planul științific al profesiei noastre. Îmi plac discuțiile cu ea fiindcă știu că, de fiecare dată, plec cu ideile clarificate. Îi admir calmul și capacitatea de a discuta constructiv. Am mulți prieteni și la Cluj, unde am fost mai des în ultimul deceniu din cauza lui Marian Papahagi. Dintre clujeni, țin în mod special la lingviștii Sabina Teiuș și

Relații italo-române

A APĂRUT al doilea număr din “Annuario dell’ Istituto Romeno di Cultura e Ricerca Umanistica” - Venetia, editat, ca și precedentul, din 1999, în România și tipărit de Tipografia “Informația Zilei”, în 500 de exemplare. Cuprinde 20 de studii semnate de profesori și cercetători italieni și români, scrise în limbile italiană, engleză și franceză și un Cuvînt înainte semnat de directorul Institutului. În total are 464 pagini.

Prin conținutul său, acest al doilea număr este o excelentă contribuție la cunoașterea relațiilor italo-române și o demonstrație a capacității bursierilor “Nicolae Iorga” de la Venetia (toți cei șase bursieri semnează studii în acest volum), a cercetătorilor români în genere și a celor italieni, apropiați culturii române, de a îmbrățișa un fenomen cultural complex, bilateral și european. Cei 21 de semnatari sînt: acad. Alex. Zub, acad. Camil Mureșanu, prof. Angela Giustino Vitolo (Univ. din Napoli), prof. Alvaro Barbieri (Univ. din Padova), Stelian Brezeanu (Univ. din București), Gheorghe Zbucă (Univ. din București), Ion Bulei (Univ. din București), Ioan Aurel Pop (Univ. din Cluj), Gianfranco Giraud (Univ. din Venetia), Ruxandra Juvara Minea (Univ. de Arte din București), Gianpaolo Romanato (Univ. din Padova), Raluca Tomi (Institutul “Nicolae Iorga” din București), Marcella Ferraccioli (Biblioteca Marciana din Venetia) și cei șase bursieri: Marin Șerban (cel care a și îngrijit volumul, alături de Ion Bulei), Rudolf Dinu, Ileana Benga, Mihaela Gavrilă, Maria Barbara Bartos și Ileana Zbârnea.

Semnificația unor toponimii balca-

nice, imaginea statului Asanizilor lăsată de cronicarul venetian Paolo Ramusio, pentru prima dată pusă în circulație, prezentarea manuscriselor venetiene privind Țările Române în secolele XVI-XVIII, aflate la Muzeul Correr din Venetia, opera lui Marco Polo interpretată prin scrierile lui Mircea Eliade, o comparație între poezia medievală occidentală și colindele românești, nararea unor osmoze ontice în căutarea unei metodologii a studiului poveștilor tradiționale, interpretarea gestului în Christian Middle Ages, românii și italienii în timpul revoluției de la 1848, periodice și personalități ilustrative pentru relațiile româno-italiene în veacul XIX, relațiile Italiei și României în cadrul Triplei Alianțe prin prisma unor documente inedite din arhivele italiene, Carol I și regina Elisabeta la Venetia și Monza în 1891, pe baza unor relatări din presa venetiană a timpului și din Arhivele Ministerului Afacerilor Externe italian, arta română la Bienala de la Venetia de-a lungul timpului și despre capacitatea acestora de a se integra contextului european, cunoaștere de sine și integrare la Vasile Pârvan sau amintiri despre Ioan Petru Culianu în Italia. Iată, în rezumat, subiecte tratate de acest bine realizat volum al unui Centru Cultural Român din afara granițelor, care vrea să-și înțeleagă și asume menirea pentru care a fost creat. Totul scaldat în acea specială ambianță dintre Orient și Occident, evocată cu profundă cunoaștere, prin scrierile lui Nicolai Berdiaev, de Angela Giustino Vitolo, profesor de filosofie la Universitatea din Napoli, în studiul de deschidere al Anuarului.

Ion Bulei

Mihai Gherman - acesta din urmă și paleograf și filolog, specializări tot mai rare în România, unde, din păcate, științele filologice atrag tot mai puțini tineri...

Fiindcă e o muncă deosebit de grea, cvasi-anonimă și foarte prost plătită. În revista noastră s-a scris în repetate rînduri că, în cîțiva ani, n-o să mai aibă cine să alcătuiască ediții critice. Care tînăr ar mai fi dispus să-și piardă ani buni din viață descifrînd manuscrise, răsfoind mii de pagini pentru alcătuirea unor note etc.? Iar pe de altă parte, nici edituri capabile să scoată aceste ediții scumpe, laborioase și neprofitabile nu mai sînt. Ați urmărit probabil în presă ce s-a întîmplat cu “Minerva”...

Ba filologi de vocație mai sînt. La București lucrează Mihai Moraru, care e o personalitate de prim plan, și cu el colaborez foarte bine, ne pasionează pe amîndoi apocrifele, el are o pregătire desăvîrșită. Acuma, de lucru pentru filologi ar fi destul, căci o parte din patrimoniu e încă în manuscris. Am prieteni și în generația tînăra și lucrez cu ei cu cea mai mare plăcere, Mircea Vasilescu, de pildă, sau bulgarista Elena Siupiur, care mă ajută în partea de slavistică. Cea mai mare bucurie a mea, cînd vin în România, e să lucrez în bibliotecă, la București sau la Cluj.

Am remarcat și eu oă secția de manuscrise de la Biblioteca Academiei e în ultimii ani foarte puțin frecventată, ceea ce m-a întristat. Pentru mine acolo e locul minunilor și sufăr că niciodată nu pot să stau atît de mult cît aș vrea.

Oare cît ar mai fi de așteptat pînă să puteți “întra” în Biblioteca Academiei Române de la dvs. de acasă, de la Roma?

Nu-mi fac iluzii și apoi eu cred că e o muncă ce trebuie făcută acolo, la sursă. E drept că lucrez pe computer, dar n-am mentalitatea informatică a tinerilor. Fișele mi le fac tot pe hirtie, cînd redactez întîi scriu de mină și abia într-o a doua fază trec pe computer, dar, recunosc, e un ajutor imens, o mare economie de timp, spațiu și muncă. Pot să fac o comparație, fiindcă primele numere din “România Orientale” le-am dactilografiat, și orice corectură sau modificare implica să iei totul de la capăt, era groaznic. Folosesc mult și corespondența pe e-mail, care mă ajută eficient să-mi rezolv unele probleme ce apar în timpul lucrului, dar și să comunic rapid cu prietenii.

Știți, pe e-mail se pot trimite și colaborări la reviste. Luați-o, vă rog, ca pe o invitație.

Adriana Bittel

Revista revuistelor

9 zile și jumătate

Rubrica asta săptăminală ce îi ritmează de ani buni viața i-a intrat în sine Cronicarului, devenit dependent de reviste literare "calde", cărora în scurtul concediu tocmai încheiat le-a simțit lipsa, ca un fel de *revistotimie* (cam masochistă). La întoarcere, primul lucru a fost să se repeadă la publicațiile adunate în cele 9 zile și jumătate de absență din redacție. Și dacă era marți, era revista 22, așa că a citit cu lăcomie numerele 33 și 34. A început, ca totdeauna, cu tableta lui Dan Perjovschi - perla de umor negru formată în fiecare săptămână în jurul unor țandări de actualitate. Nu obișnuita *miștocăreală* a gazetarilor cu condei vioi, nici ghiara caustică a "apucaților" justițiar, ci observațiile inteligent-amare ale unui artist căruia îi pasă ce se întâmplă cu ai lui. Numai la Tia Șerbănescu mai e de găsit acest tip de concizie spirituală și gravă în același timp. ● Multe au fost de citit în nr. 33 (și încercând să enumăr doar câteva, teamă îmi e ca pentru nr. 34 n-o să mai rămână loc): și paginile despre Raymond Aron, cel mai important gânditor liberal francez, a cărui operă a început să fie tradusă la noi abia de la mijlocul anilor '90, și mărturia Ninei Cassian despre *Ultima vară a lui Babu Ursu*, în care se insistă pe ideea că revolta prietenului era provocată de transformarea idealului în care crezuse în contrariul lui: "Trăia într-un regim odios, care-i strivea și-i batjocorea credința (un regim de care n-a «profitat» niciodată, cum s-a insinuat de curând, n-a avut funcții, n-avea bani, umbla prin Europa cu salamul în raniță...): E ciudat (sau poate că nu e ciudat) că indivizi care nu au crezut în nimic decît în propria lor chiverniseală, oportuniști, cinici, ba chiar rău-făcători, mai au șansa de a fi acceptați sau iertați («asta era situația...»), dar un drept-credincios trebuie infierat și pus la zid (exact așa au procedat Partidele Comuniste cu drept-credincioșii, decenii de-a rîndul...). Deci, Babu a fost ucis pentru *credința* lui (și, bineînțeles, pentru delictul de les-majestate.) Unii, cei de reacredință, încearcă să-l ucidă a doua oară, post mortem." ● De reținut neapărat e și textul lui Vladimir Tismăneanu, *Congresul al IX-lea și geneza mitului Ceaușescu*, ușor pigmentat memorialistic de politologul preocupat să restabilească adevărul despre comunismul românesc, și care e de folos atît pentru cei ce au trăit perioada, cit mai ales pentru tinerii ce o consideră doar istorie: "Regind astăzi temele cruciale ale Congresului al IX-lea și evitînd ispita a ceea ce Timothy Garton Ash numește determinism retrospectiv, este limpede că existau suficiente motive de anxietate în acel iulie 1965: accentele patetic-patriotarde ale raportului lui Ceaușescu, jocurile de culise derulate în total dispreț față de delegații la Congres, elogiarea excesivă a liderului, ca început al unei tot mai asfixiante idolatrii. Erau însă și motive de speranță, iar a le ignora astăzi, știind tot ce știm despre catastrofa finală, ar însemna să uităm că atunci, în 1965, nu puțini erau cei care vedeau în noul lider și în linia lui înfrunghirea unui socialism mai puțin inclement, obtuz și agresiv decît cel practicat sub domnia lui Dej." ● Nu în ultimul rînd, deși se află pe ultima pagină, ne-a interesat studiul lui Mihnea Berindei și François Gêze, tradus din numărul pe iulie al revistei *Esprit*, unde e publicat ca introducere la eseul lui Gabriel Liiceanu, *Sebastian, mon frère*. După toate polemicele stîmrite, aducerea la cunoștința cititorului francez a acestui text e considerată necesară de către re-

dacția *Esprit*: "E greu să-ți faci o părere despre un text fără a-l fi citit. Și totuși, numeroase polemici orchestrate de presă ne îndeamnă, din ce în ce mai des, să facem tocmai acest lucru. «Tribunalul opiniei publice» e convocat prin intermediul «tribunelor libere» și al altor «puncte de vedere» publicate în ziare, fără însă a i se oferi elementele dosarului. De aceea ni s-a părut necesar ca, legat de dezbateră iscată în jurul unui text al lui Gabriel Liiceanu, să publicăm acest text. Publicarea lui permite rectificarea unor procese de intenție, ba chiar a unor categorice deformări ale textului, pe care nu ne putem mulțumi să le socotim inevitabile cită vreme citatele sunt reluate de la un autor la altul." Logica suspiciunii și derapajele argumentative discutabile ale celor ce s-au simțit lezați de demersul lui Gabriel Liiceanu de a invoca, în omagiul adus lui Sebastian, propria experiență din timpul comunismului sînt relevante de autorii introducerii. Ei recapitulează toate datele polemicii, inclusiv teza lui George Voicu din "Le Temps Modernes", rezumată în modul știut de E. Reichmann în "Le Monde". Să sperăm că cei derutați de această dispută deplasată se vor lămuri.

Gustul amar al listelor

La ediția din acest an a Festivalului de muzică ușoară (chiar foarte ușoară) de la Mamaia, organizatorii l-au ales ca designer pentru costumația participanților pe un domn Cătălin Botezatu. Talentat și prezentabil, designerul are un mic defect: o condamnare la doi ani pușcărie. Sentința nu e definitivă, dar e. Un motiv serios pentru Cornel Nistorescu de a se întreba cum a fost posibil ca organizatorii festivalului să defileze cu el. Scrie Nistorescu: „omul simplu, cu frică de lege și de Dumnezeu, are tot dreptul să se simtă ofensat. Morala publică suferă și ea un afront, iar scara valorilor seamănă cu o grămadă la rugby. În alte țări, o vedetă suspectată că nu și-a plătit impozitele la stat a stat pe tușă mai bine de trei ani. La noi, un măscărici financiar e promovată drept expert, un parlamentar care a furat cu trenurile de marfă și are interdicție de a părăsi Capitala vrea libertate de mișcare pentru a se duce în provincie în campanie electorală. Unul implicat într-o crimă face divertisment la tv, altul urmărit pentru furt dă interviuri candidabile la un oficios al hoților". După această sumară enumerare editorialistul se întreabă: „Poate Cătălin Botezatu să-i îmbrace și pe soliștii Festivalului George Enescu? Firește că da, dar cu riscul de a crede că în lumea noastră orice e posibil.” Ar cam fi, crede Cronicarul, care simte un imbold să lungească lista exemplelor date de Nistorescu. Dar la ce bun? În ultima vreme președintele PD, dl Roman e chinuit de premoniții și imbolduri viscerale. Premoniții asupra victoriei sale în cursa pentru Cotroceni și imbolduri de a candida din cauza sărăciei din România. Mai toate ziarele n-au scăpat prilejul de a publica spusele dlui Roman despre amintitele probleme viscerale ale domniei sale, luînd piinea de la gura ACADEMIEI CAȚAVENCU ● ADEVĂRUL și alte cotidiene îl citează pe dl Traian Basescu. Primarul general al Capitalei a declarat săptămîna trecută că mafia buticurilor ar fi pus un premiu pe capul său. Sperăm că n-a pus nimeni vreun premiu pe capul primarului. Înclinăm chiar să credem că dl Basescu se victimizează, pentru a ieși basma curată dintr-o afacere începe să-i aducă ponoase la imagine. Și, în multe cazuri, să-i provoace muștrări de conștiință. Fiindcă unii dintre buticarii pe

LA MICROSCOP

Strategii la răspîntie

TOT mai numeroasele atacuri pe care și le servesc liderii partidelor din coaliție direct sau țintind în prezidențiabili sint un semn că în această campanie nimeni nu va ierta pe nimeni. În precedenta campanie electorală imaginea de unitate a Convenției era accentuată și de ruperea patruleterului roșu. Atunci partidele mici au fugit din barca guvernării aruncînd pe întrecute vina eșecurilor asupra PDSR și asupra președintelui Ion Iliescu. Să nu uităm însă că asta nu le-a fost de prea mare ajutor la alegeri cînd două dintre ele, devenite pe parcurs trei, prin scindarea PSM-ului, n-au mai intrat în Parlament, iar celelalte două au trecut destul de chinuit pragul de numai 3%. Coaliția care se află azi la putere, alcătuită fiind din partide dintre care nici unul nu poate fi considerat o mare forță politică nu se destramă, dar nici nu prea mai funcționează politic. Acuzele împotriva partenerilor, care pînă nu demult erau specialitatea PD-ului, i-au molipsit și pe liberali și pe țărăniști. PSDR-ul care, practic, se află la guvernare negociază cu partidul d-lui Iliescu sub ochii aliaților de azi, fără ca asta să le atragă eliminarea din guvern. Coaliția merge înainte, fiindcă fiecare dintre partidele care o compun vrea să tragă maximum de foloase electorale din ministerele pe care le păstrează, lovînd în schimb fără milă în parteneri. Această ocupație le ia atît de mult timp actualilor aliați, încît nu mai au cînd să răspundă atacurilor globale venite din partea opoziției. PD-ul cel puțin și-a făcut din asta o strategie cu ajutorul căreia pozează și în partid al reformei și al protejării sociale a populației, deși deține două dintre ministerele mari generatoare de șomaj - Industria și Armata -, pentru a nu mai vorbi de Transporturi, minister care s-a confruntat cu mari convulsii sindicale, condus de dl Traian Basescu. Printre picături, însă, pediștii își reamintesc să lovească și în guvernarea PDSR, deși în Parlament voturile PD-ului s-au mai amestecat cu cele ale reprezentanților partidului condus de Ion Iliescu. La această oră, partidul d-lor Roman & Basescu nu iartă nici un prezidențiabil, dar nu agită sabia prea belicos în direcția unui anumit partener de guvernare. Asta și din cauză că PNL și PNȚCD au grijă să se atace între ele, cu tot mai multă violență. În ceea ce le privește, aceste două partide se pare că au ajuns la concluzia că se adresează aceluiași

electorat, încît fiecare încearcă să smulgă, pentru parlamentare, cit mai multe voturi din partea fostei Convenții. De asemenea, atît PNL cit și PNȚCD vor să reducă numărul posibil de voturi al candidatului tehnocrat care nu le aparține, ca și cum duelul pentru Cotroceni i-ar avea ca personaje principale pe d-nii Stolojan și Isărescu, iar dl Iliescu ar fi un figurant inofensiv. În asemenea împrejurări, PDSR și dl Iliescu își pot face liniștiți campania electorală, de vreme ce politic se vîd în situația nesperată de a arbitra indirect în această dispută. În timp ce PNȚCD și PNL își consumă energiile în lupte locale, dl Adrian Năstase a vizitat America încercînd să obțină simpatii politice, iar dl Ion Iliescu, a dat o raită în Germania, mișcări inteligente urmărind rezolvarea handicapului de imagine externă pe care îl au și PDSR-ul și dl Iliescu. Ca o dovadă că, politic, poate fi iertător, în ciuda dezamăgirii sale personale, dl Iliescu s-a întilnit și cu fostul său șef de campanie electorală, actualul președinte al APR, dl Meleşcanu, din dorința public afirmată de normalizare a relațiilor între cele două partide, dar și pentru a crea un climat civilizat în campania electorală. O întilnire în care, evident, dl Iliescu a fost vioara intii. Mai mult, în timp ce dl Iliescu era în Germania, PDSR a produs și dovada că în sprijinul candidaturii sale la președinție, dincolo de 650.000 de semnături oarecare, se mai află și 500 de personalități din diverse domenii, precumpănitor intelectuale și artistice. Asta pentru a contracara susținerea de care se bucură candidatura premierului Isărescu. Iar în ceea ce îl privește pe candidatul liberal, tehnocratul Theodor Stolojan, PSDR-ul a putut declara că are în portofoliu tehnocrați mai de soi decît fostul premier. Paradoxal, dar de cînd dl Iliescu trebuie să se lupte cu doi contracandidați nou intrați în scenă, atît d-sa cit și partidul care îl susține și-au regăsit aerul relaxat îngăduitor de pe vremea cînd dl Iliescu și FSN-ul competiționau cu partidele istorice și cu candidații lor la președinție luate separat. Poate că acum această relaxare nu e justificată, dar electoral ea poate fi un atu mult mai consistent decît ciorovaiala și tensiunile dintre partidele din arcul guvernamental.

Cristian Teodorescu

care i-a ras dl Basescu își viriseră toată agoniseala, mai și îndatorîndu-se, ca să-și deschidă prăvăliioarele. Dacă primarul are știință de o mafie a buticurilor, onorabil ar fi să producă probe și să înceapă cu mafioții. ● Un interviu al dlui Péter Eckstein-Kovács apărut în KRONICA a fost citat de cotidienele centrale, din cauza citorva fraze. Intervievatul declară că „UDMR primește nenumărate semnale conform cărora ar trebui să participe la un guvern care include PDSR”. Printre aceste semnale se numără și unele venite din partea unor cancelarii europene, precum și din partea elitei intelectuale românești, că UDMR ar trebui să rămînă la guvernare, după alegeri, chiar și alături de PDSR, partid despre care dl Kovacs afirmă că în ceea ce îl privește îl consideră antimaghiar și antiminoritar. Cronicarul nu consideră afirmația secretarului de stat pentru minorități un semnal adresat PDSR, ci un semn prin care UDMR încearcă să dezarmeze în campania electorală eventualele accente antimaghiare ale PDSR. ● Aproximativ 500 de personalități de stînga au subscris zilele trecute în sprijinul candidaturii la președinție a dlui Iliescu, după apariția listei de susținere a eventualei candidaturi a premierului Isărescu. În bună parte, semnatarii

pentru dl Iliescu fac parte din mediul artistic și intelectual. Lista e impresionantă, dar de vreme ce președintele PDSR a declarat că nu-l interesează eventuala candidatură a premierului, de ce a găsit de cuviință partidul său să se bată în liste cu cineva care nu și depusese candidatura? Mirela Iamandi crede într-un editorial în CURENTUL că „intelligenția” țării nu-l iubește pe Ion Iliescu și că inițiatorul listei de semnături pro Iliescu, acad. Răzvan Teodorescu, ar încerca astfel să răstoarne această imagine, în absența din țară a fostului președinte al României. Din păcate, crede Cronicarul, aceste liste ascund nu neapărat susținerea unuia sau a altuia dintre candidații la președinție, ci supraviețuirea unei rupturi profunde în lumea artistică și intelectuală din România, la mai bine de un deceniu de la Revoluție. O ruptură care a stricat prietenii de o viață și care a dus la apariția de amiciții împotriva naturii, unele tactice, altele producătoare de nefericire prin alăturare. Cine are răbdarea să parcurgă și lista pro Isărescu și lista contrară, alcătuită de PDSR, pro Iliescu, nu se poate să nu rămînă cu un gust amar.

Cronicar

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69.
Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13.
Abonamente în 2000: 3 luni - 65.000 lei; 6 luni - 130.000 lei;
1 an - 260.000 lei. ISSN 1220-6318

Tipărit la
IMPRIMERIILE MEDIAPRO

24 pag - 5.000 lei
La redacție: 4.000 lei